

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN BALKAN ÜLKELERİNE
YÖNELİK DIŞ YARDIM POLİTİKASI

İmren KAYGISIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR, 2017

© 2017, İmren KAYGISIZ

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN BALKAN ÜLKELERİNE
YÖNELİK DIŞ YARDIM POLİTİKASI

THE FOREIGN AID POLICY OF THE REPUBLIC OF
TURKEY AIMED AT
BALKAN STATES

Hazırlayan

İmren KAYGISIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Erman AKILLI

KIRŞEHİR, 2017

KABUL VE ONAY

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, İmren KAYGISIZ tarafından hazırlanan “*Türkiye Cumhuriyeti’nin Balkan Ülkelerine Yönelik Dış Yardım Politikası*” adlı tez çalışması 11.08.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Erman AKILLI

Üye:

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Üye: (İmza)

Yrd. Doç. Dr. Yiğit Anıl GÜZELİPEK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza)

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/08/2017

İmren KAYGISIZ

İmza

ÖZET

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN BALKAN ÜLKELERİNE YÖNELİK DIŞ YARDIM POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: İmren KAYGISIZ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erman AKILLI

2017-(XV+116)

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Yrd. Doç. Dr. Erman AKILLI

Yrd. Doç. Dr. Yiğit Anıl GÜZELİPEK

Dünya genelinde siyasal yaşamı önemli derecede etkileyen gelişmelerin yaşandığı ve bu gelişmelere paralel olarak ülkelerin dış politikalarının da değişime uğradığı yadsınamaz bir gerçektir. II. Dünya Savaşı da uluslararası aktörler arasındaki ilişkileri derinden etkileyen bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önceki tarihlerde varlığından söz edilmekle birlikte, dış yardımlar II. Dünya Savaşı sonrasında daha sistematik bir biçimde ve devletlerin siyasi öncelikleriyle uyumlu olarak uygulanmaya başlamıştır. Önceleri daha çok gelişmiş ülkeler tarafından az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere finansman desteği şeklinde sağlanan dış yardımlar, zaman içerisinde hem içerik hem de yardım sağlayan aktörlerin sayısı bakımından çeşitlilik kazanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti de özellikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması neticesinde bir kez daha köklü değişimlerin yaşandığı bir dönemde, o zamanki adıyla Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nı (TİKA) kurmuş ve TİKA vasıtasıyla öncelikle bağımsızlığını yeni kazanan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne teknik yardım sağlamaya başlamıştır. Sonraları, hem iç politikada hem de uluslararası arenada yaşanan gelişmeler paralelinde, Türk dış yardımları dünyanın farklı bölgelerindeki diğer ülkelere de ulaştırılmaya başlanmıştır.

Balkanlar, daha kuruluş yıllarından itibaren Türkiye Cumhuriyeti için büyük önem taşıyan bir bölge olmuştur. Bölge ülkeleriyle sahip olunan ortak tarihi geçmiş ve buralarda yaşayan Türk ve Müslüman nüfus, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuruluşundan bu yana Balkanlara özel bir alaka göstermeye sevk etmiştir. Bu anlamda, başta TİKA olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla sağlanan Türk dış yardımları sayesinde, Balkan ülkelerinde her geçen gün daha fazla insanın hayatı değişmektedir. Balkan ülkelerine yönelik dış yardımların, özellikle de TİKA tarafından yürütülmekte olan projelerin, Balkan

lkeleriyle pek çok alanda sürdürülen ikili ilişkilerin daha da kuvvetlendirilmesine büyük katkı sağladığı açıktır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Dış Politika, Dış Yardım, TİKA.

ABSTRACT

THE FOREIGN AID POLICY OF THE REPUBLIC OF TURKEY AIMED AT BALKAN STATES

M. A. Thesis

Preparer: İmren KAYGISIZ

Advisor: Asst. Prof. Erman AKILLI

2017-(XV+116)

Ahi Evran University, Institute Of Social Sciences

International Relations Department

Jury:

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Asst. Prof. Dr. Erman AKILLI

Asst. Prof. Dr. Yiğit Anıl GÜZELİPEK

It is an undeniable fact that there have been some developments affecting the political life worldwide significantly and in line with these developments, foreign policy of the countries undergo some changes. World War II appears to be a milestone having an enormous effect on the bilateral relations between states. Foreign aid, which was in use even before WW II, has begun to be implemented in a more systematic way and in harmony with the political priorities of the countries. Foreign aid, at first provided in the form of direct financing by the developed countries to underdeveloped or developing countries, got diversified in time, in terms of content and the number of aid providing countries.

The Republic of Turkey founded TİKA, at that time bearing the name “Turkish Cooperation and Development Agency” when fundamental changes occurred as a consequence of the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) and started to give technical assistance primarily to newly independent states of the Central Asian Turkish Republics via TİKA. Later on, in line with the developments both in domestic politics and in the international arena, Turkish foreign aid started to reach other countries in different parts of the world, too.

The Balkan Peninsula, has been a region with great importance for the Republic of Turkey since its foundation. The common history and the Turkish/Muslim community in the Balkan states enabled the Republic of Turkey to show a special interest to the region, starting from the very early days of its foundation. In this sense, as a result of Turkish aid notably provided by TİKA along with various institutions and organizations, more lives in the Balkan states are able to change each passing day. It is obvious that foreign aid aimed at Balkan states in general and TİKA projects in particular contribute significantly to the intensification of the bilateral relations carried out in various fields with the Balkan states.

Key Words: Balkans, Foreign aid, Foreign policy, TİKA.

ÖNSÖZ

Geçmişte olduğu gibi günümüz dünyasında da bireyler ve devletler, maalesef aynı refah seviyesine ve aynı sosyo-ekonomik imkânlarla sahip değildir. Ülke içi problemlerin bile sınırları aşarak tüm gezegeni ilgilendirir hale geldiği küreselleşen dünyada, devletlerin refah ve kalkınma seviyelerindeki mevcut uçurumun kapatılması giderek daha zaruri bir hal almaktadır. Bu açıdan, dış yardım kavramı da özellikle son yıllarda hem uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde hem de gündelik hayatlarımızda daha fazla yer etmeye başlamıştır. Bu anlamda, Türkiye Cumhuriyeti de, “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı” adı altında 1992 yılında oluşturduğu yeni bir kurumla, izleyen yıllarda dış yardım konusuna daha fazla eğileceğinin sinyallerini vermiştir. Gelişmiş ülkelerin aksine, yardım sağlamada görece kısa bir geçmişe sahip olmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti’nin dış yardım konusunda bugün geldiği nokta akademik incelemeyi hak etmektedir.

Bu anlayış çerçevesinde, mevcut çalışma, başta TİKA olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti’nin çeşitli kurum ve kuruluşları kanalıyla Balkan ülkelerinde yürütmekte olduğu dış yardım faaliyetlerini incelemektedir. Türk dış yardımlarının incelenmesi kapsamında Balkanlar örneğinin seçilmesinin temelinde, Türk kuruluşları tarafından Balkanlar’da yürütülen yardım faaliyetlerinin büyük bir çeşitlilik ve zenginlik arz etmesi yatmaktadır. Diğer yandan, genlerimde kodlu olan Balkanlar’a yönelik sevgi ve kişisel bağların da bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde etkili olduğunu itiraf etmeliyim.

Bu tezin yazılmasında ve tamamlanmasında büyük desteğini gördüğüm, çalışmamı her safhasında titizlikle takip eden danışmanım Yrd. Doç. Dr. Erman AKILLI’ya sonsuz şükranlarımı ve saygılarımı sunarım. Hayatımın her evresinde olduğu gibi tez çalışmam boyunca da beni motive eden ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili annem Nesrin ÇAMLIKLI’ya ve babam Nurettin ÇAMLIKLI’ya teşekkürlerimi iletmeyi bir borç bilirim. Ayrıca, gerek mesleki hayatımda gerekse başında olduğum akademik hayatımda beni cesaretlendiren, yılgınlığa düştüğümde hep yanımda olan ve uzun bir sürece yayılmış olan araştırmam esnasında bana hep anlayış ve sabırla yaklaşan kıymetli eşim Tufan KAYGISIZ’a ne kadar teşekkür etsem az. Son olarak, bu tez çalışmasını kendisi de bir Balkan göçmeni olan ve 40 yıl boyunca doğduğu topraklardan ayrı kalan dedem Şükrü ÇAMLIKLI’nın aziz hatırasına ve tüm Balkan muhacirlerine ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
HARİTALARIN LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR CETVELİ	xiv
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	3
1.4. VARSAYIMLAR.....	3
1.5. TANIMLAR	3
BÖLÜM II	4
2. BALKANLAR VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI	4
2.1. BALKANLARI TANIMLAMAK	4
2.1.1. Coğrafi Bir Bölge Olarak Balkanlar	5
2.1.2. Bir Kavram olarak Balkanlar	7
2.2. BALKANLAR’IN ETNİK DOKUSU	8
2.3. BALKANLARIN JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİK VE JEOEKONOMİK ÖZELLİKLERİ	11
2.4. TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE BALKANLAR.....	12
2.4.1. Türk Dış Politikasının Temel İlkeleri	13
2.4.2. Türkiye’nin Balkan Politikasını Etkileyen Faktörler	14
2.4.3. Atatürk Döneminde Türkiye Cumhuriyeti’nin Balkan Politikası	15

2.4.3.1. Türkiye-Arnavutluk ilişkileri.....	16
2.4.3.2. Türkiye-Bulgaristan ilişkileri	18
2.4.3.3. Türkiye-Romanya ilişkileri	19
2.4.3.4. Türkiye-Yugoslavya ilişkileri.....	20
2.4.3.5. Türkiye-Yunanistan ilişkileri.....	20
2.4.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Balkanlar'ın Genel Görünümü	23
2.4.5. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri	24
2.4.5.1. Türkiye-Arnavutluk ilişkileri.....	24
2.4.5.2. Türkiye-Bosna-Hersek ilişkileri	25
2.4.5.3. Türkiye-Bulgaristan ilişkileri	26
2.4.5.4. Türkiye-Hırvatistan ilişkileri	26
2.4.5.5. Türkiye-Makedonya ilişkileri	27
2.4.5.6. Türkiye-Moldova ilişkileri	27
2.4.5.7. Türkiye-Romanya ilişkileri	28
2.4.5.8. Türkiye-Slovenya ilişkileri.....	28
2.4.5.9. Türkiye-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ilişkileri.....	28
2.4.5.10. Türkiye-Yunanistan ilişkileri.....	29
2.4.6. Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye'nin Balkan Politikasının Genel Özellikleri	30
2.4.7. Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri	33
2.4.7.1. Türkiye-Arnavutluk ilişkileri.....	33
2.4.7.2. Türkiye-Bosna-Hersek ilişkileri	33
2.4.7.3. Türkiye-Bulgaristan ilişkileri	34
2.4.7.4. Türkiye-Hırvatistan ilişkileri	35
2.4.7.5. Türkiye-Karadağ ilişkileri	35
2.4.7.6. Türkiye-Kosova ilişkileri.....	35
2.4.7.7. Türkiye-Makedonya ilişkileri	36
2.4.7.8. Türkiye-Moldova ilişkileri	36
2.4.7.9. Türkiye-Romanya ilişkileri	37
2.4.7.10. Türkiye-Slovenya ilişkileri.....	37
2.4.7.11. Türkiye-Sırbistan ilişkileri.....	37
2.4.7.12. Türkiye-Yunanistan ilişkileri.....	38
BÖLÜM III	39
3. TEORİDEN PRATİĞE DIŞ YARDIM KAVRAMI.....	39
3.1. DIŞ YARDIM KAVRAMININ TANIMI VE KAPSAMI.....	39

3.2. DIŞ YARDIM KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE KURUMSALLAŞMASI	40
3.2.1. Tarihsel Arka Plan	40
3.2.2. Çok Taraflı Dış Yardım Kavramının Gelişmesi	42
3.3. DIŞ YARDIM ÇEŞİTLERİ.....	45
3.4. NEDEN DIŞ YARDIM VERİLİR/ALINIR?.....	46
3.5. DIŞ YARDIMLARIN ETKİNLİĞİ	48
3.6. TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE DIŞ YARDIMLAR.....	51
3.7. YUMUŞAK GÜÇ İLE DIŞ YARDIMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ	54
3.8. DIŞ YARDIMLARA YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	56
BÖLÜM IV.....	59
4. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN BALKAN ÜLKELERİNDE YÜRÜTTÜĞÜ DIŞ YARDIM FAALİYETLERİ	59
4.1. BALKANLAR ÖZELİNDE TÜRK DIŞ YARDIMLARININ GENEL GÖRÜNÜMÜ	59
4.2. TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI BAŞKANLIĞI	60
4.2.1. TİKA'nın Kuruluşu ve Görevleri	60
4.2.2. TİKA'nın Teşkilat Yapısı.....	62
4.2.3. TİKA Tarafından Balkan Ülkelerinde Gerçekleştirilen Dış Yardım Faaliyetleri	64
4.2.3.1. TİKA'nın Arnavutluk'taki faaliyetleri	65
4.2.3.2. TİKA'nın Bosna-Hersek'teki Faaliyetleri	69
4.2.3.3. TİKA'nın Bulgaristan'daki faaliyetleri	72
4.2.3.4. TİKA'nın Hırvatistan'daki faaliyetleri.....	74
4.2.3.5. TİKA'nın Karadağ'daki faaliyetleri	75
4.2.3.7. TİKA'nın Makedonya'daki faaliyetleri.....	80
4.2.3.8. TİKA'nın Moldova'daki faaliyetleri	83
4.2.3.11. TİKA'nın Slovenya'daki faaliyetleri.....	88
4.2.3.12. TİKA'nın Yunanistan'daki faaliyetleri	88
4.3. AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI	88
4.4. TÜRK KIZILAYI.....	90
4.5. YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI	92
4.6. DİĞER KURUM VE KURULUŞLAR.....	93
4.6.1. Türk Belediyelerin Balkanlar'da Yürüttüğü Yardım Faaliyetleri	94
4.6.2. İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı	95

BÖLÜM V	98
5. YÖNTEM	98
5.1. ARAŞTIRMA MODELİ	98
5.2. ARAŞTIRMA EVREN VE ÖRNEKLEMİ	98
5.3. VERİ TOPLAMA ARACI	98
BÖLÜM VI	99
6. SONUÇ	99
KAYNAKÇA	105
ÖZGEÇMİŞ	116

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1.: Balkan ülkelerinde nüfusun etnik dağılımı	9
Tablo 3.1. : OECD üyesi ülkelerin listesi	44
Tablo 4.1.: Balkan ülkelerinde bulunan TİKA PKO'ları	63
Tablo 4.2.: 2012-2016 yılları arasında Türkiye Bursları Programına Balkan ülkelerinden başvuran ve kabul alan öğrenci sayıları.....	92

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1: TİKA teşkilat şeması 62

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita 2.1: Balkanlar fiziki haritası.....	6
--	---

KISALTMALAR CETVELİ

AAA:	Accra Agenda For Action
AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD:	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIDS:	Acquired Immune Deficiency Syndrome
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisi
BM:	Birleşmiş Milletler
Çev.:	Çeviren(ler)
DAC:	Development Assistance Committee
Derl.:	Derleyen(ler)
DİZ:	Dünya İnsani Zirvesi
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
EAGÜ:	En Az Gelişmiş Ülkeler
Ed.:	Editör(ler)
EKETİB:	Ekonomik Kültürel Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı
GDAÜ:	Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci
HIV:	Human Immunodeficiency Virus
HLF:	High Level Forum
HÖH:	Hak ve Özgürlükler Hareketi
IBRD:	International Bank for Reconstruction and Development
IFOR:	Implementation Force
IMF:	International Monetary Fund
İHH:	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İKÖ:	İslam Konferansı Örgütü

KEİ:	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KFOR:	Kosovo Force
NATO:	North Atlantic Treaty Organization
OCHA:	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
ODA:	Official Development Assistance
OECD:	Organisation for Economic Cooperation and Development
OEEC:	Organisation for European Economic Cooperation
PKK:	Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
PKO:	Program Koordinasyon Ofisi
RKY:	Resmi Kalkınma Yardımı
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.:	Türkiye Cumhuriyeti
TİKA:	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TRT:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNESCO:	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
UNEPTA:	United Nations Expanded Programme for Technical Assistance
UNDP:	United Nations Development Programme
UNPROFOR:	United Nations Protection Force
YDİK:	Yüksek Düzeyli İş Konseyi
YTB:	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
WFP:	World Food Programme

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler disiplini, dünyada yaşanan gelişmelere bağlı olarak, sürekli bir değişim ve dönüşüm geçirmektedir. Örneğin, iki büyük dünya savaşına tanıklık edilmesi ve yaşanan trajediler neticesinde modern devletin egemenliği sorgulanmaya başlanmış, mevcut sorunların çözüme kavuşturulmasında devletlerin tek başına ne derece yeterli olabildiği tartışılmıştır. Uzun yıllar devlet merkezli bakış açısının hâkim olduğu uluslararası ilişkiler disiplini, uluslararası hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları gibi ilkelerle yeniden şekillenmiş; devlet-dışı aktörler de sistemde yerlerini almıştır. Özellikle küreselleşmenin ve hızla gelişen teknolojinin de etkisiyle, devletlerarası ilişkiler daha dinamik bir boyut kazanarak, ülkeleri klasik diplomasinin yanına farklı bir takım yöntem ve araçlar eklemek durumunda bırakmıştır. Bu anlamda, dış yardım kavramı da devletlerarası ilişkilerde giderek daha sık başvurulan bir araç olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla Balkan ülkelerinde yürütmekte olduğu dış yardım faaliyetleri ile Balkanlar'a yönelik Türk Dış Politikası hedef ve ilkeleri arasında paralellik ve uyum var mıdır? Dış yardımlar, dış politika hedeflerinin hayata geçirilmesinde eşsiz bir uygulama alanı olarak değerlendirilebilir mi?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan ülkelere yönelik dış yardımlarının, Türk Dış Politikası ile uyumlu bir şekilde yürütülmekte olduğunu, son dönemde benimsenen çok yönlü ve aktif dış politika prensipleri ile paralel bir biçimde, Balkan ülkelere sağlanan dış yardımların da hem dış yardımı sağlayan kurumlar açısından hem de yardımların içeriği bakımından çeşitlilik arz ettiğini ortaya koymaktır. Bu çalışma ile ayrıca, Türkiye'de dış yardım konusuna kaynak oluşturmak ve farklı kurumların sağlamakta olduğu dış yardım örnekleri üzerinden Türk dış yardımlarını Balkanlar özelinde detaylı bir şekilde ele alarak farkındalık yaratmak da amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda, öncelikle Balkan Yarımadası'nın çalışmanın odaklandığı örnek inceleme alanı olarak seçilmesinden dolayı, "Balkanlar ve Türk Dış Politikası" adlı bölümde Balkanlar kavramı detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Balkanlar sözcüğü hem kavramsal olarak hem de coğrafi bir bölge olarak tanımlanmaya çalışılmış; Balkan coğrafyasının etnik dokusu incelenmiş ve bölgenin taşıdığı jeopolitik önem üzerinde durulmuştur. Bu noktada,

Balkanlar'ın Türkiye Cumhuriyeti açısından sahip olduğu önem ve değer üzerine bir değerlendirme yapmak kaçınılmaz olmuştur. Müteakiben, Türkiye'nin Balkanlara yönelik dış politikası Atatürk Dönemi, Soğuk Savaş Sonrası Dönem ve Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi olmak üzere üç dönem üzerinden incelenmeye çalışılmış; her bir periyotta Türkiye ile Balkan ülkeleri arasındaki siyasi ilişkilerde öne çıkan gelişmelere yer verilmeye gayret edilmiştir. Üç farklı dönemde Balkan ülkeleriyle Türkiye Cumhuriyeti arasında sürdürülen ikili ilişkilere yer verilmesinin, Balkanlara yönelik dış politikada değişmeyen hususların tespit edilebilmesinde ve son bölümde incelenecek olan dış yardım faaliyetlerinin arka planının daha iyi bir biçimde kavranabilmesinde faydalı olduğu değerlendirilmektedir.

İkinci bölümde dış yardım kavramı teorik olarak ele alınmış ve dış yardım kavramına açıklık getirmek için ortaya atılan tanımlamalar incelenmiştir. Bu noktada, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) bağlı Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) tarafından kabul edilen resmi kalkınma yardımı tanımı çalışmada hâkim kılınmıştır. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan ülkelerine yönelik dış yardım faaliyetleri incelenirken, askeri yardımlar ve tavizsiz krediler çalışmanın kapsamı dışında bırakılmış, resmi kalkınma yardımı olarak nitelendirilen ekonomik, teknik, insani vb. yardım çeşitleri üzerinden Türk dış yardımları ele alınmıştır. Kavramın tanımlanmasının ardından, dünyada dış yardımların kurumsallaşması için yapılan çalışmalara değinilmiştir. Ardından dış yardımların çeşitleri ele alınmış, müteakiben donör ülkeler ile alıcı ülkelerin dış yardım sağlayarak/alarak neleri hedefledikleri üzerinde durulmuştur. Dış yardım sağlamanın/almanın arkasında bir takım çıkarlar elde etme güdüsünün var olması, yardımların etkinliği konusunda tartışmaları beraberinde getirdiğinden, çalışmanın bu bölümünde dış yardımların etkinliği üzerine ortaya atılan görüşlere de yer verme zarureti doğmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan ülkelerine yönelik dış yardım faaliyetleri tezin ana konusunu oluşturduğu cihetle, birinci bölüm içerisinde Türkiye Cumhuriyeti'nin dış yardım konusunda sahip olduğu geçmiş ve hâlihazırda sergilemekte olduğu aktif tutuma da yer verilmiştir. Dış yardım kavramına yöneltilen eleştirilerin incelenmesiyle çalışmanın ilk bölümü sonlandırılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde, önceki bölümlerde ele alınan dış yardım, Türk Dış Politikası ve Balkanlar kavramları bir araya getirilerek; Balkan ülkelerinde yürütülmekte olan Türk dış yardım faaliyetleri ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Söz konusu faaliyetler açıklanırken, gerek TİKA, AFAD, Türk Kızılayı vb. kurumların faaliyet raporlarından faydalanılmış, gerek Türk basını ile ele alınan Balkan ülkesindeki yerel basında yayımlanmış

haberlerden istifade edilmiştir. Ayrıca, TİKA'nın yurtdışında bulunan Program Koordinasyon Ofisleri ile Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'ndan da bazı bilgiler temin edilmiştir. Neticede, çalışmanın bu bölümünde Balkan ülkelerinde Türkiye Cumhuriyeti kurumları tarafından yürütülen yardım faaliyetlerinin ayrıntılı bir dokümantasyonu yapılmış ve söz konusu faaliyetlerin tek bir kaynaktan toplanması mümkün hale gelmiştir. Ayrıca, Balkanlar'da yürütülen dış yardım faaliyetleriyle elde edilmek istenen kazanımların bölgeye yönelik dış politika hedefleriyle örtüşen yanları da vurgulanmaya çalışılmıştır.

Tez çalışması, yapılan kapsamlı araştırmanın neticesinde elde edilen bulguların analiz edildiği sonuç bölümüyle sonlandırılmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Balkan ülkelerine yönelik Türk dış yardımları; Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova, Sırbistan, Slovenya, Romanya ve Yunanistan'da yürütülen çalışmalar üzerinden incelenmiştir.

Adı geçen ülkelerde yürütülen dış yardım faaliyetleri TİKA, AFAD, Türk Kızılayı, YTB, Türk Belediyeleri ve İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı'nın çalışmaları ile sınırlandırılmıştır.

1.4. VARSAYIMLAR

Araştırma sürecinde ulaşılan kaynaklar, Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan ülkelerinde yürütmekte olduğu dış yardım faaliyetlerinin değerlendirilmesi açısından yeterli zenginliktedir.

1.5. TANIMLAR

Dış yardım: Genel olarak, gelişmiş ülkelerin azgelişmiş ülkelere yaptığı sermaye ve teknoloji aktarımıdır (Sönmezoğlu, 2005:224).

BÖLÜM II

2. BALKANLAR VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

2.1. BALKANLARI TANIMLAMAK

“Sarp ve ormanlık sıra dağ” anlamına gelen Balkan kelimesi Türkçe bir kelimedir (Balkan, 2017). Balkanlar ismi de Balkan kelimesinden gelmekte olup, Avrupa kıtasının güneyinde, Akdeniz’e uzanan üç yarımadadan en doğuda olanını tanımlamak için kullanılmaktadır. Sarp ve dağlık yapısıyla dikkat çeken bölgenin isimlendirilmesinde “Balkanlar” kelimesinin kullanılması, bölgenin coğrafi özelliklerine de atıf yapması bakımından oldukça anlamlıdır. Avrupa ve Asya kıtaları arasında yer alan ve Afrika’ya yakın bir noktada bulunan bölge, tarih boyunca hep ilgi odağı olmuştur. Roma, Bizans ve Osmanlı imparatorluklarının egemenlik alanı içinde yer alan Balkanlar, gerek coğrafi gerekse etnik ve demografik açıdan çeşitlilik arz eden bir yapıya sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. Bu özelliklerinden dolayı bölgeyi tanımlamak için çok çeşitli adlandırmalar türetilmiştir: “köprü”, “kavşak”, “halk salatası”, “karışım potası”, “halk müzesi” vs. gibi.

Coğrafi bir bölgeyi tanımlamanın dışında, Balkanlar kavramının zamanla siyasi ve ideolojik bazı çağrışımlar kazanarak anlam genişlemesine uğradığını söylemek yanlış olmayacaktır. “Balkanlaşma” ve “Balkanizm” kelimelerinin coğrafi bölge ismini aşarak, dünyanın farklı yerlerinde ortaya çıkan etnik çatışma ve daha küçük ülkelere bölünme anlamı kazanması ve literatürde geniş bir şekilde kullanılarak yeni bir oryantalizm türü yaratması dikkat çekicidir.

I. Dünya Savaşı’nı başlatan olayın Balkan coğrafyasında cereyan etmesi, II. Dünya Savaşı sırasında bölgenin Naziler tarafından işgal edilmesi, Soğuk Savaş döneminde Batı ile Sovyetler Birliği’nin güç mücadelesine sahne olması, Balkanların dünya tarihinde önemli bir yere sahip olduğunun göstergesi niteliğindedir. Soğuk Savaşın nihayetlenmesi neticesinde, Yugoslavya’nın çözülme sürecine girmesi, bölgedeki etnik çatışmaların tekrar canlanmasına sebep olmuş ve 1990’lı yıllar, yaşanan insanlık trajedileri nedeniyle, Balkanların bir kez daha uluslararası toplumun tüm dikkatini üstüne çektiği bir dönem olarak tarihte yerini almıştır. Günümüzde Balkanlar; Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova, Romanya, Slovenya, Sırbistan ve Yunanistan olmak üzere 12 bağımsız devletin yer aldığı ve nispeten istikrara kavuşmuş bir bölgedir.

2.1.1. Coğrafi Bir Bölge Olarak Balkanlar

Yukarıda da değinildiği üzere, Balkanlar ya da Balkan Yarımadası Avrupa kıtasının güneyinde, Akdeniz'e doğru uzanan üç yarımadadan en doğuda yer alana verilen isimdir. Yarımadayı güneyde Akdeniz, batıda Adriyatik Denizi, doğuda Karadeniz ve Ege Denizi çevrelemektedir. Maria Todorova, genellikle coğrafyacıların yarımadanın doğu, güney ve batıdan denizlerle iyice belirlendiğini kabul ettiklerini, anlaşmazlıkların kaynağını kuzey ve kuzeybatı sınırlarının oluşturduğunu ifade etmektedir (2003:71). Yarımadanın kuzey sınırının neresi olduğu konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, genel kanı Tuna, Sava ve Kupa Nehirlerinin oluşturduğu sistemin yarımadanın kuzey sınırı olarak kabul edilmesi yönündedir (Çelik, 2009:4). Maria Todorova'ya göre, “çoğu zaman *Balkan tanımlaması bir dizi coğrafi, siyasal, tarihsel, kültürel, etnik, dinsel ve ekonomik ölçüte, daha sık olarak da bu ölçütlerin bir bileşimine dayanmaktadır*”(2003:71). Nitekim yalnızca coğrafi saiklerle Tuna nehri yarımadanın kuzey sınırı olarak ele alınır, bu çizginin siyasal ve demografik sınırlarla bağdaşmadığı görülmektedir; zira Yugoslavya'nın Tuna nehrinin ötesinde de toprakları bulunmaktadır.

Balkan yarımadasına ilişkin bir diğer uzlaşılmayan nokta ise hangi devletlerin Balkan ülkesi olduğuna dairdir. Kimi coğrafyacılar, Balkan ülkeleri olarak yalnızca Arnavutluk, Bulgaristan ve Yugoslavya'yı ele alırlar. “*Siyasi-coğrafi ve fiziki-coğrafi sınırların kesişmediğini pekiyi bilen diğerleriyse, bütün Romanya topraklarını (hatta bazen Moldova'ya bile) Balkan diye ele alır, fakat Türkiye'yi bunun dışında bırakırlar*” (Todorova, 2003:72).

Bu çalışmada Balkan ülkeleri diye söz edilen ülkeler Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova, Romanya, Slovenya, Sırbistan ve Yunanistan'ı kapsamaktadır.

Balkan Yarımadasının coğrafi bir bölge olarak dikkat çeken özelliklerine baktığımızda, bölgenin dağlık bir yapıya sahip olduğu açıkça görülmektedir. Harita 1'den de (Dede, 2014:12) görüleceği üzere Balkan yarımadasında bulunan dağlar Dinar Alpleri, Karpatlar, Balkanlar ve Rodop Dağları olmak üzere dört ana grupta toplanmaktadır (Kaçmaz, 2013:21). Batıda Alp Dağlarının devamı olan Dinar Dağları, Adriyatik Denizi kıyı şeridini takip ederek güneye doğru inmektedir. Karpatlar ise Alpin bölgesinde en doğudaki dağlar olup, Slovenya'dan Romanya'ya doğru çok geniş bir alanda uzanmaktadır. Balkan Dağları ise Bulgaristan'ı ikiye bölecek şekilde Karadeniz kıyılarına doğru uzanan ve

esasen yarımada da adını veren dağlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Balkan Dağlarının güneyinde yer alan Rodoplar ise Bulgaristan ile Yunanistan arasında uzanmaktadır. Yarımada'daki sıradağların bölgeyi kuzey ve doğudan işgale açık bırakması ve dağların tam anlamıyla askeri bir engel oluşturmaması nedeniyle Balkanlar tarih boyunca istilalara açık bir bölge olmuştur (Çelik, 2013:8). Diğer taraftan, yabancı istilasına karşı bir kalkan görevi görmeyen dağlar, yarımada'da yaşayan halklar arasında sınır oluşturucu bir nitelik taşıması sebebiyle, bölge halklarının birbirinden soyutlanmalarına, kendilerine has kimlikler geliştirmelerine ve farklı görüşlere sahip olmalarına olanak tanımıştır (Çelik, 2009:8).

Harita 2.1: Balkanlar fiziki haritası

Balkan yarımadasında dikkat çeken bir diğer coğrafi unsur nehirlerdir. Bölgenin temel nehir sistemini Tuna ile Tuna'ya dökülen Drava, Tisa, Sava, Morova, İsker, Seret ve Prut Nehirleri oluşturmaktadır. Tuna Nehrinin tarih boyunca, askeri istilaların, ticari faaliyetlerin ve seyahatin başta gelen rotasını teşkil ettiği bilinmektedir. Bölgede bulunan diğer önemli nehirler olan Vardar, Sivastruma ve Meriç, Ege Denizine akmaktadır.

Dağların ve tepelerin hâkimiyeti altında olan bölgede görece daha az zengin tarım sahaları mevcuttur. Romanya'nın belli kesimleri ile Slovenya ve Voyvodina'yı içeren Tuna

Nehri Vadisi önemli bir tarım alanı olarak istisnai bir duruma sahiptir. Meriç ve İşkombi Nehirlerinin vadileri de değerli tarım bölgeleridir.

2.1.2. Bir Kavram olarak Balkanlar

Coğrafi bir bölgenin adı olan Balkan kelimesinin, yıllardır kullanılmakta olduğu bilinmektedir. Maria Todorova'ya göre, “...*Balkan* adının ilk kullanımına, İtalyan hümanist yazar ve diplomat Filippo Bunaccorsi Callimaco'nun (*Philippus Callimachus*, 1437-1496) 15. yüzyıldan kalma eserinde rastlanır” (2003:55). Diğer yandan, “1808 tarihli ‘Goea’ adlı çalışmasında Alman Coğrafyacı August Zeune *Balkanhalbeiland [Balkan yarımadası]* terimini ise ilk kez ortaya atıp kullan[mıştır]” (2003:60).

Batılı gezginlerin çalışmalarında sıkça Balkan adı geçmekle birlikte, “*Balkan* sözcüğünün ve adının, yarımada Osmanlı Türklerinin gelişiyle birlikte girmiş olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir” (Todorova, 2003:64).

Başlangıçta sadece bir coğrafi bölgeyi tanımlamak üzere kullanılan “Balkan” sözcüğü zamanla olumsuz bir anlam yüklenmiştir. Todorova, Balkan sözcüğünden türeyen en önemli sözcük ve kavramın “Balkanlaşma” olduğunu söylemekte ve kavrama “*eski coğrafi ve siyasal birimlerin milliyetçi akımlarla parçalanması sonucunda, yeni ve ayakta kalması şüpheli devletlere dönüşmesi sürecini belirtmek için sıkça başvurul[duğunu]*” kaydetmektedir (2003:76). Şaban H. Çalış, Balkanlaşma kavramının, “*dış etkilere açık, hep dışarıdan bir şeyler bekleyen, komşunun komşuya düşman olduğu ve büyük güçlerin de sahnenin çoğu defa gerisinde yer aldığı, ulus aşan politik oyunların oynandığı bölgeler*” anlamını da taşıdığını belirtmektedir (2010:103). Sözcüğe yüklenen olumsuz anlam ve çağrışımlar üzerine Todorova'nın aşağıdaki yorumu (2003:17-18) da dikkat çekicidir:

“20. Yüzyıl başlarında “Avrupa'nın Schimpfwörter”ine (sövgü sözlerine), hakaret dağarcığına yeni bir sözcük eklendi, yeni türetilmiş olmakla birlikte bu kavram yüzyıllarca kullanılagelenden daha kalıcı oldu. “Balkanlaşma” yalnızca büyük ve yaşayabilir siyasal birimlerin parçalanmasını ifade etmekle kalmayıp kabileciliğe, geriliğe, ilkelik ve barbarlığa dönüşle aynı anlama geldi. En son olarak da özellikle Amerikan akademisinde, kavram bağlamından tümüyle çıkartılarak paradigmatik olarak farklı sorunlarla bağlantılandırıldı. Balkanların Avrupa'nın “ötekisi” olarak tanımlandığını ispat için özel bir kanıt gerekmez. Balkanlarla ilgili vurgulanan nokta orada yaşayanların uygar dünya tarafından ve onun için tasarlanan davranış kalıplarına uymaya özen göstermedikleridir.”

Balkan sözcüğünün yüklendiği negatif anlamlardan ötürü, Balkan ülkelerinin bile bu isimle anılmaktan rahatsız olması ve kendilerini Doğu-Batı ikilemi karşısında hep Batı'ya ait olarak nitelendirmeleri dikkat çekicidir. Balkanlar'daki hemen her ulus bir diğerini Doğulu olarak nitelerken, kendisinin Batılı olduğunun altını çizmeye çalışmaktadır. Doğu'nun ilişkisel bir terim olduğunu ifade eden Maria Todorova, Milica Bakic-Hayden'in "sürekli çoğalan oryantlizmler" ifadesinin Balkanlar için de geçerli olduğunu şu sözlerle örnelemektedir:

"Bir Sloven için Sırp 'Doğulu'dur, ama coğrafi açıdan Bosna batıda yer alsa da, Sırp için Bosnalı bir 'Doğulu'dur. Aynı şey Arnavutlar için de geçerlidir. Gerçi Arnavutluk Balkanlar'ın en batısında yer alır, ama diğer Balkan ulusları tarafından en doğulu ulus diye algılanır. Yunanistan, Avrupa Birliği'nde yer almak gibi benzersiz bir statüsü bulunduğu için, Balkanlar'daki komşuları tarafından 'Doğulu' sayılmaz, ama Avrupa'nın kurumsal çerçevesinde 'Doğulu' rolüne sahiptir. Bütün Balkan halkları için, ortak 'doğulu' Türk'tür, oysa Türk, kendisini Araplar gibi gerçek 'Doğulu'lar karşısında Batılı olarak görür"(2003:126).

Balkanlar'a yüklenen söz konusu doğulu algısı neticesinde, bölgenin kimi kesimler tarafından Güneydoğu Avrupa olarak yeniden adlandırılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Bu yeniden adlandırma, Balkanları oryantalist bakış açısından kurtarıp, bölgenin Avrupa'nın bir parçası olduğuna işaret etme çabası taşımakla birlikte, geniş bir kullanım alanı bulamamıştır. Yüklenen tüm olumsuz çağrışımlara ve imalara rağmen, Balkanlar geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini koruyan bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. BALKANLAR'IN ETNİK DOKUSU

Balkan Yarımadasını tanımlamak için çeşitli adlandırmalara başvurulduğu önceki bölümlerde zikredilmişti. Balkanlar'da farklı etnik ve dini özelliklere sahip toplumların bazen iç içe bazen de izole bir biçimde bölgede yaşaması, yarımadaanın "halk salatası" ifadesiyle nitelendirilmesini bir anlamda gerekli kılmıştır.

Tablo 2.1.'den de görüleceği üzere, günümüzde Balkanlar'da Arnavutlar, Boşnaklar, Bulgarlar, Hırvatlar, Karadağlılar, Makedonlar, Pomaklar, Romenler, Romanlar, Slovenler, Sırp, Türkler, Ulahlar ve Yunanlılar yaşamaktadır. Söz konusu etnik grupların dışında bölgede daha az sayıda Ermeni, Çek, Macar, Rus ve Ukraynalı gibi farklı yabancı ülke vatandaşları da bulunmaktadır.

Tablo 2.1. :Balkan ülkelerinde nüfusun etnik dağılımı (mfa.gov.tr)

ÜLKE	NÜFUS	NÜFUSUN ETNİK YAPISI
ARNAVUTLUK	2.889.167	Arnavut % 82,3;Yunan % 1; Diğer % 2 (Roma, Makedon, Karadağlı, Ulah, Bulgar), Belirtilmeyen % 14,07
BOSNA HERSEK	3.531.159	Boşnak nüfusu 1.769.592, Sırp nüfusu 1.086.733, Hırvat nüfusu 544.780, diğer etnik grupların toplam nüfusu 96.539
BULGARİSTAN	7.284.552	Bulgar % 84,8; Türk % 8,8; Roman % 4,9; Diğer % 1,5
HIRVATİSTAN	4.284.889	Hırvat %90,42; Sırp %4,36; Boşnak %0,79; Macar %0,33; Sloven %0,24; Diğer %3,86
KARADAĞ	625.266	Karadağlı % 44,98; Sırp % 28,73; Boşnak % 8,65; Arnavut % 4,91; Müslüman % 3,31; Roman % 1,01; Hırvat % 0,97; Diğer % 0,73
KOSOVA	1.739.825	Arnavut %93; Sırp %1,5; Türk %1; Boşnak %1,6; Roman %0,5; Aşkali%0,9; Mısır %0,7; Goralı % 0,6; Diğer %0,05; Açıklamak İstemeyen % 0,1
MAKEDONYA	2.087.171	Makedon %64,2; Arnavut %25,2; Türk %3,9; Roman %2,7; Sırp%1,8; Boşnak %0,8; Ulah %0,3; Diğer %1,1
MOLDOVA	3.500.000	Moldovalı % 75,8; Ukraynalı % 8,4; Rus % 5,9; Gök Oğuz %4,4; Bulgar % 1,9; Diğer % 3,6
ROMANYA	20.121.641	Romen 88.6%; Macar 6.5%; Roman 3.3%; Ukraynalı 0.3%; Alman 0.2%; Rus 0.1%; Türk-Tatar 0.2%; Diğer 0.5%
SLOVENYA	2.063.077	Sloven % 83,06; Sırp % 1,98; Hırvat % 1,81; Boşnak % 1,1; Müslüman % 0,53; İtalyan % 0,11; Macar % 0,32; Bilinmeyen ve diğerleri % 11,9
SIRBİSTAN	7.182.862	Sırp %83; Macar %4; Roman %1; Boşnak % 2; Karadağlı % 1; Diğer %9
YUNANİSTAN	10.816.286	Yunan, Türk, Arnavut, Makedon, Ermeni

Esasen Balkan ülkelerindeki nüfusun etnik kökene göre dağılımının kesin olarak belirlenebilmesinin oldukça zor olduğu değerlendirilmektedir. Bunun nedenlerinden biri Balkan ülkelerindeki yönetimlerin nüfus sayımlarını siyasi amaçlı olarak kullanmalarıdır. Bu çerçevede, nüfus sayımlarında kullanılan formlarda her etnik gruba yer verilmeyişi ya da dini temelli bilgilerin isteğe bağlı olarak doldurulması, Balkan ülkelerindeki nüfus sayımları sonucunda elde edilen demografik bilgilerin gerçeği tam olarak yansıtmamasına sebep olabilmektedir. Nitekim 2001 yılında Arnavutluk'ta yapılan nüfus sayımına tepki gösteren

ulusal azınlıkların sayımı boykot etmesi, ülke nüfusuna ilişkin toplanan verilerin doğruluğunu tartışmalı hale getirmiştir (Dede, 2014:16). Benzer şekilde, Bulgaristan'da 2011 yılında yapılan nüfus sayımında, etnik kökene ilişkin bilgilerin isteğe bağlı olarak doldurulması, ülkedeki etnik grupların oranlarının kesin olarak ortaya konmasını engellemiştir (Bulgaristan'ın nüfusu, 2011). Diğer yandan, Balkan ülkelerinde yaşayan azınlıkların baskı ortamı yüzünden etnik kimliklerini özgürce ifade etmekten çekindikleri ve sayımlar neticesinde açıklanan resmi istatistiklere şüphe ile yaklaştıkları bilinmektedir (Türbedar, 2011:3). Bu çerçevede, Balkan ülkelerinde nüfusun etnik yapısına ilişkin yukarıda sunulan tabloya bu çerçevede yaklaşılması gerektiği düşünülmektedir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere, Balkanlar'da yaşayan milletler, kendi ulus devletlerini kurarken, bölgede bulunan o ulusa mensup tüm bireyleri kendi devletlerinin çatısı altında toplayamamıştır. *“Sınırlar nasıl çizilirse çizilsin, ulusa ait bir parça bir başka ulusun üzerinde hak iddia ettiği bir coğrafya parçasının sınırları dâhilinde kalmıştır”* (Dede, 2014:14). Diğer bir ifadeyle, neredeyse her etnik grup, bir veya bazı durumlarda birden fazla ülkede azınlık durumuna düşmüştür. Dolayısıyla, homojen bir yapıya sahip olamayan Balkan ülkelerinin, etnik kökenli anlaşmazlıklar nedeniyle kritik bir denge üzerinde durduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sebepten ötürü, Balkanlardaki herhangi bir ülkede çıkacak olası bir karışıklığın tüm bölgeye sıçrama ve yayılma ihtimali oldukça yüksektir.

Balkan ülkelerinde dini yapıya bakıldığında, Komünizm döneminde uygulanan politikalar sonucunda bölgede yaşayan insanların inanç ve ibadet alışkanlıklarında gözlenen düşüşün, özellikle demokrasiye geçilmesiyle yerini yeniden dini hayatta canlanmaya bıraktığı müşahede edilmektedir. Bu noktada dini hayatta yaşanan canlanmanın ve insanların ibadetlerine eskisinden daha fazla özen göstermesinin bölge halkılarının belli bir gruba mensup olma isteklerinin tezahürü olduğunu da vurgulamak gerekmektedir. Zira Balkanlarda kimlik meselesi etnik ve dini temel üzerine inşa edilmektedir. Balkan ülkelerinde üç ilahi dine (Hristiyanlık, İslamiyet ve Musevilik) mensup topluluklar bir arada yaşamaktadır. Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Kosova'da nüfusun büyük çoğunluğu Müslümanlardan oluşurken; Bulgaristan, Karadağ, Makedonya, Moldova, Romanya, Sırbistan ve Yunanistan'da yaşayanların büyük oranda Ortodoks Hristiyanlığa mensup olduğu; Hırvatistan ile Slovenya'da ise Katolik Hristiyanlığın diğer dini inançlara göre ağırlıkta olduğu gözlenmektedir.

2.3. BALKANLARIN JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİK VE JEOKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Balkan yarımadası, geçmişte olduğu gibi bugün de Avrupa'nın güvenliği ile ilişkilendirilmektedir. Yarımada, geçmişte doğudan gelen akınları ve istilaları ileriden karşılama açısından; günümüzde ise, daha çok içerdiği istikrarsızlık ve krizler nedeniyle, Avrupa'nın güvenliğini yakından ilgilendirmektedir (Öztürk, 2001:3). Esasen Avrupa Birliği'nin (AB) doğudaki sınırlarını oluşturan Balkanlar, son dönemde yaşanan mülteci krizleri dolayısıyla da Avrupa için daha büyük bir önem kazanmış durumdadır. Özellikle 2011 bahar aylarından bu yana Suriye'de devam eden karışıklık neticesinde ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler başta olmak üzere, Balkan ülkeleri üzerinden Avrupa'ya taşınacak mülteci akınları, Avrupalı devletlerin günümüzdeki en büyük korkusu haline gelmiştir.

Balkanlar, sadece Avrupalı devletler için önemli bir coğrafya niteliği taşımaz. Asya ile Avrupa kıtası arasında bir geçiş noktası olması ve daha da önemlisi Hazar bölgesi enerji kaynaklarının uluslararası pazara taşınmasında önemli bir güzergâh olması bakımından Balkanlar, Avrupa için olduğu kadar, Kafkaslar için ve petrol ihraç eden Ortadoğu bölgesi için de hayati öneme sahip bir bölgedir.

Balkanlar'ın hayati bir önem teşkil ettiği bir diğer ülke ise Rusya'dır. Üç tarafının denizlerle çevrenmesi, Akdeniz sistemine dâhil olan altı denize açılması ve Boğazlar bölgesine yakın bir konumda bulunması sayesinde Balkanlar, Rusya için ticari açıdan ehemmiyetli bir bölgedir. Tarih boyunca sıcak denizlere inmeyi hedefleyen Rusya için Balkanlar'ın özel bir önemi olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Balkanlar, kuşkusuz ki, Türkiye için de son derece hayati bir alandır. Ticaret faaliyetlerini ağırlıklı olarak Avrupa ülkeleri ile gerçekleştiren Türkiye için Balkan ülkelerinin istikrarı ve güvenliği son derece önem taşımaktadır. Balkanlar'da ortaya çıkacak herhangi bir kriz, Türkiye ekonomisi için büyük risk oluşturabilir. Bunun haricinde, Hazar Havzası petrol ve doğalgazının Avrupa'ya aktarılmasında Türkiye, Balkan coğrafyası ile müşterek önemi haiz bir ülke olarak ortaya çıkmakta ve enerji koridoru oluşturulması için Türkiye ve Balkanlar adeta birbirini beslemektedir. Enerji kaynaklarına sahip Hazar bölgesi ülkeleri ile ihtiyaç duydukları enerjiyi ithal etmek zorunda olan Avrupa'nın gelişmiş sanayisi arasında köprü vazifesi gören Balkanlar ve Türkiye, bu anlamda eşsiz bir jeopolitik konuma sahiptir.

Ticari ve ekonomik çıkarların ötesinde de Balkan ülkeleri, Türkiye için tarihi bağlardan ve sahip olduğu Türk azınlıktan dolayı ayrı bir yere sahiptir. Balkan Türklerinin buldukları ülkelerde öz benliklerini koruyarak, sosyal ve siyasal hayatla bütünleşmiş bir biçimde refah için de yaşamaları Türkiye Cumhuriyeti'nin öncelikleri arasında yer almaktadır. Diğer taraftan yarımadanın dört bir yanında izlerine rastlanılan Osmanlı kültür mirası ve mimarisi Türkiye'nin bölgeyi ata yadigârı olarak görmesine de vesile olmaktadır.

Balkan ülkeleri, Soğuk Savaşın sona erdiği 90'lı yıllar itibariyle, komünizme son vererek, demokratik yönetim şekline geçmişler ve liberal ekonomi anlayışını benimsemişlerdir. Bu anlamda henüz kısa sayılabilecek bir deneyime sahip olan ülkelerin, gelişmekte olan ekonomi ve sanayileri, bu ülkeleri enerji konusunda giderek daha dışa bağımlı hale getirmektedir. Bu açıdan da Balkanlar, enerji ihraç eden ülkeler ile teknoloji ihraç eden ülkeler açısından yeni bir pazar olarak nitelendirilmektedir.

Özetlemek gerekirse, Balkanlar, bulunduğu coğrafi konum ve çevresindeki güç odaklarının gerek ekonomik politikaları gerekse dış politikaları açısından sahip olduğu ayrıcalıklı statü sayesinde önemi her geçen gün artan bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıldırım Ağanoğlu, *“stratejik açıdan büyük önem taşıyan Balkanlar[in], Rusya'nın etkinliğini kaybetmesinden sonra Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa'nın büyük gücü Almanya arasında gizli bir hâkimiyet mücadelesine”* sahne olduğunu iddia etmektedir (2001:26).

2.4. TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE BALKANLAR

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu günden bu yana Batı eksenli bir dış politika izlemiş ve ilke edindiği çağdaş medeniyetler seviyesine erişme yönündeki ideali de hep Batılı ülkelerle özdeşleştirmiştir. Bu noktada, sınırdaş olduğumuz Balkanlar, sürekli olarak Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olarak nitelendirilmiştir. Balkanlar'ın gerek jeopolitik açıdan gerek paylaşılan ortak tarih açısından gerekse barındırdığı Türk azınlık bakımından Türkiye için sahip olduğu önem yadsınamaz bir gerçektir. Türkiye Cumhuriyeti, bu doğrultuda Balkan coğrafyasına her dönemde ayrı bir ilgi göstermek suretiyle, bölgeyle özel bir ilişki tesis etmeye gayret sarf etmiştir. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Türk Dış Politikasının temel ilkeleri ele alınacak, akabinde Türkiye'nin Balkan politikasını oluştururken göz önüne aldığı faktörler üzerinde durulacak, son olarak da Türkiye'nin farklı dönemlerde Balkanlar ülkeleriyle yürüttüğü ikili ilişkiler incelenecektir.

2.4.1. Türk Dış Politikasının Temel İlkeleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika anlayışını kuruluşundan günümüze kadar etkileyen temel prensipler bulunmaktadır. Bu prensiplerden en belirgin olanları statükoculuk ve batıcılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kurulu düzen anlamına gelen statüko (status quo), Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana temelde izlediği bir politika olup, Baskın Oran'a göre mevcut sınırların korunması ve mevcut dengelerin sürdürülmesi anlamına gelmektedir (2001:46-49).

Gerçekten de Türkiye Cumhuriyeti, daha Lozan Antlaşması ile Misak-ı Millî'de amaçladığı sınırların büyük bir bölümüne kavuşmuş ve Hatay'ın 1939 yılında ülke topraklarına katılması haricinde, sınırlarını genişletme politikası gütmemiştir. Örneğin, üç kıtaya yayılan Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı üzerine inşa edilen ülke, sınırları dışında kalan soydaşların yaşadığı toprakları ülke sınırlarına dâhil etmeye kalkışmamış, söz konusu devletlerin egemenlik haklarına saygı duyarak, toprak bütünlüğünün korunması yönünde bir tavır sergilemiş; sadece komşu ülkelerdeki Türk azınlığın yaşadığı yerlerde refah içinde olmalarını istemiştir (Oran, 2001:47).

Türkiye Cumhuriyeti, izlediği statükocu politikanın bir getirisi olarak da sahip olduğu jeostratejik konumdan faydalanarak, kurulu düzen içinde dengeleri sağlamaya çalışmıştır (Oran, 2001:49).

Türk Dış Politikasının eksenini belirleyen Batıcılık ilkesi ile Türkiye Cumhuriyeti, *“insan aklının üstünlüğüne dayanan bir uygarlık biçimi”* olarak gördüğü Batı yönlü bir politika geliştirmiştir (Oran, 2011:49). Türkiye'de batı eğiliminin bu kadar güçlü olmasının temelinde, daha Osmanlı İmparatorluğu kurulmadan Anadolu'nun coğrafi yapısının Türkleri hep Batı'ya yürümeye zorlaması, Türk insanının Batı kültürüne açık olması ve Batılı olarak anılmak istemesi, seçilen kalkınma modelinin ülkeyi Batı'ya götürmesi gibi nedenler yatmaktadır (Oran, 2001:50).

Yukarıda zikredilen iki prensibin yanı sıra, Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün *“Yurtta Sulh, Cihanda Sulh”* ifadesiyle özdeşleşen, barış ve istikrarın sağlanması ile herkes için güvenlik anlayışının Türk Dış Politikasının nüvesini oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir.

2.4.2. Türkiye'nin Balkan Politikasını Etkileyen Faktörler

Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan ülkelerine yönelik dış politikasını etkileyen çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlardan ilki, bölgeyle sahip olunan ortak tarihtir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgede yaklaşık 500 yıl boyunca hâkimiyet sürmesi, kuşkusuz bölgeyi dinsel, dilsel, etnik, ekonomik ve sosyo-kültürel olarak derinlemesine etkilemiştir. Bölge üzerindeki Osmanlı etkisi, kimi kesimler tarafından büyük bir minnetle anılır ve Türklere karşı sempati duyulmasına sebep olurken; kimi kesimlerin gözünde ise Osmanlı hâkimiyeti unutulmak istenen karanlık bir geçmişle eş değer tutulur ve Türklere ve Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı kırılması güç önyargılar olarak kendini gösterir. Sahip olunan ortak tarihi geçmişin, birbirine tamamen zıt iki algıya dönüşmesi Türk Dış Politikasının Balkan coğrafyasında ayrı bir hassasiyetle yürütülmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle son yıllarda artan aşırı sağcı ve milliyetçi eğilimler neticesinde, bazı kesimler, Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkanlar'da yürütmekte olduğu dış politikayı "Neo-Osmanlılık" olarak yaftalamaktan çekinmemektedir. Ramazan Gözen'e göre, Neo-Osmanlılık "*Osmanlı'yı yeniden ihya etmeyi veya diriltmeyi*" amaçlamamakta olup, Türkiye'nin "*Osmanlı hinterlandıyla sahip olduğu tarihi, kültürel, dini ve etnik bağlılıklar*" ülkenin dış politikasının şekillenmesine ister istemez bir etki yapmaktadır (2006:23). Burada önemle altı çizilmesi gereken nokta ise Türkiye'nin herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne zarar verecek irredantist bir yaklaşım benimsemediğidir. Türkiye'nin Balkan ülkelerine yönelik dış politikasının temelinde sahip olunan müşterek geçmiş dolayısıyla bölgeye karşı duyulan sorumluluk hissi yatmaktadır. Türkiye, bölgede sürdürülebilir istikrar ve güven ortamının sağlanması için bölge ülkelerine her türlü desteği sağlamakta ve işbirliğinin artırılmasına yönelik çaba sarf etmektedir. Bu noktada, "*Türkiye'nin Balkanlar'da yaşanan gelişmelere hiçbir şekilde tek başına ve tek merkezli müdahale etmediğini, aksine uluslararası toplumla birlikte hareket etmek için bilhassa özen gösterdiğini*" özellikle vurgulamak gerekmektedir (Dede, 2014:56).

Balkan ülkelerine yönelik Türk Dış Politikasını etkileyen bir diğer faktör ise Balkanlar'da yaşayan Türk ve Müslüman azınlıktır. Türkiye Cumhuriyeti, Balkan ülkelerinde yaşayan azınlık durumuna düşmüş tüm Türk ve Müslüman nüfusun öz benliklerini ve kültürlerini koruyarak, buldukları ülkelerde refah içinde yaşamalarını temenni etmektedir. Türk ve Müslüman azınlığın anadilde eğitim, siyasi temsil, diğer vatandaşlarla eşit statüye sahip olma gibi temel hak ve özgürlükleri elde etmesini bekleyen Türkiye, dış politikasında da bu hassasiyetle adım atmakta ve farklı ülkelerdeki Türk azınlığın savunuculuğunu üstlenmektedir. "*Lozan ve ikili birtakım anlaşmaların tarafı*

olarak Türkiye'nin Balkan ülkelerindeki Türk ve Müslüman azınlıklar konusunda hassasiyet göstermesi sadece hakkı değil, aynı zaman da görevidir de" (Dede, 2014:56). Nitekim geçmişte Bulgaristan Türklerinin "soya dönüş" adı altında maruz kaldığı asimilasyon ve zorunlu göç politikaları, Türkiye'nin Türk azınlık konusunda hassas olmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çeşitli Balkan ülkelerinden Türkiye'ye göç eden Balkan kökenli nüfus da Balkan ülkelerine yönelik yürütülen dış politikanın şekillenmesine etki etmektedir. Osman Metin Öztürk'ün ifadesiyle, "göç edenlerin geride bıraktıkları ile bunların geldikleri ülkelerdeki kazanılmış hakları Balkan ülkeleri ile Türkiye arasında, günümüze kadar gelen bir sorun olma özelliği kazanmıştır" (Öztürk, 2001:8) Dolayısıyla, büyük çoğunluğu çifte vatandaşlık sahibi olan Balkan kökenli nüfusun yaşadıkları sorunların çözüme kavuşturulması Türkiye ile Balkanlar arasında yürütülen diplomasiinin de ana eksenlerinden birini oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda Balkan kökenli nüfusun giderek daha fazla örgütlenmesi sonucunda Türkiye'de bir Balkan lobisinin doğduğu söylenebilir (Şaybak, 2006:62). Bugün Türkiye'de Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği (1950), Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği (1975), Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği (1985), Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği (1985), Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu (1995), Rumeli Balkan Dernekleri Federasyonu (2006) başta olmak üzere, pek çok dernek faaliyet göstermektedir. Söz konusu dernekler, Balkan ülkelerinde yaşayan Türk ve Müslüman azınlığın sorunlarını Türk kamuoyuyla paylaşmakta, yayımladıkları bildiri ya da mektuplarla güncel sorunlara işaret etmekte ve zaman zaman Balkanlar'daki sorunlara ilişkin sundukları önerilerle karar alıcıları yönlendirebilmektedirler.

2.4.3. Atatürk Döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan Politikası

I. Dünya Savaşı'nın sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Çarlık Rusya'sı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ortadan kalkmasıyla, Avrupa kıtasının sınırları yeniden çizilmiş ve anılan büyük güçlerin hâkimiyet sürdüğü geniş coğrafyada yeni devletler kurulmuştur. Balkanlar'da Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve daha sonra Yugoslavya adını alan Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın yer aldığı siyasi bir görüntü ortaya çıkmıştır.

I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti ile Sevr anlaşması imzalanarak, ülke topraklarının paylaşılması öngörülmüşse de, Kurtuluş Savaşında verilen mücadelenin başarıya ulaşması neticesinde, 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmış ve

29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Lozan Antlaşması'yla Türkiye'nin Batı sınırı yani Balkan ülkeleriyle olan sınırı kesin olarak belirlenmiş ve Türkiye Cumhuriyeti, Balkan ülkeleriyle *“karşılıklı saygı ve güvene dayanan iyi komşuluk ve işbirliği sürecini”* başlatmıştır (Öksüz, 2002).

Genç Türkiye'nin temelleri demokrasi ve laiklik ilkeleri üzerine atılmış, dış politikada da “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesi çerçevesinde, barış ve güvenliğin sağlanması hedeflenmiştir. Atatürk döneminde Türkiye Cumhuriyeti, *“başta komşuları olmak üzere, tüm ülkelerle, birbirlerinin egemenlik, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına saygı kuralları içinde iyi ilişkiler geliştirmeyi esas almıştır”* (Öksüz, 2002). Balkan ülkelerine yönelik dış politikanın da aynı ilkeler çerçevesinde belirlendiği, Lozan Antlaşması'yla belirlenen sınırların dışında kalan eski Osmanlı toprakları üzerinde herhangi bir hak iddia edilmediği, bölgede barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla Balkan ülkeleriyle işbirliğine önem verildiği gözlenmektedir. Diğer taraftan, Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün, bu dönemde, Lozan'da çözümsüz kalan sorunları, ülkenin stratejik çıkarları doğrultusunda, barışçıl bir politika çerçevesinde çözmeye çalıştığı görülmektedir.

2.4.3.1. Türkiye-Arnavutluk ilişkileri

1479-1912 yılları arasında 433 sene boyunca Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Arnavutluk, Fransız ihtilali sonucunda ortaya çıkan milliyetçilik akımının da etkisiyle, kendi ulus devletini kurmak üzere, 28 Kasım 1912 tarihinde Vlora'da bağımsızlığını ilan etmiştir. (Polat, 2005:parag. 2). 1913 yılında Londra Konferansı ile sınırları belirlenen ülkenin, I. Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen, toprakları İtalya ve Yunanistan tarafından işgale uğramış ve bağımsız Arnavut Devletinin ortaya çıkması 1920 yılını bulmuştur (Öksüz, 1998:210). 28-31 Ocak 1920 tarihlerinde Luşnya'da toplanan Ulusal Kurultay sonucunda Arnavutluk'ta parlamenter bir hükümet oluşturulmuştur (Öksüz, 1998:211). Aynı yıl Ankara'da Mustafa Kemal önderliğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) hükümetinin oluşturulması ve iki devletin emperyalist güçlere karşı verdiği büyük mücadele iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmıştır. Nitekim 1 Mart 1922 tarihinde TBMM'de Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı konuşma Türk-Arnavut dostluğunun ve işbirliğinin önemini vurgulaması bakımından dikkat çekicidir:

“...Arnavutluk halkı ile asırlarca beraber yaşadık. Uzun zamanlar, kendileri ile hayat birliği ve mukadderatı yaptık. Bu kardeş millet ve hükümetin maruz kaldığı zor ve elim

durumlardan kurtulması için, gerekli önlemler alınacak ve Arnavutlar da Balkanlar'da layık oldukları yerlerini alacaklardır. Zira her iki ülke de ortak güvenlik alanı içinde bulunmaktadır” (Öksüz, 1998:212).

İki ülkenin sahip olduğu ortak tarihi geçmiş ve insani bağlar neticesinde, 15 Aralık 1923 tarihinde Arnavutluk ile Türkiye Cumhuriyeti arasında Dostluk Antlaşması, İkamet ve Tabiiyet Sözleşmesi imzalanmış; 1926 yılında ise diplomatik ilişkiler kurulmuştur.

1928 yılına gelindiğinde Arnavutluk Cumhurbaşkanı Ahmet Zogu'nun kendisini kral ilan etmesi sonucu Türk-Arnavut ilişkilerinde bir duraklama söz konusu olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, Ahmet Zogu'nun krallığını tanımamış, Mustafa Kemal “*bu rejimi, Ahmet Zogu'nun Arnavut ulusuna ihaneti*” olarak yorumlamıştır (Shpuza, 1993:339). Cumhuriyet konusunda son derece duyarlı olan Atatürk, 3 Ekim 1928 günü Tiran Büyükelçisi Tahir Lütfi Bey'i geri çekmiştir (Öksüz, 1998:213). Bunun üzerine, Arnavutluk, Ankara'daki Büyükelçisini geri çağırması, bilahare Arnavut Büyükelçiliğini tümüyle kapatmıştır (Shpuza, 1993:339).

Arnavutluk-Türkiye ilişkileri Ekim 1931'de İstanbul'da düzenlenen Balkan Konferansı ile yumuşamaya başlamıştır. Konferansa katılan Arnavutluk heyetinin Türk yetkililer tarafından kabul edilmesi, konferans nedeniyle Mustafa Kemal'in Arnavutluk dâhil, tüm Balkan ülkelerinin devlet başkanlarına kutlama mesajı göndermesi ve Ahmet Zogu'yu kral sıfatıyla nitelendirmesi ilişkilerin normalleşme sürecine girmesini sağlamıştır (Shpuza, 1993:342).

Atatürk'ün 1930'larda Türkiye'nin etrafında barış ve güvenlik çemberi oluşturmaya yönelik politikası sayesinde, Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında art arda Dostluk ve Saldırmazlık anlaşmaları imzalanmıştır. Böylece, Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunun 10. yıl dönümünü Balkanlar'daki genel dostluk havası içinde kutlamıştır (Öksüz, 1998:214). 9 Şubat 1934 tarihine gelindiğinde ise Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında Balkan Paktı'nın imzalanması bu genel dostluk havasını perçinlemiştir. Balkan Paktı'nın imzalanmasının akabinde, Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Ruşen Eşref Bey'i (Ünaydın) Tiran'a Büyükelçi olarak ataması, Türk-Arnavut ilişkilerine verilen önemi göstermesi bakımından çarpıcıdır. 15 Nisan 1934 tarihinde Büyükelçi Ruşen Eşref Bey'in kabul töreninde Ahmet Zogu'nun yaptığı konuşma da iki ülke arasındaki ilişkilerin seyri bakımından önem taşımaktadır:

“Beş asır Türkiye ile his ve hars iştirakinde bulunduk. Bu beraber yaşayış bizim üzerimizde silinmez sevgi ve minnet hisleri bırakmıştır. Beş asır Arnavut milletinin vahdetini Türkiye muhafaza etmiştir. Türkiye olmasaydı Arnavutluk kendini ne Slav istilasından kurtarabilirdi, ne de Latinlerin Arnavutluk’u harita-i cihandan silmelerinin önüne geçilebilirdi. Varlığımızın esasını Türkiye’ye medyunuz. Biz necip Türk milletine büyük kardeş diye bakarız. O’nun devletini büyük kardeş devlet olarak görürüz...” (Öksüz, 1998:215).

Ne var ki, Kral Zogu’nun kız kardeşi prenses Saniye’nin 1936 yılında Sultan II. Abdülhamit’in oğlu prens Abid ile evlenmesi, Türk-Arnavut ilişkileri için yeni bir engel teşkil etmiştir. Gazmend Shpuza’ya göre, “Ahmet Zogu’nun Osmanlı saltanatının kalıntılarıyla bağlar kurması, Atatürkçü Türkiye’ye ve Atatürk’e karşı düşmanca bir davranıştır”(Shpuza, 1993:345). Zamanın Tiran Büyükelçisi Yakup Kadri Karaosmanoğlu, düğün törenine katılmadığı gibi, aldığı emir uyarınca Tiran’dan ayrılmıştır. Buna karşılık olarak da Kral Zogu, bir kez daha Ankara Büyükelçiliğini kapatmıştır.

Görüüleceği üzere, Atatürk döneminde Türk-Arnavut ilişkileri inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir ve gerektiği gibi gelişim gösterememiştir. Ne var ki siyasi ilişkilerde yaşanan gerilime rağmen, Shpuza’nın ifadesiyle, Arnavutluk ilerici kamuoyu Atatürk’ün siyasal ve toplumsal reformlarını yankılandırmaya devam etmiştir (Shpuza, 1993:346). 1938 yılında Atatürk’ün vefatı, Arnavut halkı ve aydını üzerinde büyük üzüntü yaratmıştır.

2.4.3.2. Türkiye-Bulgaristan ilişkileri

5 Ekim 1908 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan, I. Dünya Savaşı’nda İttifak Devletleri’nin yanında savaşa girerek Osmanlı İmparatorluğu ile müttefik olmuştur. I. Dünya Savaşı’nda mağlup devletler arasında yer alan Bulgaristan ile 1919 yılında Neuilly Anlaşması imzalanmış ve ülkede bulunan tüm azınlıkların kültürel ve dini hakları teminat altına alınmıştır.

Neuilly Anlaşması’nın akabinde ülkede gerçekleştirilen ihtilalin ardından, Aleksandr Stamboliyski’nin Çiftçi Partisi’nin iktidarda olduğu 1919-1923 dönemi, Bulgaristan’daki Türk ve Müslüman nüfusun altın dönemi olarak addedilmektedir (Ayıışığı, 2004:parag. 12). Bu dönemde, Türk nüfusun kendi dillerini kullanma, kültürlerini yaşama, okullarını açma, kendi dini inançlarına göre ibadet edebilme hürriyetine sahip olduğu bilinmektedir.

Stamboliyski Hükümeti’nin düşmesiyle, iktidara gelen Tsankov döneminde “Bulgaristan Bulgarlarıdır” sloganı ile etnik milliyetçilik temelinde bir politika izlenmeye

başlanmıştır ve Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman nüfus üzerinde baskı kurularak, Türkler göç etmeye zorlanmıştır (Kaştan, 2008).

Bulgaristan ile Türkiye arasında 18 Ekim 1925 tarihinde "Türk-Bulgar Dostluk Anlaşması"nın imzalanmasıyla iki ülke arasındaki ilişkilere yeni bir yön verilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, dostluk anlaşması ve ona bağlı protokol ile Bulgaristan'da yerleşmiş Türk azınlığın hakları korunmuş ve garanti altına alınmıştır. 1929 yılına gelindiğinde imzalanan "Tarafsızlık, Uzlaşma, Adli Tesviye ve Hakem Muahedesi" ile 1925 yılında kurulan bağlar daha da kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Ne var ki, aynı yıl küresel çapta etkili olan ekonomik krizden Bulgaristan da nasibini almış; özellikle büyük çoğunluğu tarımla uğraşan Bulgaristan'daki Türk nüfus, krizden daha fazla etkilenmiş, Bulgar hükümeti tarafından ağır vergilere maruz bırakılmış ve Türk okullarının fonlarında kesintiler yapılmıştır. Diğer taraftan, 1926-1935 yılları arasında iktidarda olan Liyapçev hükümeti zamanında Bulgaristan'ın Türkiye'nin Trakya'daki topraklarında hak iddia etmesi ve bunun için "Trakya Komitesi"nin kurulması ikili ilişkilere gölge düşürmüştür.

Bulgaristan Kralı Boris'in 1930 yılında İtalya Kralının kızı ile evlenmesi, Bulgaristan-İtalya yakınlaşmasının temelini oluşturmuş ve Bulgaristan'ın komşu ülkelerle ilişkilerinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu dönemde, Balkanlar'da birlik oluşturulması fikriyle 1930 yılında Atina'da Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan, Romanya, Arnavutluk ve Bulgaristan'ın katılımıyla düzenlenen I. Balkan Konferansı'nı 1931 yılında İstanbul'da, 1932 yılında Bükreş'te, 1933'te Selanik'te tertip edilen ikinci, üçüncü ve dördüncü Balkan Konferansları izlemiştir. Bahse konu konferanslar neticesinde 9 Şubat 1934 yılında oluşturulan Balkan Antantı'na Bulgaristan katılım sağlamamıştır. Bulgaristan'ın Balkan Antantı'na katılmaktan imtina ederek İtalya ile yakınlaşmasının sebebi ise "*II. Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nda kaybettiği toprakları (Romanya'ya karşı Dobruca, Yugoslavya'ya karşı Makedonya, Yunanistan'a karşı Batı Trakya ve Dedeoğaç, Türkiye'ye karşı Edirne) tekrar geri alabilmeyi amaçlamasıdır*" (Kaştan, 2008).

2.4.3.3. Türkiye-Romanya ilişkileri

9 Mayıs 1877 tarihinde bağımsızlığı kazanan Romanya, I. Dünya Savaşı'nda topraklarını genişletmiştir. İki ülke arasında herhangi bir azınlık ve sınır sorununun olmayışı ilişkilerin gelişmesini kolaylaştırmıştır. Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya arasındaki ilişkiler iyi düzeyde seyretmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Balkan ülkeleri arasında dostluk ve işbirliğini geliştirmeye yönelik çabaları, Romanya tarafından olumlu karşılanmıştır. Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun Ekim 1933'te Ankara'ya gerçekleştirdiği ziyaret vesilesiyle, 17 Ekim 1933 tarihinde iki ülke arasında "Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaşma Antlaşması" imzalanmıştır (Öksüz, 2002). Balkanlar'da statükoyu korumayı hedefleyen Romanya, 1934 yılında oluşturulan Balkan Antantı'na dâhil olmuştur. 1936 yılında Montreux Boğazlar Konferansı'na katılan Romanya delegasyonu, Türkiye'nin Boğazlara yönelik taleplerini desteklemiştir. Atatürk'ün ölümü Romanya'da büyük bir üzüntüye sebep olmuş, 21 Kasım 1938 günü ülkede milli yas ilan edilmiştir (Öksüz, 2002.). Atatürk döneminde Romanya ile ikili ilişkilerin olumlu bir havada seyrettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.4.3.4. Türkiye-Yugoslavya ilişkileri

I. Dünya Savaşı'ndan sonra 1918 yılında kurulan Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı, daha sonra Yugoslavya Krallığı adını almıştır. I. Dünya Savaşı'nın taraf devletlerinden biri olan Yugoslavya, Lozan Konferansı'na katılmış fakat barış antlaşması imzalamamıştır. 28 Ekim 1925 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya arasında imzalanan "Dostluk Paketi" ile iki ülke arasındaki savaş durumu sonlandırılmış ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi için zemin oluşturulmuştur (Öksüz, 2002).

Esasen Türkiye Cumhuriyeti ile sınırı bulunmayan Yugoslavya arasında önemli bir anlaşmazlık konusu bulunmadığından, ikili ilişkilerin geliştirilmesi nispeten kolay olmuştur. 1933 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in Belgrad ziyareti sırasında, 27 Kasım 1933 tarihinde iki ülke arasında "Dostluk, Saldırmazlık, Adli Tesviye ve Tahkim Antlaşması" imzalanmıştır. Balkan Konferanslarına katılım sağlayan Yugoslavya, 9 Şubat 1934 tarihinde de Balkan Antantı'na dâhil olarak, bölgesel işbirliğinin geliştirilmesini teminen gerekli katkıyı sağlamıştır. Özetle, Atatürk döneminde Yugoslavya ile ikili ilişkilerde olumlu bir hava hâkim olmuştur.

2.4.3.5. Türkiye-Yunanistan ilişkileri

Atatürk döneminde Balkan ülkeleriyle sahip olunan ikili ilişkilerden en problemlisinin Yunanistan ile ilişkiler olduğunu iddia etmek abartı olmayacaktır. Lozan Antlaşması'yla Türkiye'nin Yunanistan ile olan sınırı kesin olarak belirlenmesine rağmen, "Fener Rum Patrikhanesi" ile "Nüfus Mübadelesi" konularının çözüme kavuşturulması 1930'lu yıllara kadar Türk-Yunan ilişkilerinin odak noktasını oluşturmuştur.

Lozan Barış Konferansı sırasında Patrikhane'nin durumu görüşülmüş ve Türk delegesi Dr. Rıza Nur, yeni Türk devletinin laik yapılı bir devlet olmasından dolayı, dini bir kurum olan patrikhanenin Türkiye'de kalmaması gerektiğini belirtmiştir (Ertem, 2010:5). Görüşmeler neticesinde, Patrikhane'nin "*sadece İstanbul'da kalacak olan Ortodoks Rumların dini işlerinden sorumlu olacak.*"(Sarıkoyuncu Değerli, 2016:243) şekilde İstanbul'da varlığını sürdürmesi kararlaştırılmıştır. Alınan bu karar çerçevesinde, 13 Aralık 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'ne müzahir tutumu ile tanınan VII. Gregorios Fener Rum Patriği olarak atanmıştır. Adı geçenin 16 Kasım 1924 tarihinde vefat etmesi üzerine, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan Konstantin Arapoğlu'nun 17 Aralık 1924 tarihinde Fener Rum Patriği ilan edilmesine, Arapoğlu'nun mübadele kapsamında Yunanistan'a dönmesi öngörüldüğünden, Türkiye Cumhuriyeti tarafından itiraz edilmiştir. Nitekim 30 Ocak 1925 tarihinde Arapoğlu'nun sınır dışı edilmesi, iki ülke arasındaki gerginliği tırmandırmış, Yunanistan tarafı Türkiye Cumhuriyeti'nin Lozan Antlaşmasına aykırı hareket ettiğini iddia etmiştir. Neticede, Türkiye'nin mübadeleye tabi birinin Patrik seçilmesine karşı olduğunu izah etmesi ve bu tutumunda ısrarcı olması üzerine, Arapoğlu patriklik makamından feragat ettiğini açıklamış ve 13 Temmuz 1925'te yeni Patrik Vasil Georgiadis göreve gelmiş ve Patrikhane krizi Türk-Yunan ilişkilerinin gündeminden çıkmıştır (Bilgiç, 2015:11).

Lozan Barış Konferansı esnasında 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile Türkiye'deki Ortodoks Rum nüfus ile Yunanistan'daki Müslüman nüfusun mübadele edebileceği kararlaştırılmıştır. İstanbul'daki Rum halkı ile Batı Trakya'da bulunan Müslümanlar mübadele kapsamına alınmamış ve "yerleşik" sayılmışlardır. Mübadele konusu, uygulamaya geçildiğinde Türk ve Yunan tarafları arasında anlaşmazlığa sebep olmuş, her iki taraf anlaşmanın Fransızca metninde geçen "établis" ifadesinden farklı bir mana çıkarmıştır. Ortaya çıkan anlaşmazlığın çözülmesi için Yunanistan, Milletler Cemiyeti'ne başvurmuş, Milletler Cemiyeti'nin Muhtelit Mübadele Komisyonu'nun sorunu tekrar gözden geçirmesine yönelik verdiği tavsiye karar, çözüm sağlayamamıştır. La Haye Daimi Adalet Divanı'na sevk edilen "établis" sorunu, burada da çözüme kavuşturulamayınca, iki ülke arasındaki kriz iyice tırmanmıştır. Nihayet 1925 yılında Patrikhane krizi çözüme kavuşunca, Türk-Yunan ilişkileri bir nebze yumuşamış ve Muhtelit Mübadele Komisyonu tarafından Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre, 30 Ekim 1918 tarihinden önce ve o sıralarda İstanbul'da bulunan tüm Rumlar yerleşik sayılmıştır ve yerleşik sıfatı tanınan Batı Trakya

Müslümanları ile İstanbul Rumlarının ülkelerine serbestçe dönebilmelerine izin verilmiştir. Söz konusu kişilerin sahip oldukları malların iade edilmesi öngörülmüş, bunun mümkün olamaması halinde, tazminat ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ne var ki Yunanistan'da hükümetin düşürülüp yerine cunta hükümetinin göreve gelmesiyle bu anlaşmanın uygulanması mümkün olamamıştır.

1926 yılında Yunanistan'da yeni bir hükümet kurulması sonucu bu kez Atina Antlaşması imzalanmış ve “*établis*” sorununa siyasi bir çözüm getirilmiş olsa da, antlaşmanın uygulanmasında teknik zorluklar yaşanması iki ülke ilişkilerini bir kez daha gerginleştirmiştir.

Nihayet 10 Haziran 1930 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile nüfus mübadelesi sorunu çözüme kavuşturulmuştur. Yerleşme tarihleri ve doğum yerleri ne olursa olsun, İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerinin hepsine yerleşik muamelesi yapılmış ve azınlık mallarına ilişkin de düzenlemeler getirilmiştir. Bilgiç'e göre, mübadeleden kaynaklanan meselelerin halledilmesi, Türkiye ve Yunanistan için siyasi yakınlaşmanın yolunu açmıştır (2015:16). 30 Ekim 1930 tarihinde “Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması” imzalanması siyasi yakınlaşmanın ilk adımı olarak nitelendirilebilir. 1932 yılında Yunanistan'da meydana gelen deprem felaketi, her iki ülkenin bürokratları arasında karşılıklı sıcak telgrafların çekilmesine vesile olmuştur (Özel, b.t.:parag. 59). 14 Eylül 1933 tarihinde iki ülke arasında “İçten Antlaşma Paktı” imzalanmıştır. İki ülke arasındaki sıcak ilişkilerin bir diğer önemli göstergesi ise 12 Ocak 1934 tarihinde Venizelos'un Mustafa Kemal Atatürk'ü Nobel Barış Ödülüne aday göstermesidir (Sarıkoyuncu Değerli, 2016:257). 9 Şubat 1934 tarihinde Yunanistan ve Türkiye'nin Balkan Paktı'nın imzalanmasına öncülük etmeleri Türk-Yunan yakınlaşmasının bir diğer örneğini teşkil etmektedir. Paktın imzalanmasından sonra da yakınlaşma artarak devam etmiş, örneğin Montreux Boğazlar Konferansı'nda Yunan heyeti Türkiye'nin taleplerine olumlu yaklaşmıştır.

Sonuç olarak, Atatürk döneminde Türkiye ve Yunanistan arasında yürütülen diplomasi sayesinde, iki eski düşman ülkenin iki dost ülkeye dönüşümü mümkün hale gelmiştir. Türkiye ve Yunanistan iyi komşuluk ilişkilerini, Atatürk'ün ölümünden sonra dahi, 1954 yılına kadar sürdürmüştür.

2.4.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Balkanlar'ın Genel Görünümü

1990'lı yıllar uluslararası ilişkiler anlamında önemli gelişmelere sahne olmuş, II. Dünya Savaşı'nın ardından iki hegemonik güç olarak uluslararası sistemi yöneten ABD ve Sovyetler Birliği'nin oluşturduğu iki kutuplu dünya düzeni son bulmuştur. Balkanlar, 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve SSCB'nin dağılmasıyla başlayan süreçten derinden etkilenmiştir. Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti, yaşanan buhranlar ve federasyon içi çatışmalar neticesinde dağılırken, Balkanlar'daki tüm dengelerin sarsılmasına sebep olmuştur. 1991 yılında bağımsızlıklarını ilan eden Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya'yı, 1992 yılında Bosna-Hersek izlemiştir. Yugoslavya'yı oluşturan Federe Cumhuriyetlerden Karadağ ile Sırbistan'ın Yeni Yugoslavya olarak kurdukları devlet ile birlikte 90'lı yılların ortasında Yugoslavya toprakları beş parçaya ayrılmıştır (Selmanaj, 2014:21). Söz konusu dağılma sürecinde Balkanlar kanlı savaflara ve etnik kıyımlara sahne olmuş, ortaya çıkan istikrarsızlık, bölgesel ve uluslararası barışa gölge düşürmüştür. Nitekim yaklaşık 3,5 yıl süren Bosna Savaşı, ancak ABD'nin müdahalesi neticesinde sonlandırılabilmiştir.

Diğer taraftan, Sovyetler Birliğinin yıkılması sonucunda, Moldovya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiş, akabinde de Moldova adını alarak Balkanlar'da kurulan yeni devletlere eklenmiştir.

Balkan yarımadasının eski devletlerindeki duruma bakılacak olursa, Yunanistan hariç, komünist rejimlerle yönetilen Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk'ta iktidarlar devrilmiş, anılan ülkelerde demokratik yönetime geçilmiştir. Yönetim tarzının değişmesi, ekonomik politikaların da liberalleşmesini gerekli kılmış; bu radikal dönüşümler sancılı bir biçimde cereyan etmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlar'da yaşanan bahse konu gelişmeler bölgede bir otorite boşluğu ve istikrarsızlık meydana getirmiştir.

Türkiye ile Balkan ülkeleri arasındaki ilişki II. Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaşın sona erdiği 1991 yılına kadar iki kutuplu sistemin hâkim olduğu dönemde oldukça düşük bir seviyede kalmıştır. Türkiye'nin Batı bloğu içinde yer alıp, genel olarak bu çizgide bir dış politika izlemesi, Yunanistan dışında tümü SSCB etkisinde kalan Balkan devletleri ile arasına mesafe koymasına neden olmuştur. Aynı blokta yer almalarına rağmen, Kıbrıs, Ege ve azınlık konularında anlaşmazlıklar yaşanması sebebiyle, bu dönemde Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler de gelişim gösterememiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, Balkan ülkelerinin üzerindeki SSCB ve komünizm etkisinin ortadan kalkması, anılan ülkelerde ortaya çıkan otorite boşluğunun Batı Bloğu

tarafından doldurulmaya başlanması gibi sebepler, Türkiye'nin de yeniden Balkanlar'a yönelmesine imkân vermiştir. *“Bu dönemde rejim değişikliği ile demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine geçiş yapan bölge ülkeleri, Türkiye'nin önüne yeni bir Balkanlar gerçeği çıkarmış; bu anlamda fırsat ve riskleri beraberinde getirmiştir”* (Selmanaj, 2014:78). Balkanlar'daki değişim ve dönüşüm sürecinde ihtiyatlı bir politika izleyen Türkiye, öncelikle güvenlik ve istikrarın yeniden sağlanmasını hedeflemiştir. Diğer taraftan, *“Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkaslar gibi komşu bölgelerde ortaya çıkan yeni durumlar Türkiye'nin Osmanlı faktörünü yeniden hatırlamasına”* (Özcan, 2003:parag. 2) sebep olmuş ve Türkiye, bu bağlamda, bölgede yaşayan Türk ve Müslüman nüfusun geleceğini etkileyecek her türlü soruna müdahil olmaya gayret sarf etmiştir. Özellikle Bosna ve Kosova krizlerinde aktif bir diplomasi sergileyen Türkiye, Arnavutluk, Romanya, Bulgaristan, Moldova gibi diğer bölge ülkeleriyle de ilişkilerini geliştirme yönünde adımlar atmış, örneğin Haziran 1992'de kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) çatısı altında bölge ülkeleriyle ekonomik işbirliğini kuvvetlendirmiştir (Balcı, 2013:224).

Dönemin yukarıda çizilmeye çalışılan genel görüntüsünün ardından, Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle ortaya çıkan önemli gelişmeler ışığında, Türkiye'nin Balkan ülkeleriyle ikili ilişkilerine değinmek faydalı olacaktır.

2.4.5. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri

2.4.5.1. Türkiye-Arnavutluk ilişkileri

II. Dünya Savaşı'ndan sonra komünizm ile yönetilen ve Enver Hoca'nın diktatörlüğü altında baskıcı politikalara maruz kalan ülke, Soğuk Savaş sonrası dönemde 1991 yılında gerçekleştirilen seçimlerle demokrasiye geçmiş ve Batılı ülkelerle yakınlaşma politikası benimsemiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Türkiye-Arnavutluk ilişkilerinin iyi bir seviyede yürütüldüğü dikkat çekmektedir. Makedonya ile Arnavut azınlık, Yunanistan ile Kuzey Epir bölgesi ve Yugoslavya ile Kosova sorunu hakkında anlaşmazlık yaşayan ve nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Arnavutluk, Türkiye ile yakın ilişkiler kurmuş ve Türkiye'yi güvenilir bir müttefik olarak görmüştür. 1970'lerden itibaren sürdürdüğü yalnızlık politikasına son veren Arnavutluk, uluslararası örgütlere üyelik başvurularında Türkiye tarafından desteklenmiştir. Türkiye'nin Kosova Krizi esnasında Yugoslavya'ya karşı alınan askeri önlemlere katılması, Türkiye'ye sığınan Kosovalı göçmenleri kabul etmesi ve insani

yardımda bulunması Arnavutluk'u Türkiye'ye yakınlaştıran bir etki yapmıştır (Uzgel, 2001a:503).

İki ülke arasındaki ilişkilerin özellikle ekonomik ve ticari alanda da geliştirilmesine gayret sarf edilmiş; örneğin 1996 yılında "Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması", 1999 yılında ise "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma" yürürlüğe girmiştir (Şaybak, 2006:122).

2.4.5.2. Türkiye-Bosna-Hersek ilişkileri

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren mevcut sınırların korunması anlayışıyla statükocu bir dış politika benimseyen Türkiye, bu yaklaşımla uyumlu bir şekilde, Yugoslavya'nın dağılma sürecine girdiği dönemin başlarında ülkenin toprak bütünlüğünü savunmuş, daha sonra parçalanmanın geri dönülmez bir yola girmesi üzerine, bölgedeki gelişmelerin dışında kalmak istemeyerek, 6 Şubat 1992'de Slovenya, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek'in bağımsızlığını aynı anda tanımıştır (Uzgel, 2001a:490-491).

Bosna-Hersek'in bağımsızlığının AB ve ABD tarafından tanınmasının ardından, Bosnalı Sırp'ların ülkeyi işgale başlaması ve çıkan çatışmaların şiddetlenmesi Türkiye'yi kaygılandırmış ve ülkenin "*1990'lar boyunca izlediği en uzun ve en aktif dış politika sürecini başlatarak, Bosna'daki savaşın uluslararası alana taşınması ve daha etkili önlemler alınması için büyük çaba harcama[sına]*" sebep olmuştur (Uzgel, 2001a:495). Bu kapsamda Türkiye, BM, AGİT, Avrupa Konseyi, UNESCO, İslam Konferansı Örgütü gibi üye olduğu uluslararası örgütler nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Bosna krizinde BM Barış Gücü'ne (UNPROFOR) destek sağlamak ve olası bir BM müdahalesinde yer almak üzere, TBMM tarafından hükümete yurtdışına asker gönderme yetkisi verilmesi Türkiye'nin savaşın sonlanması amacıyla attığı somut adımlara örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.

1995 yılında imzalanan Dayton Anlaşması ile Bosna-Hersek'in %51'i Boşnak-Hırvat Federasyonu'na, %49'u ise Bosna'daki Sırp Cumhuriyeti'ne verilmiş, böylece dünya tarihinde ilk kez cumhuriyetle federasyondan oluşan bir devlet kurulmuştur (Uzgel, 2001b:498). Dayton Barış Anlaşması, Bosna'da barışı sağlamış olmasına rağmen, dünyanın en karmaşık hukuki ve siyasi sistemini de beraberinde getirmiş; ayrıca, etnik temele dayanan siyasi parti ve yapıların kuruluşuna izin vermekle, bizzat üstesinden gelinmesi gereken problemleri kurumsallaştırmıştır (Şaybak, 2006:106).

Türkiye savaş sonrasında da Bosna-Hersek ile yakın ilişki tesis etmeye gayret etmiş, örneğin Barış Uygulama Gücü IFOR'a birlik göndermesinin yanında, yıkılan köprü ve okul gibi kamu binalarının onarımlarını yaparak da Bosna halkının yanında olduğunu göstermiştir. Diğer yandan, siyasi ilişkilerde görülen işbirliğinin ekonomik ve ticari ilişkilere de yansması için çalışmalar yürütülmüştür. Örneğin, Bosna-Hersek'in ekonomisinin canlandırılması ve yeniden imar edilmesi amacıyla Türk yatırımlarının bölgeye yönlendirilmesinde 1995 yılında imzalanan bir anlaşma ile kurulan Türkiye-Bosna-Hersek İş Konseyi'nin payı büyüktür.

2.4.5.3. Türkiye-Bulgaristan ilişkileri

Bulgaristan ile ikili ilişkilere bakıldığında, 1984 yılında ülkede yaşayan Türklere karşı yürütülen baskı ve "Yeniden Doğu Süreci" olarak adlandırılan zorla isim değiştirme kampanyasının ve 1989 yılında Türklerin zorunlu olarak göçe tabi tutulmasının yarattığı gerilimin ardından, Soğuk Savaş sonrası dönemde ilişkilerde bir iyileşme yaşandığı gözlenmektedir. 1989 yılında Todor Jivkov'un devrilmesiyle başlayan süreç, Türklere yönelik baskı ve asimilasyon politikalarına son verilmesine zemin hazırlamış ve Bulgaristan'daki Türklerin Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) adı altında örgütlenerek siyasal yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesini sağlamıştır. Ülkede yaşayan ve azınlık olarak kabul edilen Türklerin haklarında yapılan iyileştirmeler, Türk-Bulgar ilişkilerinin gelişmesi açısından olumlu bir zemin hazırlamıştır. Nitekim 6 Mayıs 1992 tarihinde iki ülke arasında "Dostluk, İşbirliği ve Güvenlik Anlaşması" imzalanmış, aynı yıl Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, Bulgaristan'ın NATO üyeliğini desteklediğini açıklamıştır (Uzgel, 2001a:486). Keza, 1992 yılında Türkiye'nin öncülüğünde Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (KEİ) kurulmasında Bulgaristan aktif rol almıştır.

2.4.5.4. Türkiye-Hırvatistan ilişkileri

1991 yılında Slovenya ile birlikte bağımsızlığını ilan eden Hırvatistan, ilk etapta toprak bütünlüğünü korumaya yönelik bir dış politika anlayışı benimsemiştir. 1992 yılında Türkiye Hırvatistan'ı tanımış ve akabinde zamanın Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in girişimleri neticesinde Türkiye, Bosna-Hersek ve Hırvatistan arasında periyodik olarak istişare toplantıları düzenlenmeye başlamıştır.

Türkiye, Hırvatistan'ın demokratikleşme sürecini, ekonomi alanında yeniden yapılanma ve Avrupa-Atlantik kurumlarla bütünleşme çabalarını desteklemiş olup,

Balkanlar'da kalıcı barışın tesis edilmesi amacıyla gerek siyasi, gerek ekonomik, gerekse kültürel alanda işbirliğinin geliştirilmesine önem vermiştir.

2.4.5.5. Türkiye-Makedonya ilişkileri

Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan eden ve bu süreçte çatışmanın yaşanmadığı tek ülke olarak karşımıza çıkan Makedonya'da da karmaşık bir etnik yapının bulunması ülkenin komşularıyla anlaşmazlıklar yaşamasına neden olmuştur. Zaten, daha Balkan Savaşları sonucunda Makedonya topraklarının bir bölümünün Yunanistan ve Bulgaristan tarafından paylaşılması, anılan devletlerle ilişkilerin problemlili bir seyir kazanmasının temel nedeni olmuştur. Arnavut, Sırp, Bulgar ve Türklerin yaşadığı ülke, 7 Haziran 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan ettiğinde de anılan komşu ülkelerden farklı tepkiler almıştır. Yunanistan, isim konusunda anlaşmazlık yaşadığı Makedonya'yı ülke olarak tanımamış, Bulgaristan ülkeyi tanıyıp, Makedon ulusunun varlığını kabul etmemiştir. Diğer taraftan ise, ülkede yaşayan Arnavut azınlık Arnavutluk ile ilişkilerin seyrini belirlemiştir. Bu koşullar altında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana Makedonya ile iyi ilişkiler tesis etmesi kolaylaşmıştır. 1993 yılında Makedonya'da büyükelçilik açan ilk ülke olan Türkiye, 1995 yılında "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalayarak (Uzgel, 2001a:505), Makedonya ile ilişkilerini geliştirme yönünde sahip olduğu iradeyi ortaya koymuştur. Balkanlar'daki istikrarın korunmasına büyük önem veren Türkiye, Makedonya'nın varlığını koruması, güvenlik ve refahının sağlanması için pek çok alanda işbirliğine gitmiştir. Makedonya'nın tanınması konusunda uluslararası örgütler nezdinde de çaba gösteren Türkiye, ülkenin uluslararası örgütlere de katılımına destek vermiştir.

2.4.5.6. Türkiye-Moldova ilişkileri

II. Dünya Savaşı'nın sonunda SSCB'nin bünyesinde Moldovya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adıyla kurulan ülke, birliğin dağılması üzerine, 1991 Ağustos ayında bağımsızlığını ilan ederek Moldova adını almıştır. Türkiye, Moldova Cumhuriyeti'ni 1991 Aralık ayında tanımış, iki ülke arasında diplomatik ilişkiler 3 Şubat 1992 tarihinde tesis edilmiştir. İki ülke ilişkilerinin hukuki temeli sayılan "Dostluk ve İşbirliği Antlaşması" Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel'in Moldova'yı 1994 yılında ziyareti sırasında imzalanmıştır (Türkiye-Moldova, b.t.). Türkiye, bağımsızlığını kazanmasının ardından Moldova ile ikili ilişkilerin her alanda geliştirilmesi yönünde çaba sarf etmiştir.

2.4.5.7. Türkiye-Romanya ilişkileri

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin sorunsuz ilişkilere sahip olduğu bir diğer Balkan ülkesi Romanya'dır. Türkiye'nin Romanya'nın NATO'ya üyeliğine destek vermesi ve Romanya'nın da 1998 yılında PKK'yı terör örgütü olarak kabul etmesi (Uzgel, 2001a:507) mevcut iyi ilişkilerin daha da geliştirilmesine olanak sağlamıştır.

İkili ilişkilerin dostluk ve iyi komşuluk ilkeleri çerçevesinde şekillendiği Romanya ile Türkiye arasında, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın 1991 yılında ülkeye gerçekleştirdiği bir ziyaret vesilesiyle, "Dostluk, Komşuluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır.

2.4.5.8. Türkiye-Slovenya ilişkileri

25 Haziran 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Slovenya, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 6 Şubat 1992 tarihinde tanınmış, 1993 yılında ise Ljubljana Büyükelçiliği ülkede faaliyete geçmiştir. Türkiye-Slovenya ikili ilişkileri, anlaşmazlık yaşanan bir husus olmadığı cihetle, dostane biçimde sürdürülmüştür.

Balkan ülkeleri arasında en zayıf ilişkilere sahip olunan Slovenya, bu dönemde özellikle NATO'ya katılım konusunda Türkiye'nin desteğini sağlamaya çalışmıştır (Şaybak, 2006:145).

2.4.5.9. Türkiye-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ilişkileri

Hırvatistan, Slovenya, Makedonya ve Bosna-Hersek'in 1991 yılında bağımsızlıklarını ilan etmesi sonucunda, Eski Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerden sadece Sırbistan ile Karadağ bir arada kalmıştır. Söz konusu birliktelik, 1992 yılından itibaren Yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adı altında bir federasyon olarak varlığını 2003 yılına kadar devam ettirmiştir. Türkiye ile Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerde Kosova sorunu belirleyici olmuş, ayrıca Balkanlar'da bir Ortodoks eksen oluşturulduğu ve Sırların PKK'ya destek verdiği yolundaki haberler, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile ilişkilerin olumsuz bir seyir izlemesinde etkili olmuştur (Uzgel, 2001a:490).

Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte yaşanan gelişmeler, Balkanlar'da bir diğer sorunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. *"Yugoslavya anayasasında federal devleti oluşturan 6 cumhuriyetten biri olan Sırbistan'a bağlı özerk bir bölge"* (Çelik, 2015:parag.1) durumundaki Kosova'da Arnavutlar kendi kaderlerini tayin etme hususunda uzun bir mücadele vermiş ve nihayet 1991 yılında Kosova bağımsızlığını ilan etmiştir. İbrahim

Rugova önderliğinde pasif direniş başlatan Kosovalı Arnavutlar, bu yöntemin sonuç vermemesi üzerine Kosova Kurtuluş Ordusu adı altında silahlı mücadeleye girerek, Sırp güvenlik güçlerine karşı saldırılar düzenlemeye başlamışlar; buna karşılık veren Miloseviç yönetimi, Kosova'ya karşı etnik temizlik hareketine girişmiştir. Uluslararası kamuoyunun tüm uyarılarına rağmen, Kosova'ya karşı bu tutumunu değiştirmeyen Miloseviç yönetimi, sonunda 1999 yılında NATO'nun askeri operasyonu ile karşı karşıya kalmıştır. Sonuç olarak, Kosova'da BM denetiminde geçici bir yönetim kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Kosova krizinde, Bosna'da olduğu gibi, Batılı ülkelerle beraber hareket etmiş ve Kosova'da barışı korumak için yerleştirilen uluslararası güce (KFOR) 1000 kişilik birlikle destek sağlamıştır (Uzgel, 2001a:513). Türkiye, Kosova krizinde aktif bir tutum sergilemiş, daha sonraki dönemde de Kosova'daki Türk azınlığın haklarının savunuculuğunu üstlenmiştir.

2.4.5.10. Türkiye-Yunanistan ilişkileri

Türkiye-Yunanistan arasındaki ilişkiler, Soğuk Savaş sonrası dönemde de gerilim ve yumuşama dönemleri arasında geçişlerin olduğu karmaşık bir seyir izlemiştir. 1990'lı yılların başlarında Yunanistan, Batı Trakya'da yaşayan Türklerin sosyal ve siyasal hayatta temsil edilmelerinin önüne engeller koymaya çalışmış, seçim yasasında yapılan değişikliklerle Türk kökenli adayların meclise girmesini engellemeyi hedeflemiştir. Diğer yandan, Fener Rum Patrikhanesi'nin ekümeniklik niteliği kazanmak istemesi ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasına yönelik dile getirilen talepler Türk kamuoyunda tartışmalara sebep olmuştur. Türk-Yunan ilişkilerinin odak noktasını oluşturan Kıbrıs konusu, 1990 yılında Kıbrıs Rum Hükümeti'nin tüm ada adına AB'ye yaptığı tam üyelik başvurusu ile yeni bir boyut kazanmış, ayrıca, 1995 yılında yaşanan Kardak Krizi, iki ülkenin Ege Denizi'nde yaşadığı anlaşmazlıklara bir yenisini daha ekleyerek, Ege'deki adacık ve kayalıkların egemenliği konusunu gündeme getirmiştir. Yunanistan, Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle Türkiye'nin Balkanlar'da yürüttüğü aktif dış politika karşısında duyduğu rahatsızlık yüzünden, Türkiye'nin iç zayıflıklarından yararlanma yoluna gitmiş; 1980'lerden beri Türkiye'nin mücadele verdiği terör örgütü PKK ile temastan kaçınmamıştır (Fırat, 2001:444). PKK'ya askeri ve ekonomik yardım yaptığına ilişkin Türkiye tarafından Yunanistan'a yöneltilen eleştiriler, "16 Şubat 1999 tarihinde düzenlenen gizli bir operasyonla PKK lideri Abdullah Öcalan'ın Kenya'daki Yunanistan Büyükelçiliği'nden çıkarılıp Türkiye'ye getirilmesi" (Fırat, 2001:476) hadisesi ile haklı çıkmıştır. Öcalan'ın Yunan Büyükelçiliği'nde yakalanması, Yunanistan'ın Türkiye politikasını gözden

geçirmesine sebep olmuş, Türkiye ile diyalog sürecinin başlatılarak, ilişkilerde yumuşama dönemine geçilmesine imkân sağlamıştır. “*Türk-Yunan ilişkilerinde yumuşama işaretlerinin verildiği dönemde meydana gelen 17 Ağustos Marmara Depremi, sürece ivme kazandırmıştır*” (Fırat, 2001:478). Yaşanan büyük felaketin akabinde, Yunanistan Türkiye’ye kurtarma ekibi gönderen ilk ülkeler arasında yerini almış, Yunan halkı da sivil toplum örgütleri aracılığıyla yardım toplayarak Türkiye’ye ulaştırmıştır.

Görüleceği üzere, Türkiye, Soğuk Savaşın ardından, Balkanlar’da yeni bir siyasi düzenin şekillenmesine seyirci kalmamış, bölgedeki sorunların çözüme kavuşturulması amacıyla ABD ve Batılı ülkelerle işbirliği yapmıştır. Bölgede güven ve istikrarın sağlanması amacıyla siyasi, askeri ve ekonomik bakımdan gereken desteği sağlamış, yeni kurulan devletlerde yaşayan tüm azınlıkların eşit haklardan faydalanmalarını teminen sorumluluk almaktan kaçınmamıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, ekonomik ve siyasi bunalımlar yaşamasına, PKK ile mücadele etmesine ve ortaya çıkan yeni dünya düzenine ayak uydurmaya çalışmasına rağmen, Balkan coğrafyasına özel bir önem vermiş ve 2000’li yıllara hâkim olacak olan proaktif diplomasi anlayışının bir anlamda başarılı bir provasını Balkan coğrafyasında tatbik etmiştir.

2.4.6. Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye’nin Balkan Politikasının Genel Özellikleri

90’lı yıllar boyunca koalisyon hükümetleri tarafından yönetilen Türkiye’de siyasi istikrarsızlığın hüküm sürdüğü neredeyse herkesçe bilinen bir gerçektir. Devletlerin Soğuk Savaş ertesi oluşacak yeni döneme hazırlık için güç biriktirdiği, sistemlerini gözden geçirdiği dönemde Türkiye, Ekim 1991-Kasım 2002 arasındaki 11 yıla tam 8 hükümet sığdırmıştır (Zengin, 2010:75). Nihayet bu siyasi istikrarsızlık, 3 Kasım 2002 tarihinde düzenlenen seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi’nin oyların %34,29’unu alarak, tek başına iktidara gelmesiyle son bulmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidarda olduğu yıllar boyunca, Türk Dış Politikasının yapımında önce Başdanışman, 2 Mayıs 2009 tarihinden itibaren de Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Ahmet Davutoğlu etkili olmuştur. Ahmet Davutoğlu’nun ilk olarak *Stratejik Derinlik* isimli çalışmasında dile getirdiği prensipler, bu yeni dönemde Türk Dış Politikasının bel kemiğini oluşturmuş, Yeşiltaş ve Balcı’nın da zikretmiş olduğu üzere: “*AKP döneminde Türk Dış Politikasının teorik ve entelektüel altyapısını Davutoğlu inşa etmiştir*” (2013:6). Stratejik derinlik, komşularla sıfır

sorun, çok boyutlu-çok kulvarlı ilişkiler, proaktif diplomasi ve ritmik diplomasi gibi yeni yaklaşım ve ilkelerle vizyon ve dinamizm kazanan Türk Dış Politikası, bu dönemde merkez ülke olmayı ve düzen kurucu bir rol üstlenmeyi hedeflemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik ve demokrasi temeline dayandırdığı modernlik anlayışı ile Batıcılık ilkesi çerçevesinde sürdürmekte olduğu Batılılaşma ve Avrupalılaşma çabaları, Fuat Keyman'a göre, Türkiye'yi uluslararası politikada önemli bir aktör haline dönüştürmektedir (2010:8). Nitekim Türkiye, hem kendi içinde hem de dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, yeni dönemde vizyon odaklı, ileriye dönük ve değerler temelli bir dış politika oluşturmaya çalışmış; izlediği proaktif dış politika sayesinde bölgesel ve küresel konularda sorun çözücü ve arabulucu bir rol üstlenmiştir. Birgül Demirtaş, Türkiye'nin 1990'lardaki güvenlik temelli dış politikasını, 2000'li yıllarda bölgesel sahiplenme ve kapsayıcılık, Avrupa bütünleşmesi ve bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda ortak bir tavır sergileme gibi yeni ilkelerle daha geniş bir çerçeveye oturttuğunu ifade etmekte; Türkiye'nin değişen bölgesel ve küresel koşullara cevap verebilmek adına, son on yılda yumuşak güç enstrümanlarını da devreye soktuğunun altını çizmektedir (2013:172).

Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde, Türkiye'nin Balkan politikasının da bölgesel sahiplenme ve kapsayıcılık prensiplerini temel alarak, dört ana eksen doğrultusunda şekillendiği gözlenmektedir: üst düzeyli siyasi diyalog, herkes için güvenlik, ekonomik entegrasyon, bölgedeki çok uluslu, çok kültürlü, çok dinli toplumsal yapıların muhafazası (Balkan Ülkeleri ile, b.t.).

Türkiye Cumhuriyeti'nin, Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde de Balkan ülkeleriyle siyasi diyaloga büyük önem vermeye devam ettiği görülmektedir. Bölge ülkeleriyle ikili ilişkiler, "*bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğüne saygı ve içişlerine karışmama prensipleri*" (Balkan Ülkeleri ile, b.t.) çerçevesinde yürütülmekte; sahip olunan ortak geçmiş ve iyi komşuluk ilkesi sayesinde ikili ilişkilerin her alanda geliştirilmesi için büyük gayret sarf edilmektedir. Bu çerçevede, Balkan ülkeleriyle karşılıklı ziyaretler her seviyede yoğun bir şekilde sürdürülürken, bölge ülkeleriyle ortak kabine toplantıları düzenlenmesini öngören Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyleri (YDİK) tesis edilmektedir.

"Herkes için güvenlik" ilkesiyle Balkanlar'da güvenlik ve istikrarı tehdit eden her türlü anlaşmazlık ve çatışmanın önlenmesi hedeflenirken, Balkanlar'da tesis edilecek güven ortamının hem Avrupa'nın hem de Türkiye'nin istikrarına katkı sağlayacağı bilinciyle hareket edilmektedir. Nitekim 28 Mayıs 2014 tarihinde İstanbul'da düzenlenen

“Balkanlar’da Barış ve Türkiye: Kültürel ve Ticari Diplomasi” başlıklı sempozyumda, zamanın Dışişleri Bakan Yardımcısı Büyükelçi Sayın Naci Kuru’nun “*Jeostratejik konumu, ortak tarihi mirasımız ve bölge halklarıyla yakın insani ve kültürel bağlarımız dolayısıyla, Balkanlar’da kalıcı barışın ve istikrarın sürdürülmesi ülkemiz bakımından bir dış politika önceliğidir.*” (Dışişleri Bakan Yardımcısı, 2014) şeklindeki ifadesi de Türkiye’nin bölge güvenliğine verdiği önemin altını çizmektedir. Kuruluşundan bu yana Batıcılık ilkesiyle hareket eden Türkiye, Balkanlar’da kalıcı barış ve istikrarın temin edilmesi amacıyla, bölge ülkelerinin her birinin AB ve NATO gibi Avrupa ve Avrupa-Atlantik kurumlarına üye olmalarının gerekli olduğunu değerlendirmektedir ve bölge ülkelerine bu doğrultuda ihtiyaç duydukları her türlü desteği vermektedir.

Ekonomik entegrasyon ilkesi çerçevesinde, bölge ülkeleriyle ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi, karşılıklı yatırımların teşvik edilmesi ve ülkeler arasındaki ticaret hacminin artırılması hedeflenmektedir. Bölge ülkelerinin ekonomik bakımdan kalkınmalarının sağlanmasının ve kendi aralarındaki ticari ilişkilerin derinleşmesinin ülkeler arasındaki sorunların çözüme kavuşturulmasına katkı sağlayacağı açıktır.

Balkanlar’a yönelik Türk Dış Politikasının son eksenini olan çok uluslu, çok kültürlü ve çok dinli toplumsal yapıların muhafazası noktasında, Türkiye Cumhuriyeti “*bölgenin barındırdığı etnik, dini ve kültürel zenginliğin korunması gerektiğine*” inanmaktadır (Dışişleri Bakan Yardımcısı, 2014). Bölgede yaşayan her ulusun, kendi kültürel kimliklerini koruyarak, özgür ve eşit bir şekilde sosyal ve siyasal hayatta yerlerini almaları gerektiğini savunan Türkiye, Balkanlar’daki Türk nüfusun da aynı haklardan yararlanmasını önemsemektedir. Büyükelçi Sayın Naci Kuru’nun ifadesiyle, “*...demokratik değerleri, kültürel çoğulculuğu ve hoşgörü ortamını özümsemiş, barış içinde birlikte yaşamının en güzel örneklerinin sergilendiği bir Balkanlar görmek*” (Dışişleri Bakan Yardımcısı, 2014) Türkiye’nin Balkanlar’a yönelik izlediği dış politikanın amaçlarından biridir.

Türkiye’nin yeni dönemde Balkanlar’da yürüttüğü çok yönlü ilişkileri Kemal Karpat aşağıdaki ifadelerle çok güzel bir şekilde özetlemiştir:

“*Bugün Türkiye’nin Balkanlar’da yürüttüğü ilişkiler, Balkan Müslümanlarının yanı sıra tüm halkı kapsamaktadır. Eskiden diplomasi, savunma ve ticaret ile sınırlı olan gelişmeler, bugün ekonomi, enerji, turizm, altyapı yatırımları, kültür ilişkileri, sinema ve dizi sektörü gibi tüm halkı ilgilendiren alanları içine almaktadır*” (2012:282).

2.4.7. Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkileri

Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlar'da hâkim olan çatışma ve anlaşmazlık havası, 2000'li yıllara gelindiğinde yerini yavaş yavaş istikrar ortamına bırakmaya başlamıştır. Bu döneme damga vuran olay 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesidir. Diğer yandan, 1990'larda Bosna ve Kosova krizlerinde aktif rol alan ABD'nin, 2000'li yıllarda özellikle 11 Eylül saldırısından sonra dikkatini Orta Doğu'ya çevirmesiyle, bölgede yerini AB'ye bırakması dönemin bir diğer dikkate değer özelliğidir.

Türkiye'nin bu dönemdeki Balkan politikasının 1990'lı yıllardaki yaklaşımının bir devamı olduğu söylenebilir. Türkiye, 2000'li yıllarda da bölge ülkeleriyle işbirliğini, siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştirmeye devam etmiş; işbirliğinin daha da kuvvetlendirilmesi amacıyla özellikle yumuşak güç unsurlarından da faydalanmaya çalışmıştır. İlhan Uzgel'e göre, *"1990'lardan farklı olarak Türkiye 2000'lerde daha çok Yunus Emre Merkezleri, TİKA ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar gibi kurumlar aracılığıyla bölgede etkinliğini toplumsal düzeyde artırmaya çalışmıştır"* (2013:694).

2.4.7.1. Türkiye-Arnavutluk ilişkileri

Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Arnavutluk ile ikili ilişkilere bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel olarak sahip olduğu iyi ilişkileri geliştirerek sürdürdüğü görülmektedir. Bu dönemde Türkiye, Arnavutluk'un NATO'ya katılabilmesi için desteğini sürdürmüş, gerek askeri, gerek ekonomik alanda işbirliğini devam ettirmiştir. Türkiye'nin Kosova'nın bağımsızlığını tanınması, Arnavutluk açısından memnuniyet verici bir gelişme olmuş ve 2009 yılında Arnavutluk Türk vatandaşları için vizesiz seyahat uygulamasına geçmiştir.

2.4.7.2. Türkiye-Bosna-Hersek ilişkileri

Bosna Savaşı sırasında ve sonrasında Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünün korunması için mücadele eden Türkiye, 2000'li yıllarda da Dayton Antlaşması ile kurulan düzenin devam ettirilmesi ve ülkenin AB ve NATO'ya kabul edilmesi noktasında desteğini esirgememiştir. Bu dönemde hem Sırbistan hem de Bosna'daki Sırplarla ilişkilerini geliştirmeye gayret eden Türkiye, Boşnaklara verdiği desteğin yanında, Bosna'daki tikanıklıkta pay sahibi olan Sırpıyı ikna etmeye çalışarak önemli bir adım atmıştır. Bosna-Hersek ile Sırbistan arasındaki iletişim kanallarının açık tutulması konusunda büyük çaba gösteren Türkiye'nin girişimleri neticesinde, iki ülke arasında karşılıklı büyükelçi

atanmasına karar verilmesi dikkat çekici bir gelişme olmuştur (Uzgel, 2013:699). Keza, Türkiye-Bosna-Hersek-Sırbistan arasında Üçlü Zirve toplantılarının düzenlenmesi de Türkiye'nin hem Bosna-Hersek ile ikili ilişkilere hem de bölgede kalıcı barışın sağlanmasına verdiği önemi göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti ile Bosna-Hersek arasında gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler, ikili ilişkilerin daha da kuvvetlenmesine zemin hazırlamaktadır. Bu kapsamda, Mayıs 2015'te Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Bosna-Hersek'e günöbirlük bir ziyaret gerçekleştirilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanı, 2015). Yine, dönemin Başbakanı Sayın Ahmet Davutoğlu tarafından öлкеye 2015 ve 2016 yıllarında ziyaretler gerçekleştirildiği bilinmektedir.

2.4.7.3. Türkiye-Bulgaristan ilişkileri

Bulgaristan ile ilişkilerde olumlu hava Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde de devam etmiş, 2004 yılında NATO üyesi olan Bulgaristan'ın Türkiye'nin desteğini almış olması Bulgar yetkilileri memnun etmiştir. 2007 senesinde AB'ye üye olan öлке, Türkiye'nin AB'ye katılımını desteklediğini dile getirmiştir. Bulgaristan'da Türk kökenlilerin oluşturduğu Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH), siyasal alandaki etkinliğini bu dönemde de sürdürmüştür. 1984-1989 yılları arasında, Komünist rejimin totaliter lideri Todor Jivkov tarafından resmi bir devlet politikası olarak yürütölen Bulgaristan Türklerine yönelik asimilasyon süreci ve 1989 Zorunlu Göçünü kınayan bir bildirin 11 Ocak 2012 tarihinde Bulgaristan Parlamentosu'nda kabul edilmesi (Parlamento Türklere, 2012) Türkiye açısından önemli bir gelişme olmuştur, zira karar Türklere karşı girişilen asimilasyon kampanyasını resmi olarak kabul eden ilk belge olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu dönemde ikili ilişkilere gölge düşüren gelişmeler de yaşanmış, Bulgaristan'da ivme kazanan milliyetçilik, HÖH ve Türk karşıtlığına dönüşmüştür. Bulgaristan Başmüftölüğünün vakıf mallarının iadesi için öلكenin çeşitli şehirlerinde başlattığı hukuk mücadelesi çerçevesinde, 14 Şubat 2014 tarihinde Filibe'de (Plovdiv) görölen bir duruşma sebebiyle, çeşitli milliyetçi gruplardan yaklaşık 3 bin kişinin yaptığı gösteri sonrasında, Filibe'nin merkezinde bulunan tarihi Muradiye/Cuma Camii'ne yapılan saldırı (Bulgaristan'da camiye, 2014) Bulgaristan'da milliyetçiliğin boyutlarını göstermesi bakımından önemli bir örnektir. Benzer şekilde, milliyetçi kesimlerin desteğiyle, yerel yönetimlerce sözde Ermeni soykırımını tanıyan kararlar alınmış, buna ilaveten, yerleşim yerlerinin Türkçe isimlerinin Bulgarca isimlerle değiştirilmesi yönünde belediye

meclislerine teklifler sunulmuştur. Tüm bu olumsuz girişimlerden en önemlisini ise, Bulgaristan Parlamentosu'nun 24 Nisan 2015 tarihinde 1915 olaylarını "toplu katliam" olarak nitelendiren kararı kabul etmesi (Bulgaristan 1915, 2015) oluşturmuştur ve iki ülke arasındaki ilişkilerde büyük bir gerilime sebep olmuştur.

2.4.7.4. Türkiye-Hırvatistan ilişkileri

Türkiye, bölgede barış ve istikrarın korunması gerektiğine olan inancıyla, Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkeler arasında yer almış; bu ülke ile her alanda yakın ilişkiler kurmaya gayret etmiştir. 2009 yılı başında Dışişleri Bakanlıkları arasında imzalanan "Strateji Belgesi"yle ilişkilerin ivme kazandığı görülmektedir. 2010 Ocak ayında ihdas edilen Türkiye-Hırvatistan-Bosna-Hersek Üçlü İstişare Mekanizması ve "Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci (GDAÜ)" çerçevesinde iki ülke arasında yakın işbirliği tesis edilmiştir (Türkiye-Hırvatistan, b.t.). Hırvatistan'ın, 1 Temmuz 2013 tarihi itibarıyla AB'ye üye olmasıyla birlikte, ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır.

2.3.7.5. Türkiye-Karadağ ilişkileri

3 Haziran 2006 tarihinde bağımsızlığını kazanan Karadağ, 12 Haziran 2006 tarihinde Türkiye tarafından tanınmış ve 3 Temmuz 2006 tarihinde ise iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur (Türkiye-Karadağ, b.t.). Balkanlar'ın barış ve istikrarına verdiği önem çerçevesinde, Karadağ'ı dost bir ülke olarak gören Türkiye, Karadağ'ın Avrupa ve Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme hedefinde ülkeye destek vermektedir. Türkiye Cumhuriyeti ile Karadağ arasındaki vizelerin karşılıklı olarak 20 Mart 2008 tarihinde kaldırılması ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır (Milletlerarası Andlaşma, 2008).

2.3.7.6. Türkiye-Kosova ilişkileri

17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan ederek, Yugoslavya'dan ayrılan son ülke olan Kosova ile ilişkiler, Türkiye'nin bu ülkeyi 18 Şubat 2008 tarihinde tanınması ve 1999'da faaliyete geçmiş olan Priştine'deki Eşgüdüm Bürosunun, bağımsızlık ilanından sonra Büyükelçilik düzeyine yükseltilmesi neticesinde daha da ileri bir boyuta taşınmıştır. 2009 yılında karşılıklı olarak vizelerin kaldırılması, ikili ilişkilerin geliştirilmesi yönünde var olan iradenin somut bir göstergesidir. Kosova'da Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Prizren şehrinde muvazzaf bir Başkonsolosluk'un 1 Eylül 2015 tarihinde faaliyete başlamasıyla, Türkiye Kosova'da Başkonsolosluk açan ilk ülke olmuştur. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler de her geçen gün daha da gelişmektedir, örneğin 2012 ve 2013 yıllarında Kosova'da en fazla doğrudan yatırım Türkiye tarafından gerçekleştirilmiştir (Türkiye-Kosova, b.t.).

2.4.7.7. Türkiye-Makedonya ilişkileri

Makedonya ile Türkiye arasındaki ilişkiler Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde de olumlu bir havada yürütülmüştür. Yunanistan ile isim sorunu bu dönemde de çözüme kavuşturulamayan ülkeyi başta ABD, Rusya, Çin gibi ülkelerin de yer aldığı yüzün üstünde ülke “Makedonya Cumhuriyeti” ismiyle tanımıştır (Uzgel, 2013:700). Türkiye Cumhuriyeti, Makedonya’nın NATO’ya üye olmasına destek vermiş, ancak Yunanistan vetosu sonucu ülke NATO üyesi olamamıştır. Mart 2005’ten bu yana AB adaylığına kabul edilmiş olan ülke, AB’ye üyelik konusunda ortak bir hedefi paylaştığı Türkiye için hem bölgesel gelişmeler açısından hem de Türk azınlığın durumu açısından önemli bir yere sahiptir (Uzgel, 2013:700). Kasım 2008’de iki ülke Dışişleri Bakanları tarafından Ankara’da “İkili İlişkilerin Güçlendirilmesine Yönelik Strateji Belgesi” imzalanmıştır (Türkiye-Makedonya b.t.). Dışişleri Bakanlığı döneminde Sayın Ahmet Davutoğlu’nun 25-26 Mart 2010 tarihlerinde Makedonya’ya gerçekleştirdikleri resmi ziyaret sırasında söz konusu “Strateji Belgesi”ne daha fazla işlerlik kazandırılması amacıyla yılda en az iki üst düzey ziyaret yapılması konusunda mutabık kalınmıştır. Bu çerçevede, 2014-2015 yıllarında, Makedonya Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve Meclis Başkanı dâhil pek çok Bakan ve üst düzey yetkili Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Keza, Türkiye’den de TBMM eski Başkanı Sayın Cemil Çiçek, eski Başbakan Sayın Ahmet Davutoğlu, Başbakan eski Yardımcıları Sayın Emrullah İşler, Sayın Yalçın Akdoğan ve Sayın Numan Kurtulmuş başta olmak üzere pek çok üst düzey yetkili tarafından Makedonya’ya ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Son olarak, Sayın Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Makedonya Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen DİZ marjında bir araya gelmişlerdir (Türkiye-Makedonya İlişkileri, 2016).

2.4.7.8. Türkiye-Moldova ilişkileri

Bağımsızlığını kazanmasının ardından iyi ilişkiler tesis edilen Moldova’nın Başbakanı Vladimir Filat’ın 1-2 Kasım 2012 tarihlerinde gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti, ikili ilişkilere yeni bir ivme kazandırmış, bahse konu ziyaret sırasında, iki ülke arasında “Vizelerin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına İlişkin Anlaşma” başta olmak üzere, toplam yedi belge imzalanmıştır (Türkiye-Moldova, b.t.). Keza, 15 yıl aradan sonra 17-18 Aralık 2013 tarihlerinde Moldova’dan Türkiye’ye cumhurbaşkanı düzeyinde bir ziyaret gerçekleştiren Moldova Cumhurbaşkanı Nicolae Timofti’nin Ankara’da gerçekleştirdiği temaslar da (Moldova Cumhurbaşkanı, b.t.) ikili ilişkilerin daha ileri bir seviyeye taşınması için büyük bir fırsat sunmuştur. 05-06 Mayıs 2017 tarihinde Başbakan Sayın Binali Yıldırım tarafından

Moldova'ya resmi bir ziyaretin gerçekleştirilmesi, Türkiye'den anılan ülkeye başbakan seviyesinde ilk resmi ikili ziyaret olması bakımından önem taşımaktadır (Türkiye-Moldova, b.t.). Diğer yandan, Moldova'ya bağlı özerk bir bölge olan Gök Oğuz Yeri'nde, Ortodoks Hıristiyanlığa bağlı bir Türk topluluğu olan Gök Oğuzların (Gagavuzlar) yaşamaları, iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesine olumlu katkı sağlamaktadır.

2.4.7.9. Türkiye-Romanya ilişkileri

Romanya ile Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana sahip olunan iyi ilişkiler, Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde de yakın diyalog ve dostluk anlayışı çerçevesinde sürdürülmektedir. 2011 Aralık ayında imzalanan Stratejik Ortaklık Belgesi'yle ikili ilişkilerin daha da güçlendirilmesine olanak sağlanmıştır (Romanya ile, b.t.). 2004 yılında Romanya'nın NATO'ya üye olmasıyla müttefik konumuna gelen iki ülke, ayrıca BM, AGİT, GDAÜ ve KEİ gibi uluslararası ve bölgesel platformlarda yakın işbirliği sergilemektedir. Romanya'nın Türkiye'nin AB üyelik sürecini güçlü biçimde desteklemesi de ilişkilerin iyi seyrine katkı sağlamaktadır (Türkiye-Romanya, 2017).

2.4.7.10. Türkiye-Slovenya ilişkileri

2004 yılında AB'ye üye olan Slovenya ile ikili ilişkiler dostluk ve işbirliği zemininde yürütülmektedir. Slovenya Başbakanı Borut Pahor'un 2011 yılında Türkiye ziyareti sırasında "Türkiye ile Slovenya arasında Stratejik Ortaklık Belgesi" imzalanmıştır (Türkiye-Slovenya, b.t.). 2015 yılı Mart ayında Slovenya'ya yaptığı ziyaret çerçevesinde düzenlenen basın toplantısında Cumhurbaşkanı Erdoğan, ülkeyi 2012 Mayıs'ında Başbakan olarak ziyaret ettiğini hatırlatarak, üst düzey ziyaretlerin artarak devam ettiğini, bunun da iki ülke arasındaki ilişkilerin siyasi alanda olduğu gibi, askeri, ekonomik ve ticari alanda da güçlenerek artacağına işaretini ifade etmiştir (Türkiye ile Slovenya, 2015). Özellikle Slovenya'da Türkiye'ye karşı Avrupa'nın diğer bazı ülkelerinde karşılaşılabilen önyargılara rastlanılmaması ve ülkenin Türkiye'nin AB üyeliğine verdiği destek ikili ilişkilerin sağlam temel üzerine oturmasını sağlamaktadır (Türkiye-Slovenya, b.t.).

2.4.7.11. Türkiye-Sırbistan ilişkileri

1990'lı yıllarda, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti adına sahip olan Sırbistan'la, Bosna ve Kosova'da yaşananlar dolayısıyla olumlu bir ilişki geliştirilememiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde, Türkiye, izlediği proaktif dış politikanın bir gereği olarak, bölgesel bir güç olmak ve uluslararası sorunlarda arabuluculuk yapmak hedefleri doğrultusunda, Sırbistan ile de diyalog halinde olmaya yönelmiştir. Türkiye, Sırbistan'ın bölgenin istikrarı

açısından önemli bir yere sahip olduğunu değerlendirmektedir. Son dönemde Türk Dış Politikasının geçirdiği vizyon odaklı dönüşüm, 23 yıl aradan sonra zamanın Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün 2009 yılında Sırbistan'ı ziyaret etmesine imkân tanımıştır (Diri, 2010:parag. 7). Diğer yandan, Sırbistan Parlamentosunun 2010 yılında Bosna Hersek'in Srebrenitsa kasabasında 1995 yılında 8 bin Müslümanın Bosnalı Sırp milislerce öldürülmesini kınayan bir karar (Sırbistan: Srebrenitsa için, 2010) alması ilişkilerin normalleşmesine katkı sağlayan bir adım olmuştur. Neticede, Kosova konusunda yaşanan görüş ayrılıklarına rağmen 2010 yılında Türkiye-Sırbistan Ortak Ticaret Anlaşması imzalanmış, karşılıklı vizeler kaldırılmış ve iki ülke Askeri Eğitim ve İşbirliği Anlaşması imzalamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Sırbistan'ın AB'yle bütünleşmesini desteklemesi ve Türkiye-Sırbistan-Bosna-Hersek arasında düzenlenmekte olan Üçlü Zirve toplantılarına öncülük etmesi de ilişkilerin normalleşmesi için atılan adımları kanıtlar niteliktedir.

2.4.7.12. Türkiye-Yunanistan ilişkileri

Türk-Yunan ilişkilerinin 1999 yılı itibariyle işbirliği ve diyaloga dayalı yeni bir döneme girdiğine daha önce değinilmişti. Bu çerçevede, iki ülke arasındaki sorunların diyalog yoluyla ele alınması amacıyla çeşitli mekanizmalar geliştirilmiş ve son yıllarda üst düzey ziyaretler artış göstermiştir. Türkiye-Yunanistan Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDİK) toplantılarının ilki, 14-15 Mayıs 2010 tarihlerinde Atina'da, ikincisi 4 Mart 2013 tarihinde İstanbul'da, üçüncüsü 6 Aralık 2014 tarihinde tekrar Atina'da ve dördüncüsü 8 Mart 2016 tarihinde İzmir'de gerçekleştirilmiş ve YDİK sürecinde bugüne kadar toplam 54 belge imzalanmıştır (Türkiye-Yunanistan, b.t.). Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs meselesi başta olmak üzere, Ege Denizi'nde birbiriyle bağlantılı bir dizi sorun bulunmakta olup, söz konusu sorunlara çözüm arayışları devam etmektedir.

Yukarıda önemli gelişmeler ışığında ele alınmaya çalışılan Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Balkan ülkeleriyle yürütülen ilişkilerde dikkat çeken nokta, bölgede barış ve istikrar ortamının sürdürülmesi amacıyla başta siyasi ve ekonomik işbirliği alanlarının geliştirilmeye çalışıldığıdır. 90'lı yıllarda bölgede yaşanan krizlerin çözüme kavuşturulmasında etkin bir rol oynayan Türkiye'nin 2000'li yıllarda bu rolü daha da derinleştirerek bölgesel bir güç olma yolunda büyük çaba sarf ettiği bilinmektedir. Zira Ahmet Davutoğlu'na göre, *“Balkanlar'da sınır ötesi etki alanları kuramayan bir Türkiye'nin genel uluslararası ilişkilerde de, bölgesel dengelerde de etkin olabilmesi mümkün değildir”* (2008:322).

BÖLÜM III

3. TEORİDEN PRATİĞE DIŞ YARDIM KAVRAMI

3.1. DIŞ YARDIM KAVRAMININ TANIMI VE KAPSAMI

Günümüz dünyasında sıkça karşılaştığımız ve son yıllarda gerek ulusal gerekse uluslararası basında geniş bir şekilde yer bulan dış yardım kavramının bugün anladığımız biçimde II. Dünya Savaşı öncesinde var olmaması kulağa oldukça garip gelebilir; ancak Hans Morgenthau'nun da belirttiği gibi, dış yardım kavramı “*modern çağın dış politika uygulamasına kazandırdığı gerçek yenilikler*” arasında yer almaktadır ve “*hem anlama hem de uygulama konusunda kafa karıştırıcı*” bir özelliğe sahiptir (1962:2).

Dünyanın dört bir yanında, özellikle fakir ve gelişmekte olan ülkelerde yürütülen dış yardım faaliyetleri sayesinde, alt yapı projelerinin gerçekleştirilmesinden çocukların aşılmasına, bulaşıcı hastalıklarla mücadeleden ekonomik reformların gerçekleştirilebilmesine, sivil toplumun desteklenmesinden doğal afetlerde zarar gören bölgelerdeki insanların temel gıda, barınma ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar çok geniş bir yelpazede karşımıza çıkan iyileştirmelerin yapılabilmesi mümkün hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, dış yardım kavramı fark edilmeden bile olsa, hayatın pek çok alanında önemli bir yer işgal etmektedir. Peki, gündelik hayatta somut bir iz bırakan dış yardım ne anlama gelmektedir ve bahse konu kavram uluslararası ilişkiler disiplini için ne ifade etmektedir?

Türk Dil Kurumu'na göre yardım, “*kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma*”, “*bir ülkeye bağış veya ödünç olarak verilen para ve ihtiyaç malzemeleri*” ve “*işlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek*” şeklinde tanımlanmaktadır (Yardım, 2017). Oxford sözlüğü dış yardımı, “*bir devletin bir diğerine hibe ettiği ya da ödünç verdiği para, yiyecek ve diğer kaynaklar*” (Foreign aid, 2017b) şeklinde açıklamaktadır. Britannica Ansiklopedisinin ise dış yardım kavramına “*bir ülke veya uluslararası kuruluş tarafından alıcı ülkenin veya o ülkedeki nüfusun yararı için sermayenin, malların veya hizmetlerin uluslararası taşınması*” (Foreign aid, 2017a) olarak daha kapsamlı bir tanımlama getirdiği görülmektedir. Dış yardım kavramı, Faruk Sönmezoğlu tarafından derlenen *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*'nde ise “*Genel olarak, gelişmiş ülkelerin azgelişmiş ülkelere yaptığı sermaye ve teknoloji aktarımı*” şeklinde tanımlanmaktadır (2005:224). Tüm bu tanımlardan hareketle, dış yardım kavramına resmi kurumları ya da sivil toplum örgütleri kanalıyla devletler tarafından ve/veya uluslararası

örgütler tarafından fakir ya da gelişmekte olan ülkelere sağlanan finansman ve her türlü kaynak aktarımı şeklinde bir açıklama getirmek mümkündür.

Dış yardım kavramının net bir şekilde açıklanması ve literatürde herkes tarafından kabul gören bir tanımlamanın olabilmesi için pek çok yazar/düşünür kavram üzerine kafa yormuştur. Örneğin Carol Lancaster, dış yardımı “*en az % 25’i bağış olacak şekilde kamu kaynaklarının, bir devletten bir diğer bağımsız devlete, bir STK’ya ya da uluslararası bir örgüte (Dünya Bankası, BM Kalkınma Programı gibi) gönüllü olarak transfer edilmesi*” olarak tanımlarken, “*yardımı alan ülkede insani durumun iyileştirilmesinin amaçlandığını*” ifade etmektedir (2007:9).

Dış yardım konusunda öncü bir uluslararası kuruluş olan OECD’ye (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) bağlı DAC (Kalkınma Yardımları Komitesi), dış yardım konusunda “resmi kalkınma yardımı” kavramını ortaya çıkarmıştır. Buna göre, bir yardımın resmi kalkınma yardımı sayılabilmesi için iki ana unsur önemle vurgulanmaktadır. Birinci unsur dış yardımın, devlet ve/veya yerel yönetim birimleri ile icraya yetkili kurumları da içine alan resmi kurum ve kuruluşlar tarafından yapılmış olmasıdır. İkinci unsur ise, dış yardımın temelinde gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasının ve refah düzeyinin artırılması amacının yatması, bu çerçevede, yardımın en az % 25’lik bölümünün alıcı ülkeye hibe edilmesini sağlayacak imtiyazlı bir niteliğe sahip olmasıdır (Official development, 2017). Bu tanımdan hareketle, Kalkınma Yardımları Komitesi, ekonomik kalkınma ve refah ile doğrudan ilişkili olmayan askeri nitelikteki yardımları resmi kalkınma yardımı olarak nitelendirmemektedir. Benzer şekilde, gelişmekte olan ülkelere sağlanan tavizsiz kredi destekleri de DAC’a göre resmi kalkınma yardımı olarak ele alınmamaktadır.

Kalkınma Yardımları Komitesi’nin çizdiği çerçeveye uyarınca, bu çalışmada da Türkiye Cumhuriyeti’nin Balkan ülkelerine yönelik dış yardım politikası incelenirken, kavram, tavizsiz kredi destekleri ile askeri yardımları göz ardı ederek, sadece devlet ve devlet dışı aktörler tarafından sağlanan ve resmi kalkınma yardımı olarak nitelendirilen ekonomik, teknik, insani, vb. yardım türlerini kastedecek şekilde kullanılacaktır.

3.2. DIŞ YARDIM KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE KURUMSALLAŞMASI

3.2.1. Tarihsel Arka Plan

Tarih boyunca ülkeler arasında günümüzdeki dış yardım anlayışıyla karşılaştırıldığında daha gevşek bir nitelik taşıyan çeşitli yardımlaşma faaliyetlerinin

gerçekleştirildiği yadsınamaz bir gerçektir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ABD ve bazı zengin Avrupa ülkelerinin, uzak bölgelerdeki felaketler karşısında, kamu kaynaklarını kullanmak suretiyle yürüttükleri insani yardım çalışmalarının giderek arttığı bilinmektedir. Carol Lancaster, 1945 yılı öncesinde dış yardımın 3 ana başlık altında yürütüldüğünü belirtirken, bunları; insani yardım, iç savaş yıllarında kolonilerinin kalkınması için Avrupa ülkeleri tarafından sağlanan küçük çaplı yardımlar ve II. Dünya Savaşı'nın başlarında ABD'nin Latin Amerika ülkelerine sağladığı teknik yardımlar olarak sıralamaktadır (2007:25).

Dış yardım kavramının kurumsallaşması ve küresel ölçekte sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanabilmesi için dış yardımların gerekliliği konusunda uluslararası bir fikir birliği oluşması II. Dünya Savaşı yıllarına denk gelmektedir. Hüsrev Tabak'ın ifadesiyle, *"II. Dünya Savaşı, bir tarihsel dönüm noktası olarak, dış yardımın kurumsallaşmış bir pratik olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır"* (2016:38). II. Dünya Savaşı'nın akabinde, savaşın yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmak, Batı Avrupa'nın yeniden ekonomik yönden güçlenmesini sağlamak ve uluslararası düzlemde yeniden istikrarı ve güvenliği temin etmek amacıyla dış yardımlara ihtiyaç duyulmuştur.

II. Dünya Savaşı neticesinde, iki kutuplu bir dünya düzeni ortaya çıkmış ve ABD ile SSCB diğer ülkeleri kendi kutuplarına dâhil etmek amacıyla amansız bir güç mücadelesine başlamışlardır. Soğuk Savaş döneminin başlarında, 1947 yılında Avrupa'nın içinde bulunduğu durumu netleştirmek gerekirse, İtalya ve Fransa'da komünist partilerin iktidara gelme ihtimali ortaya çıkmışken, Doğu Almanya, Polonya, Macaristan ve Romanya gibi ülkeler giderek Sovyetler Birliği'nin etki alanına girmişlerdir. Sovyetler Birliği tarafından bölgesel gücünü artırmak için Türkiye üzerinde uygulanan baskı ve Yugoslavya'nın Yunanistan'da komünist rejim kurulmasına yönelik destek vermesi, ABD'nin Avrupa'da yayılan SSCB etkisi karşısında duyduğu endişeleri daha da derinleştirmiştir. Neticede, Amerikan yönetimi 12 Mart 1947'de Başkan Truman döneminde, Türkiye'ye 100 Milyon Dolar, Yunanistan'a ise 300 Milyon Dolar olmak üzere, toplam 400 Milyon Dolar tutarında bir yardım paketini onaylamıştır. Truman Doktrini olarak bilinen bu yardım paketinin devamında ise Marshall Planı olarak da anılan 13 Milyar Dolar tutarındaki ekonomik iyileştirme programı ile Avrupa'nın zenginliğinin ve güvenliğinin yeniden tesis edilmesi için önemli bir adım atılmıştır (Lancaster, 2007:28). Söz konusu yardım paketleriyle dış yardım mefhumunun uluslararası sistemde yerini almaya başladığını belirtmek gerekir. Bu dönemde ABD ile SSCB'nin giriştiği güç mücadelesi esasen dış yardımları da etkilemiştir;

zira “yardımların politik ve stratejik hesaplamalarla belirlendiği” görülmüştür (Alberto ve Dollar, 2000:33).

Zaman içerisinde ABD ve SSCB dışındaki diğer ülkelerin de dış yardım faaliyetlerine yöneldiği bilinmektedir. Her ne kadar dış yardımların yaygınlaşmasında ABD'nin kendi üzerindeki yükü hafifletmek amacıyla, refah içinde bulunan ülkelere yardım yapmaları konusunda uyguladığı baskının önemli bir yeri olsa da, Carol Lancaster, Avrupalı devletlerin ve Japonya'nın kendi dış yardım dinamiklerinin olduğunu ifade eder (2007:29). Daha net bir şekilde ortaya koymak gerekirse, Britanya ve Fransa, kendi nüfuzlarını kaybetmemek amacıyla, bağımsızlıklarını kazanma yolunda adımlar atan sömürgelerine yardım sağlamak durumunda kalmışlardır. Japonya, ham madde ve yeni pazar arayışı içinde olduğu için dış yardım konusuna eğilmiş, diğer yandan Almanya ise ihracatını artırmak için dış yardımlara başvurmuştur. İskandinav ülkelerinin dış yardım konusundaki motivasyon kaynakları ise ortak değerler ve normlar olarak kabul edilen demokrasi, Hristiyan mirası ve yurtdışındaki misyonerlik faaliyetleri üzerinde şekillenmiştir (Lancaster, 2007:30). Sonuç olarak, 1960'lı yıllara gelindiğinde Avrupa ülkelerinin ve Japonya'nın dış yardım kuruluşları oluşturmaya başladıkları ve ikili yardım programlarını genişlettikleri gözlenmiştir. Örnek vermek gerekirse, 1961 yılına gelindiğinde, Fransa İşbirliği Bakanlığı'nı, Almanya Ekonomik Kalkınma Bakanlığı'nı, Japonya Denizaşırı Ekonomik İşbirliği Fonu'nu, İsveç Uluslararası Yardım Ajansı'nı oluşturmuştur. Benzer şekilde, Birleşik Krallık 1965 yılında Denizaşırı Kalkınma Bakanlığı'nı oluşturarak, genişleyen dış yardım programlarının kurumsallaşmasını sağlamıştır (Lancaster, 2007:31). Ancak dış yardım kavramının kurumsallaşmaya başladığı ilk dönemde, dış yardımların daha ziyade ülkeler arasında yapılan doğrudan transferler şeklinde yürütüldüğüne, yani iki taraflı olarak gerçekleştirildiğine dikkat çekmek yerinde olacaktır. Dış yardım kavramının ülkelerin gündemlerinde daha fazla yer işgal etmeye başlaması, uluslararası işbirliğini de beraberinde getirmiştir. Zamanla dış yardımların uluslararası bir düzeyde de koordine edilmesi gerekliliği doğmuş ve böylelikle çok taraflı yardım kuruluşları da ortaya çıkmaya başlamıştır.

3.2.2. Çok Taraflı Dış Yardım Kavramının Gelişmesi

II. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan gelişmeler paralelinde, savaştan zarar gören devletlerin kalkınma sürecini hızlandırmak amacıyla dış yardımların uluslararası bir ölçekte planlanıp belli bir program dâhilinde yürütülmesine büyük bir ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu dönemde Dünya Bankası'nın temelini oluşturacak olan Uluslararası

Kalkınma ve Yeniden Yapılandırma Bankası (IBRD) ile Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) kurulması, dış yardımların ve özellikle de kalkınma yardımlarının daha planlı ve koordineli bir yapı içinde yürütülmesi amacıyla ortaya konan ilk çok taraflı girişimlerden sayılmaktadır. Bununla birlikte, 1948 yılında Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) ortaya çıkmasının, dış yardımların sistemli bir çerçeveye oturtulması amacıyla atılan en önemli adım olduğu söylenebilir. Bölgesel nitelikteki ilk örgütlenme sayılabilecek olan OEEC, İngiltere ve Fransa öncülüğünde Paris'te bir araya gelen 16 Avrupa ülkesinin kalkınma ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'nın izlerini Avrupa'dan silmek için ABD tarafından finanse edilen Marshall Planı'nın uygulanmasında OEEC tarafından sağlanan katkılar göz önünde bulundurularak, OEEC ülkeleri, kurumun başarısını dünya geneline yaymak vizyonuyla, ABD ve Kanada'nın da katılımıyla 14 Aralık 1960 tarihinde imzaladıkları sözleşme ile Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün temelini atmışlardır ve sözleşmenin 30 Eylül 1961 yılında yürürlüğe girmesiyle, OECD resmi olarak ortaya çıkmıştır (History, 2017). OEEC'nin devamı niteliğindeki OECD'nin kurulmasının dış yardımların profesyonel bir anlayışla planlanıp yürütülmesi bakımından bir mihenk taşı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dış yardımlar konusunda bir diğer dönüm noktası da 1970 yılında BM Genel Kurulu'nda alınan karardır. Gelişmekte olan ülkelere yönelik kaynak aktarımlarına bir standart getirilmesini amaçlayan söz konusu karar çerçevesinde, donör sıfatını taşıyan OECD üyesi devletler, Gayri Safi Milli Gelirlerinin %0.7'sini resmi kalkınma yardımı olarak ayırmayı kabul ve taahhüt etmişlerdir (TİKA, 2013b:10).

Günümüzde OECD, hali hazırda 35 üyesiyle, “*dünya üzerindeki insanların sosyal ve ekonomik durumunu iyileştirilecek politikalar üretme*” (About OECD, 2017) misyonu çerçevesinde faaliyet gösteren en önemli çok taraflı örgüttür.

Kalkınma yardımlarının sağlıklı bir biçimde hayata geçirilmesinin yanında, istatistiksel verilerinin tutulması da dış yardımların profesyonel bir şekilde yönetilmesi açısından büyük önem taşıdığı cihetle, OECD bünyesinde Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) adı altında bir alt birim oluşturulmuştur. Özünde performans izleme ve değerlendirme kurulu olarak görev yapan DAC, yardım sağlayan donör ülkeler ile yardım alan ülkelere ilişkin verilerin istatistiki değerlendirmelerini yaparak, kalkınma yardımlarının sektörel dağılımlarının net bir biçimde görülebilmesine ve gelecekte yapılacak yardımların daha etkili bir biçimde planlanmasına büyük katkı sağlamaktadır. Tablo 3.1.'de kayıtlı bulunan OECD üyesi 35

ülkenin 29 tanesi aynı zamanda DAC üyesidir. Estonya, İsrail, Letonya, Meksika, Şili ve Türkiye'nin dâhil olduğu 6 ülke ise DAC'a katılmaktan bu aşamada imtina etmektedir.

Tablo 3.1. : OECD üyesi ülkelerin listesi

(<http://www.oecd.org/about/membersandpartners/list-oecd-member-countries.htm>)

ÜLKENİN ADI	KATILIM TARİHİ	ÜLKENİN ADI	KATILIM TARİHİ
Avustralya	7 Haziran 1971	Kore	12 Aralık 1996
Avusturya	29 Haziran 1961	Letonya	1 Temmuz 2016
Belçika	13 Eylül 1961	Lüksemburg	7 Aralık 1961
Kanada	10 Nisan 1961	Meksika	18 Mayıs 1994
Şili	7 Mayıs 2010	Hollanda	13 Kasım 1961
Çek Cumhuriyeti	21 Aralık 1995	Yeni Zelanda	29 Mayıs 1973
Danimarka	30 Mayıs 1961	Norveç	4 Temmuz 1961
Estonya	9 Aralık 2010	Polonya	22 Kasım 1996
Finlandiya	28 Ocak 1969	Portekiz	4 Ağustos 1961
Fransa	7 Ağustos 1961	Slovakya	14 Aralık 2000
Almanya	27 Eylül 1961	Slovenya	21 Temmuz 2010
Yunanistan	27 Eylül 1961	İspanya	3 Ağustos 1961
Macaristan	7 Mayıs 1996	İsveç	28 Eylül 1961
İzlanda	5 Haziran 1961	İsviçre	28 Eylül 1961
İrlanda	17 Ağustos 1961	Türkiye	2 Ağustos 1961
İsrail	7 Eylül 2010	Birleşik Krallık	2 Mayıs 1961
İtalya	29 Mart 1962	ABD	12 Nisan 1961
Japonya	28 Nisan 1964		

Dış yardımların uluslararası anlamda kurumsallaşmasının bir başka örneğini de 1965 yılında oluşturulan BM Kalkınma Programı (UNDP) teşkil etmektedir. Esasen 1949 yılında kurulan BM Genişletilmiş Teknik Yardım Programı'nın (UNEPTA) BM Özel Fonu ile birleştirilmesi ile ortaya çıkan UNDP, çalışmalarının odağına sürdürülebilir kalkınmayı, demokratik yönetim ve barış inşasını, iklim ve doğal afetlerle başa çıkmayı yerleştirmiştir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı sorunların çözüme kavuşturulabilmesi için uluslararası bir mücadele verilmesi, bu bağlamda uluslararası aktörlerin beraber ve uyum içinde hareket etmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bakımdan, “2000 yılında toplanan BM Genel Kurulu’nda 147 devlet ya da hükümet başkanının ‘küresel düzeyde insan onuru, eşitlik ve esenlik ilkelerinin güçlendirilmesi için topluca taşıdıkları sorumluluğu’ kabul ederek Binyıl Bildirgesi’ni ilan etmeleri” (Binyıl Kalkınma, b.t.) kamuoyunda farkındalık yaratılması noktasında önemli bir adımdır. Binyıl Bildirgesi ile uyumlu bir şekilde aynı yıl ilan edilen Binyıl Kalkınma Hedefleri de, her ülkenin söz konusu hedeflere yönelik önlemler almayı taahhüt etmesi bakımından özel bir önemi haizdir ve esasen gelişmiş ülkelerin sağladığı dış yardımların amaçlarının BM nezdinde diğer ülkeler tarafından da onaylanması anlamına gelmektedir. Binyıl Kalkınma Hedefleri çerçevesinde, aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadının konumunun güçlendirilmesi, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS ve diğer bulaşıcı hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve son olarak kalkınma için küresel bir ortaklık geliştirilmesi olarak 8 ana başlıkta belirlenen amaçlar, esasen az gelişmiş ülkelere sağlanan dış yardımlarla gerçekleştirilmeye çalışılan hedeflerle birebir örtüşmektedir. Binyıl Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesi sürecinde, ortaya atılan “Monterrey Konsensüsü ve Paris Deklarasyonu gibi uluslararası girişimler, yardımların etkinliğinin artırılmasına yönelik yeni ilkeler ve prensiplerin ortaya çıkmasını sağlamıştır” (Üçkuş ve Kendirci, 2012:65). Bu bakımdan, Monterrey Konsensüsü ile resmi kalkınma yardımına ihtiyaç duyan ülkelere donör devletler tarafından Toplam Milli Gelirlerinin %0.7’si oranında resmi kalkınma yardımı yapılması yönünde daha önce 1970 yılında oluşturulmaya çalışılan standart ölçünün tekrar gündeme getirilmesi, donör ülkelere sorumluluklarının hatırlatılması bakımından dikkat çekicidir.

3.3. DIŞ YARDIM ÇEŞİTLERİ

Dış yardım kavramının kategorilere ayrılması da kavramın kendisi kadar karmaşıktır. Dış yardımların gruplanmasında kullanılan kıstasa göre, bir yardım türü birden fazla kategoride yer alabilmektedir.

Yardımları yapan kurumlara göre bir gruplama yapılırsa, devlet kaynaklı dış yardımlar ve sivil toplum kaynaklı dış yardımlar olarak iki ana grup ortaya çıkmaktadır.

Dış yardımların alıcı devlete ulaştırılma şekline göre bir kategorizasyona gidilirse, iki taraflı dış yardımlar ve çok taraflı dış yardımlar şeklinde ayırım söz konusu olmaktadır. İki taraflı dış yardımlarda donör ülke, yardımı doğrudan kendisi alıcı ülkeye ulaştırmakta olup, “*bu sayede yardım sağlanan ülkelerle doğrudan işbirliği daha kolay bir şekilde sağlanabilmektedir*” (Tosunoğlu, 2015:17). Çok taraflı dış yardımlarda ise donörler tarafından sağlanan yardımlar uluslararası bir kurum tarafından alıcı ülkelere ulaştırılmaktadır. Bu yönüyle, tek bir ülkenin yaptığı yardım, diğer donör ülkelerin yardımlarıyla birleştiğinden, etkisi katlanmaktadır. Çok taraflı dış yardımların diğer avantajları ise “*şeffaflığı ve kaliteyi artırması, bireysel bağışçının kendi çıkarlarına dayanan çarpık seçimleri azaltması*” (Sogge, 2003:74) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yardımların niteliğine göre de gruplandırmaya gidilmesi mümkündür. Örneğin, sağlanan bir yardımın donör ülkeden ya da donör ülkenin belirlediği ülkelere mal ve hizmet alımı yapılmasını şart koşması durumunda söz konusu yardıma bağlı yardım adı verilmektedir.

Yardımların kullandırma biçimine göre de bir gruplama yapılabilmektedir. Doğrudan nakit aktarımı yoluyla yapılan bütçe yardımlarının dışında, tavizli kredi sağlanması yoluyla verilen kredi yardımları bu kategoride yer almaktadır (TİKA, 2014b:12).

Diğer yandan, yardımın içeriğine göre bir gruplandırma yapılırsa, dış yardımın ekonomik yardım, teknik yardım, askeri yardım, insani yardım gibi alt gruplara ayrılması da mümkün olabilmektedir (Arı, 2011:421).

OECD tarafından resmi kalkınma yardımı adı altında oluşturulan bir başka dış yardım kategorisinden de söz etmek mümkündür. Askeri yardımların haricinde, yukarıda zikredilen tüm yardım çeşitleriyle birlikte, tavizli kredileri ve doğrudan yatırımları da kapsayan resmi kalkınma yardımları (Is it ODA?, 2008) şemsiye bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4. NEDEN DIŞ YARDIM VERİLİR/ALINIR?

Gelişmiş ülkelerin fakir ya da az gelişmiş ülkelere dış yardım sağlamasının temelinde dünyadaki gelir eşitsizliğini azaltmak için duyulan insani kaygılar ile zor durumdaki kişilere yardım etmeyi ya da fakir ülkelere de kalkınmayı teşvik etmeyi gerekli kılan vicdani dürtüler yatıyor gibi görünse de, gerçek sadece bu sebeplerle sınırlı değildir. Steven Radelet’e göre, donör ülkelerin yardım akışlarını belirleyen en önemli faktörler dış politika ve siyasi ilişkilerdir (2006).

Tayyar Arı, gelişmiş ülkelerin ulusal güvenliğini sağlama, insani bir takım yükümlülükleri yerine getirme, ekonomik kazanç sağlama, ulusal saygınlığını artırma, alıcı ülkedeki siyasal istikrarı temin etme, alıcı ülkenin dış politikasına yön verme, ittifak üyesi olmayan bir ülkeyi kendi tarafına çekme veya küresel dış politika amaçlarına ulaşabilme gibi saiklerle yardım yapmaya yönelebileceğini kaydetmektedir (2011:430).

Gelişmiş ülkelerin hangi sebeplerle yardım verdiklerini inceleyen David Sogge ise, yardımların temelinde stratejik sosyopolitik güdüler, ticari güdüler ile insani ve ahlaki güdüler olmak üzere 3 ayrı motivasyonun olduğunu ifade etmektedir (2003:45-46).

Sogge, stratejik sosyopolitik güdülerle yardım sağlayan devletlerin alıcı uçtaki liderlerle iletişim halinde kalarak onların bağılılığını kazanmayı, bir kalkınma modelini kabul ettirmeyi veya derinleştirmeyi, o ülkenin ekonomik, siyasi veya askeri olarak yerini sağlamlaştırılmayı, göç ve terörizm gibi günümüzün büyük sorunlarına set çekmeyi ve uluslararası kurumlarda ekonomik ve siyasi gündemi belirlemeyi amaçlayabileceğini belirtmektedir. Sogge devamla, bahse konu güdüler sayesinde yardım sağlayan devletin, kendi ülkesinde de yardım alan ülkeyle etnik bağlara sahip seçmenler üzerinde olumlu bir etki yaratarak, oy sahiplerinden siyasi destek görebileceğini ifade etmektedir (2003:46).

Sogge'a göre, ticari güdülerle hareket eden donör devletler, verdikleri dış yardımlar sayesinde yeni pazarlara erişim sağlayabilmekte, ülkedeki bir iş kolunun çıkarlarını besleyebilmekte, hammadde ve ucuz iş gücüne erişim sağlayarak yeni ticaret ve yatırım fırsatları kazanabilmektedir (2003:46).

Sogge, son olarak, insani ve ahlaki güdülerle dış yardım sağlayan bir devletin savaş, kargaşa veya doğal afetler sonucu mağdur olan insanlara merhamet ederek zararları telafi edebileceğini, bunu yaparken de yüksek ahlaki bir zemine sahip olduğunu göstererek hem ülkesinde hem de alıcı ülkede olumlu bir imaj çizebileceğini, kendi ülkesinde de belirli bir grupla dayanışma sağlayarak onların sempatisini kazanabileceğini kaydetmektedir (Sogge:46).

Görüleceği üzere, dış yardım, donör ülkeler açısından da pek çok kazanım sağlamaktadır. Burada altı çizilmesi gereken nokta, dış yardım veren bir devletin yukarıda kayıtlı güdülerden biriyle hareket edebileceği gibi, hepsini birlikte göz önünde de bulundurabileceğidir. Zira David Sogge'un ifadesiyle, dış yardım kavramı "*geniş bir askeri, siyasi, mali, ticari ve psikolojik çıkarlar yelpazesine, genellikle aynı anda hizmet etmektedir*" (2003:22).

Dış yardımların yönlendirildiği alıcı ülkeler de kalkınma planlarını gerçekleştirebilmek, dış borç geri ödemelerinde kullanmak, iç istikrarı sağlamak, silahlı kuvvetlerini modernize etmek ya da ulusal güvenliği sağlamak amacıyla dış yardımlara ihtiyaç duyabilmektedir (Arı, 2011:436). Alıcı ülkelerin aldıkları dış yardımlar sayesinde, özellikle kalkınma amaçlı olarak bazı hedefleri yerine getirebildikleri gözlenmektedir. Örneğin, alıcı ülkeler, alt yapı inşası ve üretim sektörlerinde kullandıkları takviyelerle ekonomik kalkınmayı tetikleyebilmekte, eğitim, sağlık, çevre ve siyasi sistemleri güçlendirebilmekte, özellikle insani yardımlar sayesinde temel ihtiyaçlarını karşılayabilmekte ve ekonomik krizlerin akabinde ekonomilerini istikrara kavuşturabilmektedir (Radelet, 2006).

Sonuç olarak, dış yardımların hem veren ülke için hem de alıcı ülke için çok çeşitli alanlarda fayda sağlayabilme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu potansiyelin iyi değerlendirilerek, özellikle alıcı uçtaki ülkelerde yardımların etkin bir şekilde kullanılması, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir.

3.5. DIŞ YARDIMLARIN ETKİNLİĞİ

Dış yardım kavramının, hem teorik hem de pratik anlamda karmaşık bir yapıya sahip olduğuna önceki bölümlerde değinilmişti. Dış yardım mefhumunun karmaşıklığına katkı sağlayan bir başka unsur da dış yardımların etkinliği sorunudur. Yarım yüzyılı aşan bir süredir uluslararası ilişkiler başta olmak üzere, ekonomi, siyaset, sosyoloji gibi çeşitli disiplinlere konu olan dış yardımlar, etkinlikle ilgili soru ve tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Dış yardımların, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere gerçekten fayda sağlayabilmesi için öncelikle donör ülkeler tarafından yardım yapılacak ülkelerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine ve bu ülkelerle ilgili fizibilite raporları hazırlanmasına ihtiyaç duyulduğu aşikârdır. Yardım götürülecek ülkenin gerçekte neye ihtiyaç duyduğunun belirlenmesinin, bu ihtiyaç doğrultusunda yardımın hızlı bir şekilde alıcıya ulaştırılmasının yardımın maksimum faydayı sağlaması bakımından son derece önemli olduğu değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen dış yardım faaliyetlerinde yardım alan ülkenin yerel unsurlarının da dış yardımın planlanması aşamasına dâhil edilmesinin yardımların etkinliğini artıracakları aklı gelmektedir. Diğer yandan, donör ülkeler arasında da işbirliği ve bilgi paylaşımının gerekli olduğu bir

gerçektir. Özellikle yardımların uluslararası bir örgüt kanalıyla değil de doğrudan iki ülke arasında gerçekleştirildiği durumlarda, daha önceden belli bir ülkede yardım faaliyetleri yürütmüş, yani saha tecrübesine sahip olan bir donörün, o ülkeye ilk kez dış yardımda bulunmayı planlayan devlet ya da örgüte aktaracağı bilgi ve tecrübeler, dış yardımın daha kısa sürede başarılı olmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Carol Lancaster, dış yardımların etkinliği konusunda ortaya çıkan şüphelerin giderilmesi ve kalkınma yardımlarının geleceği için yardım kuruluşlarının bir dizi reformlara başvurduğunu ifadeyle, sonuç odaklı yönetim anlayışı, seçicilik, sektör bazında oluşturulacak yardım programları ile yoksullukla mücadele strateji belgelerinin bu reformlar arasında dikkat çektiğini belirtmektedir (2007:51).

Son yıllarda dış yardımların etkinliğinin daha fazla tartışma konusu olması neticesinde, dış yardımların etkinliğine ilişkin olarak görüş bildirmek ve öneriler üretmek üzere belli dönemlerde toplantılar yapılmaya başlanmıştır. Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) Yardımların Etkinliği Çalışma Grubu'nun desteğiyle, Yardımların Etkinliği hakkında Yüksek Düzeyli Forum (HLF) adı altında gerçekleştirilen söz konusu toplantılardan ilki 2003 yılında Roma'da düzenlenmiştir. Müteakip toplantılara 2005 yılında Paris, 2008 yılında Akra ve son olarak 2011 yılında Busan ev sahipliği yapmıştır (The High Level, 2017). 2005 yılında Paris'te gerçekleştirilen Yüksek Düzeyli Forum neticesinde kabul edilen Paris Yardım Etkinliği Deklarasyonu, *“dış yardımların kalitesini ve kalkınma üzerindeki etkisini artırmayı hedefleyen eylem odaklı bir yol haritası”* (Paris Declaration, 2017) olarak karşımıza çıkmaktadır. Deklarasyon, yardımların etkinliği hususunda 5 temel prensibin altını çizmektedir: Sahiplenme (Ownership), Paralellik (Alignment), Uyum (Harmonization), Sonuç Odaklı Yönetim (Results-based Management) ve Karşılıklı Hesap Verebilirlik (Mutual Accountability).

Sahiplenme ilkesi ile yardım alan ülkenin yoksullukla mücadelede kendi stratejilerini oluşturması, ülkenin kurumlarının iyileştirilmesi ve yolsuzlukla mücadele edilmesi kastedilmektedir. Bu ilkeyle, yardım alan ülkenin kendi kalkınma stratejisini ülkenin sivil toplum ve özel sektörünün de katkısıyla tabana yayması öngörülmekte; *“sürücü koltuğuna yardım alan ülkenin oturması”* (Lancaster, 2007:51) gerektiğine işaret edilmektedir.

Paralellik ilkesi, donör ülkelerin dış yardımlarını alıcı ülkenin kalkınma stratejisine dayandırması ve bu bakımdan yerel sistemlerin kullanılmasının teşvik edilmesi anlamına gelmektedir. Sahiplenme ilkesinin tamamlayıcısı niteliğindeki bu ilke, yardım alan ülkede

kurumsal kapasiteyi kuvvetlendirmeyi, ülkenin tedarik sistemini kullanarak ulusal kalkınma stratejisiyle uyumlu hareket etmeyi gerektirmektedir (Üçkuş ve Kendirci, 2012:67).

Uyum ilkesi, yardımı sağlayan donör ülkelerin koordinasyon içinde olmasını, yasal prosedürlerin basitleştirilmesini ve aynı yardımların farklı donörler tarafından tekrar tekrar yapılmasının yani mükerrerliğin önlenmesi için bilgi paylaşılmasını ifade etmektedir.

Sonuç odaklı yönetim prensibi ise hem gelişmekte olan alıcı ülkelerin hem de donör ülkelerin sonuç odaklı çalışmasına ve yardımların somut sonuçlar üretip üretmediğinin ölçülmesi gerektiğine işaret etmektedir. Sonuçların analizinin yapılmasının, karar alıcılara yeni politikalar üretmeleri bakımından yol gösterici olması sebebiyle bu prensip önem taşımaktadır.

Son olarak, karşılıklı hesap verebilirlik ilkesiyle, hem donör ülkenin hem de alıcı ülkenin yardımların verimliliği ve sonuçları bakımından karşılıklı olarak hesap verebilmesi, kaynakların ne şekilde kullanıldığı sorusuna şeffaf bir şekilde yanıt verebilmeleri kastedilmektedir.

Paris Bildirgesi'nin uygulanmasını güçlendirmek ve derinlik kazandırmak amacıyla 2008 yılında Gana'nın başkenti Akra'da gerçekleştirilen Yüksek Düzeyli Forum'da kabul edilen Akra Eylem Gündemi (AAA) kapasite geliştirmeye odaklanması ve sahiplenme, ortaklık ve sonuç almanın daha iyi düzeye getirilmesini önermesi bakımından ayrıca değinilmeyi hak etmektedir. Akra Eylem Gündemi çerçevesinde, donörlerin ortak ülkelere yapmayı planladıkları yardımlar hakkında 3 ila 5 yıl arasında değişen süreler için ileriye dönük olarak bilgi sağlamaları, yardımların iletilmesinde donör sistemleri yerine ilk seçenek olarak ortak ülkenin sistemlerinin kullanılması, alıcı ülkelere sağlanan yardımların nasıl ve ne zaman harcanacağı hususunda donörler tarafından şartlar konulmasına son verilmesi ve gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri diledikleri tedarikçilerden temin edebilmelerinin önündeki kısıtlamaların gevşetilmesi hususlarında karar alınmıştır (TİKA, 2013b:9).

Özetlemek gerekirse, dış yardımların etkinliği konusunda ortaya çıkan soru işaretleri, dış yardımların iyi bir şekilde planlanıp hayata geçirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu zorunluluk sayesinde ise dış yardım çalışmalarını yürütürken hem donör ülkelere hem de uluslararası kuruluşlara yol gösterecek mahiyette ilkesel bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.6. TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE DIŞ YARDIMLAR

II. Dünya Savaşı'nı müteakiben ABD tarafından uygulamaya konan Truman Doktrini çerçevesinde, Yunanistan'a ve Türkiye Cumhuriyeti'ne sağlanan finansman desteği ile ülkenin pratik olarak dış yardım kavramı ile tanıştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Soğuk Savaş dönemi de dâhil olmak üzere, ilerleyen yıllarda Türkiye Cumhuriyeti başta IMF ve AB gibi uluslararası kurumlardan ve müttefiki olan ABD'den dış yardım almaya devam etmiştir.

Dış yardım konusunda uzun süre alıcı konumunda bulunan Türkiye, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından Gambiya, Gine, Gine-Bissau, Moritanya, Senegal, Somali ve Sudan'a kurumsal kapasite inşası için sağlanan 10 Milyon ABD Doları tutarındaki yardım paketi ile 5 Haziran 1985 tarihinde kendi dış yardım programını başlatmıştır (Türkiye'nin Kalkınma, b.t.). Gıda sevkiyatı şeklinde başlayan Türk dış yardımları, daha sonraki yıllarda nicelik, nitelik ve hitap ettiği coğrafya bakımından da çeşitlenmiştir. Son yıllarda Türk Dış Politikasında gözlenen dinamizm, Türk dış yardımlarını da derinden etkilemiş; adeta "*Türk Dış Politikası ile dış yardım coğrafyası eş zamanlı olarak çeşitlenip genişlemiştir*" (Bayram, 2016:403). Günümüzde Türkiye, proje ve program destekleri, teknik işbirliği, burs, mülteci destekleri ve acil yardımlardan oluşan dış yardım faaliyetlerini (Tosunoğlu, 2015:18) Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika kıtalarındaki pek çok ülkede sürdürmektedir. Türk dış yardımlarının daha kapsamlı hale gelmesinin temelinde "*daha eşit ve adil bir uluslararası düzen kurulması için daha etkili bir takım düzenlemelere gidilmesi*" (Parlar Dal ve Oğuz Gök, 2014:14) konusunda Türkiye'nin göstermiş olduğu irade yatmaktadır.

Son yıllarda büyüyen ekonomisi ve uluslararası arenadaki etkinliğine paralel olarak, Türkiye Cumhuriyeti tarafından sağlanan dış yardım miktarında büyük bir artış gözlenmektedir. Türkiye'nin son 10 yıl içerisinde dış yardım miktarını 30 kat artırdığı ve insani diplomasi alanında örnek gösterildiği (Türkiye'nin Dış, 2013) bilinmektedir. 2011 ve 2012 yıllarında verdiği resmi kalkınma yardımı miktarlarını bir önceki yıla göre en çok artıran ülke olan Türkiye, 2012 yılında yaptığı yardım miktarını % 98 oranında artırarak rekor kırmıştır (Türkiye'nin Dış, 2013). Nitekim Kalkınma İnisyatifleri kuruluşunca hazırlanan 2013 yılı Küresel İnsani Yardım Raporu'nda Türkiye, ABD ve İngiltere'nin ardından en çok insani yardım yapan 3. ülke olmuştur (Uluslararası yardımlarda, 2013). Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre Türkiye, gerçekleştirdiği 3,2 milyar ABD Doları tutarındaki resmi insani yardımla 2015 yılında ABD'nin ardından, dünyanın 2. büyük donör ülkesi olmuş; ayrıca aynı yıl milli gelirinin % 0.37'sini insani yardım için ayırarak

“Dünya’nın en cömert ülkesi” olarak kayıtlara geçmiştir (Türkiye’den Dış, b.t.). Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse, Türkiye’nin, 2015 yılında gerçekleştirdiği 3,2 milyar ABD Doları tutarındaki resmi insani yardım, aynı yıl dünya genelinde toplanan tüm yardım miktarının %11’ine tekabül etmektedir (Türkiye’nin Şefkat Eli, 2016a).

Türkiye’nin son dönemde insani yardımlar alanındaki faaliyetlerinin başlıca belirleyici unsurunu Suriye’de devam etmekte olan kriz oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye, uluslararası insani hukuktan kaynaklanan yükümlülükleri çerçevesinde, ülkelerindeki şiddetten kaçan Suriyelilere yönelik izlediği açık kapı politikasına devam etmiş ve herhangi bir ayırım gözetmeden ülkeye sığınan tüm Suriyelilere geçici koruma sağlamayı sürdürmüştür. 2017 Ocak ayında ülkedeki toplam Suriyeli sayısı 2,8 milyonu aşmıştır (Türkiye’den Dış, b.t.).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, geçici koruma sağladığı Suriyeliler haricinde de, yakın geçmişte pek çok insani yardım çalışmasına imza atmıştır. Türkiye, hem komşu ülkelerde hem de uzak coğrafyalarda meydana gelen afetler sonucunda zor duruma düşen insanların yanında yer almış, bu kapsamda örneğin 2004 yılındaki Güneydoğu Asya depreminde, 2005’te meydana gelen Pakistan depreminde, 2010 yılında meydana gelen Haiti ve Şili depremlerinde ve aynı yıl Pakistan’da yaşanan sel felaketinde, 2011 yılında meydana gelen Japonya depreminde, 2013 yılında Filipinler’de meydana gelen tayfunda, 2014 yılında Balkanlar’da meydana gelen sel felaketinde, 2015’te Nepal depreminde ve son olarak 2016 yılında Makedonya’da yaşanan su taşkınlarında mağdur olan afetzedelere derhal yardım elini uzatmıştır. Doğal afetlerin haricinde, Lübnan’da, Gazze’de, Irak’ta, Yemen ve Libya’da patlak veren insani krizler karşısında da harekete geçen Türkiye, anılan ülkelere yönelik yardım operasyonları yürütmüştür.

Yukarıda zikredilen örneklerden de anlaşılacağı üzere Türkiye, küreselleşmeyle birlikte, bölgesel sorunların dahi sınırları aşarak tüm dünyayı etkileme gücüne sahip olduğunun farkındalığı neticesinde, insani yardımların ve diğer kalkınma yardımlarının uluslararası toplumun istikrara kavuşması ve bu istikrarın sürdürülebilmesi için önemli bir unsur olduğunun bilinciyle hareket etmektedir. Bu anlayış doğrultusunda Türkiye Cumhuriyeti, din, dil, ırk ve cinsiyet farkı gözetmeksizin ihtiyaç duyan her kesime, süratle ve imkânların elverdiği ölçüde insani yardım ulaştırmaya gayret etmekte, bu yöndeki uluslararası çabalara da katkı sağlamaktadır.

Türkiye, dış yardım mefhumunu sadece ikili düzeyde değil, çok taraflı örgütler aracılığıyla da hayata geçirmektedir. Bunun en güzel örneğini Türkiye'nin Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün kurucu üyeleri arasında yer alması teşkil etmektedir. Benzer şekilde, BM İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi (OCHA), Dünya Gıda Programı (WFP), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslararası örgütler aracılığıyla da dış yardım faaliyetlerini yürütmeye gayret gösteren Türkiye, bu sayede insani yardım faaliyetlerine de uluslararası bir boyut kazandırarak, uluslararası kuruluşlarla işbirliğini gün be gün artırma yönünde tavır sergilemektedir. Örneğin, 2011 senesinde Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) Zirvesi'ne İstanbul'da ev sahipliği yapan Türkiye, EAGÜ'ye yıllık en az 200 Milyon Dolar yardım yapmayı taahhüt ederek, dış yardım konusuna atfettiği önemi de ortaya koymuştur. Türkiye'nin küresel insani sistemin içinde bulunduğu tıkanıklığın aşılmasına ve daha adil ve etkin bir sistemin inşasına yönelik uluslararası çalışmalara destek vermesinin en son örneği olarak, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un şahsi girişimi neticesinde ilk kez düzenlenen Dünya İnsani Zirvesi'ne (DİZ) ev sahipliği yapması gösterilebilir. 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen zirve, devlet ve hükümet başkanları, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, akademik camia, özel sektör ve krizlerden etkilenen toplumların temsilcilerinin de katılımıyla çok paydaşlı bir yapıda gerçekleştirilmiş ve küresel insani sistemin mevcut koşullarda karşı karşıya bulunduğu çeşitli zorlukların aşılmasına yönelik hususların kapsamlı biçimde ele alınmasını sağlamıştır (Türkiye'den Dış, b.t.). Tüm paydaşlarla birlikte 9 bin kişiye yaklaşan katılım düzeyiyle DİZ, bir kerede en fazla ülkenin katılım sağladığı, New York dışında düzenlenen en büyük BM Zirvesi unvanını almıştır (Türkiye'den Dış, b.t.). Türkiye'nin ev sahipliğinde ilk kez gerçekleştirilen zirve, gerek organizasyonu ile gerekse böylesine büyük bir katılım düzeyi yakalamasıyla Türkiye'nin insani yardım konusunda takındığı öncü rolün en somut göstergesi olmuş ve ülkenin imajını güçlendirmiştir.

Sonuç olarak, uzun yıllardır yardım alan bir ülke olan Türkiye, son yıllarda sağladığı dış yardımlar ve bu konuda gösterdiği hassasiyet sayesinde yükselen donör ülke olarak adını duyurmayı başarmıştır. Ferda Karagöz'e göre, Türkiye, *“eski ve yeni pek çok donör ülkenin dış yardım yönlendirme stratejilerini benimsemiş ve 2004 yılından itibaren, dış yardımı, uluslararası politik ve iktisadi çıkarların elde edilmesinde daha etkin bir araç olarak kullanmaya başlamıştır”* (2012:347).

3.7. YUMUŞAK GÜÇ İLE DIŞ YARDIMLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Amerikalı siyaset bilimci Joseph. S. Nye tarafından 1990 yılında literatüre kazandırılan yumuşak güç kavramı, askeri ve ekonomik gücün aksine, zor kullanma yoluna başvurmadan, bir ülkenin kendisi için istediği bir hususun diğer devletler tarafından da istenmesinin sağlanması olarak açıklanmaktadır.

Nye, “Yumuşak Güç” adlı makalesinde güç kavramının değişime uğradığını ve “*gücün kanıtının sahip olunan kaynaklarda değil ülkelerin davranışlarını değiştirme becerisinde yattığını*”(1990:155) ifade etmektedir. Bir ülkenin sahip olduğu kültürel cazibe ve siyasi ideolojinin, o ülkenin yumuşak gücünü belirlediğini kaydeden Nye’a göre, “*bir devlet, gücünü diğer devletlerin gözünde meşru kılabılırsa, istedikleri karşısında daha az direnç ile karşılaşır. Kültürü ve ideolojisi ne kadar çekiciyse, diğer ülkeler onu daha fazla takip eder*”(1990:167).

Eskiden olduğu gibi günümüzde de ülkeler, diğer ülkelerin gözünde olumlu bir imaja sahip olmaya gayret etmektedirler. Nye’a göre, bunda dünyadaki ülkelerin neredeyse yarısının demokratik rejimlerle yönetilmesinin etkisi büyüktür; zira otoriter hükümetlerin yerlerini demokratik yönetimlerin aldığı ülkelerde kamuoyunu etkilemek giderek daha önemli bir hal almaktadır (2004). Bu noktada, Irak krizi konusunda zamanın hükümeti tarafından 25 Şubat 2003'te TBMM'ye sunulan "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması için Hükümet'e yetki verilmesine ilişkin Başbakanlık Tezkeresi"nin, kamuoyunda bilinen adıyla 1 Mart Tezkeresi'nin, Meclis Genel Kurulu'nda reddedilmesi olayı akla gelmektedir. Pek çok uluslararası platformda ABD'nin müttefiki olan ve işbirliği içinde hareket eden Türkiye'nin bu tezkereyi reddetmesinde ülkede yükselen Amerikan karşıtlığı ile ABD yönetimine yöneltilen eleştirilerin olumsuz etkisinin, diğer bir ifadeyle Türk halkının gözünde ABD'nin düşüşe geçen yumuşak gücünün yattığı söylenebilir.

Günümüzde yumuşak güç unsurlarının dikkatli bir şekilde kullanılması büyük önem arz etmektedir. İçinde bulunduğumuz bilgi çağında, gelişen teknolojiyle birlikte iletişim araçlarının çeşitlenmesi ve küresel anlamda bilgiye ulaşabilmenin çok daha kolaylaşması esasen beraberinde bazı kısıtlamaları da getirmektedir. “*Bilgi çokluğunun dikkat eksikliğine yol açtığını*” (2004) ifade eden Nye’a göre, bilgi kaynaklarına sahip olmaktan ziyade, değerli bilgiyi ayıklayıp kullanmak ülkelere güç kazandırmaktadır. Diğer yandan, inanılabilirlik ve iyi bir üne sahip olma da devletler açısından yumuşak güç unsurlarını kullanma aşamasında

dikkat edilmesi gereken hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğru bilgiyi kullanarak olumlu bir imaj yaratmanın yanı sıra, devlet politikalarını sağlıklı bir ortamda yürütmeyi imkânlı kılacak olan uzun vadeli ilişkiler ve işbirliği tesis edilmesi de son derece önemlidir. Bu bağlamda, devletler arasında işbirliği ve uzun vadeli ilişkiler kurulmasında önemli bir paya sahip olan dış yardımların özünde bir yumuşak güç unsuru olduğu iddia edilebilir. Zira dış yardımlar sayesinde, ülkeler arasındaki işbirliğinin geliştiği, yardım eden ülkeye duyulan sempatinin arttığı, önyargıların ortadan kalktığı, donör ülkenin politikalarının daha yakından takip edildiği ve hatta bu politikaları onaylama yönünde pozitif ayrımcılığa gidildiği gözlenmektedir. Diğer yandan, ülkeler arasında hem bireysel hem de kurumsal temelde birlikte hareket edebilme kabiliyetinin geliştiği, birlikte var olabilme anlayışının güçlendiği müşahade edilmektedir. Benzer şekilde, ortak değerlerin sürdürülmesi, soydaş ve akraba toplulukları ile iletişim kanallarının açık tutulması bakımından da dış yardımlar önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dış yardımlar, özellikle sivil toplum marifetiyle kanalize edildiğinde, dünyada gönüllülük kültürünün yaygınlaşmasına da vesile olmaktadır ve yardım faaliyetine katılan gönüllüler, bir anlamda ülkelerini temsil ederek, ülkelerinin yumuşak gücüne ilave değer katmaktadırlar. Donör ülkeler tarafından sağlanan gerek finansman gerekse malzeme desteği, özünde alıcı ülkede bir eksikliğin karşılığı olduğu için, alıcı ülkeler, kaçınılmaz olarak, donör devletlerin üstün özelliklerine daha fazla odaklanırlar ki bu da donör devletin bir cazibe merkezi haline gelmesine katkıda bulunur. Aynı şekilde, özellikle gelişmekte olan ülkelerin, süper güçlere kıyasla daha kısıtlı olan kaynak ve teknolojilerine rağmen, dış yardım faaliyetlerinde bulunmaları, bölgesel çatışmalar ve insani krizler karşısında ivedi bir şekilde harekete geçmeleri, bu ülkelerin bölgesel ve küresel aktör sınıflandırılmasında yer alabilmelerinin önünü açmaktadır. Bu noktada, Hindistan ve Çin'in BM barışı sürdürme operasyonlarına daha fazla katkı sağlaması, Brezilya'nın kendi bölgesinde ve özellikle de Haiti'de devlet inşasında daha etkin bir şekilde rol almaya başlaması, keza Çin'in iklim değişikliği ve küresel çaptaki salgın hastalıklar konusunda daha çok sesini duyurması ve Türkiye'nin özellikle Afrika'da ortaya çıkan insani krizler karşısında yardım dağıtıcı bir pozisyon alması (Parlar Dal:2015:123) anlam kazanmaktadır.

Görüldüğü üzere, dış yardımlar ile yumuşak güç kavramı birbirini besleyen bir etkileşime sahiptir. Bir ülkenin yürüttüğü insani diplomasi ve dış yardım politikası, o ülkenin yumuşak gücüne olumlu yönde etki etmektedir. Aynı şekilde, yumuşak güç

unsurlarını iyi derecede kullanabilen bir ülkenin de dünyanın en zorlu coğrafyalarında bile yardım faaliyetlerini ve insani diplomasi politikalarını yürütmesi kolaylaşmaktadır.

3.8. DIŞ YARDIMLARA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Dış yardım kavramı kamuoyunda daha geniş bir şekilde yer edindikçe, yardımların etkinliği de artarak tartışılan bir konu olmuş ve dış yardım kavramı çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Dünya genelinde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımların, söz konusu ülkelerin ihtiyaçlarına ne kadar cevap verdiği ve yardımların bu ülkelerin kalkınma oranlarına ne şekilde yansıdığı yardımların etkinliği bakımından yöneltilen eleştirilerin odak noktasını oluşturmaktadır.

Dış yardımlar konusunda ortaya atılan eleştirilerden hem donör ülkeler hem de az gelişmiş ülkeler paylarını almaktadır. Donör ülkelerin hedef alındığı tartışmalarda, sağlanan yardımların yoksullukla mücadele eden az gelişmiş ülkelerde gerçekten ihtiyaca cevap vermediği, yardımlar sağlanırken hedef ülkenin gerçek ihtiyaçlarından ziyade donör ülkelerin politik amaçlarının göz önünde bulundurulduğu, dolayısıyla donör ülkelerin yardım edecekleri ülkeleri kendi çıkarlarına göre belirledikleri yönünde eleştiriler dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra, dış yardımın sağlanacağı ülkelerin seçiminde donör devletle yakın ilişkiler geliştirebilecek ve kendisine sunulan politikaları harfiyen uygulayabilecek devletlere öncelik verildiği hususu da dış yardım yapan ülkelere yöneltilen bir diğer eleştiri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, dış yardımların alıcı ülkeyi donör ülkenin etkisine açık hale getirdiğini kaydeden Tayyar Arı, alıcı ve donör ülke arasındaki “*güç ilişkisinin genellikle asimetric olmasından dolayı bu etki[nin] çoğunlukla tek taraflı içişlere karışma ve müdahale biçiminde*” gerçekleştiğini, dolayısıyla dış yardımın alıcı “*ülkenin egemenliğini ve bağımsızlığını tartışmalı hale getirdiği[ni]*” dile getirmektedir (2011:438).

Bir ülkede ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın dışarıdan sağlanan yardımlarla başarılmasının zor olduğunu, ülkelerin kendi ekonomik ve ticari potansiyellerini etkin bir şekilde kullanarak kalkınmaları gerektiğini savunanlara göre ise dış yardımlar kalkınmayı geciktirici bir etkiye sahip olmakta ve ülkelerin kendi kendine yetmesine engel olmaktadır. Dış yardımların ülke içi tasarruf eğilimini azaltarak ülkeyi dışa bağımlı hale getirdiğini belirten Tayyar Arı, sınırlı yatırım imkânlarına sahip olan az gelişmiş ülkelere giren dış sermayenin yatırım yapma isteğini ortadan kaldırdığını ifade etmektedir (2011:438). Bu açıdan bakıldığında, “*yardımların miktarı Afrika’da yükselmesine rağmen, tüm kıtalar arasında en az büyüyen[in] Afrika*” (Karagöz, 2010:8) olması sürpriz değildir.

“Yoksulluk Tuzağı ve Dış Yardım: Eleştirel Bir Yaklaşım” adlı makalesinde Ferda Karagöz, dış yardımların raporlanmasına ilişkin önemli bir eleştiri sunmaktadır. Kâğıt üzerinde gösterilen yardım miktarının içinde borç ertelemelerine yer verilmesi, eski borçların faiz ödemelerinin dış yardım miktarından düşmemesi gibi çeşitli sebeplerden ötürü, bir ülkeye sağlanan toplam yardım miktarı ile gerçekte o ülkeye aktarılan finansman arasında fark ortaya çıktığını kaydeden Karagöz, alıcı ülkeye yönlendirilmediğinden ötürü pratik bir karşılığa da sahip olmayan bu tip yardımları “hayali yardım” olarak adlandırmaktadır. Karagöz, neticede *“yoksul ülkelere yönelen dış yardım[in] OECD’nin hesapladığı miktarın oldukça altında kal[dığını]”* (Karagöz, 2010:11) ifade etmektedir.

Dış yardım konusuna getirilen bir diğer eleştiri ise, yardımların yapılış şekline ilişkindir. Hibe edilen yardımların yoksul ülkeleri dışa bağımlı hale getirdiği ve bir yandan da hazıra alıştırdığı, hatta bazı durumlarda yolsuzluklara sebep olduğu iddia edilmektedir. Yardımların kredi şeklinde sağlanmasının ise hâlihazırda yoksullukla mücadele eden az gelişmiş ülkeler açısından geri ödeme zorluğu yaratacağı dile getirilmektedir. Yardımın kredi olarak verilmesi ve daha sonra borç indirimine gidilmesi durumu ise alıcı ülkelerde istenmeyen bir rahatlamaya ve silinme ihtimali olan bir borcun hiçbir surette ödenmemesi yönünde bir alışkanlık oluşmasına sebep verebilmektedir. Diğer taraftan, donör ülkenin ürettiği mal ve malzemeleri satın almak koşuluyla sağlanan bağlı yardımların da esasen çok etik olmadığı öne sürülmekte ve yoksul ülkeleri yardım veren ülkeyle ticaret yapmak zorunda bıraktığı için eleştirilmektedir.

Yukarıdaki hususlara ilave olarak, Hasan Öztürk ve Sevinç Öztürk tarafından Türk dış yardımları özelinde STK marifetiyle yürütülen dış yardım faaliyetlerinde uzmanlaşma eksikliğine dair getirilen eleştirinin esasen tüm ülkeler için geçerli olabileceği değerlendirilmektedir. Bu noktada, her STK’nın her türlü yardımı yapmaktan ziyade belli bir alanda yardım sağlamasının, o alanda uzman kişiler tarafından planlanıp hayata geçirilen yardımın daha etkili olmasına imkân sağlayacağı açıktır. Ayrıca, STK’ların belli bir alanda uzmanlaşarak sadece o konuda yardım sağlaması neticesinde, yardımlar daha az personel kullanılmasına rağmen daha hızlı bir şekilde alıcılara ulaştırılabilecektir (Öztürk ve Öztürk, 2012:39-40).

Tahmin edilebileceği üzere, yardımın alıcı ülkeye sevk edilmesinde yardım ekiplerinin yerel halkla olan ilişkisi oldukça önemlidir ve anılan ekiplerin yerel dilleri bilmesinin de yardımların daha hızlı bir şekilde ulaştırılmasını kolaylaştırdığı değerlendirilmektedir. Bu noktada, yardım ekiplerindeki görevlilerin gittikleri ülkelerde

konusulan dili bilmemesi, yardımların etkinliğini azalttığından ötürü bir diğer eleştiri noktası olarak karşımıza çıkmaktadır (Akgül, 2016:71).

Eleştirilerin odak noktasına dış yardım alan ülkeler konduğunda ise ilginç bir tablo ortaya çıkmaktadır. Sözelimi, tüm gelişmiş ülkelerin kendilerine yardım sağlamak üzere adeta sıraya girdiği bir ülkenin hükümeti, farklı politikalar sunan iki büyük güç arasında taraf belirlemek ve uluslararası kurumlarda iki ülkeden birini desteklemek karşılığında dış yardım talep edebilir ve dış yardımı rüşvet ile eş değer görebilir.

Dış yardımın herhangi bir hukuki alt yapısının olmayışı ve *“isteğe bağlı bir anlayışla, konjonktürel olaylara bağlı olarak”* (Üçkuş ve Kendirci, 2012:64) yürütülmesi de kavrama yöneltilebilecek bir diğer eleştiri noktası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dış yardımlar konusunda donör ülkelere, dış yardımların amacına, etkilerine, yöntemlerine, hesaplanma biçimine, hatta alıcı ülkelere yöneltilen eleştirilerde haklılık payı olsa bile, dış yardımlar sayesinde küresel çapta pek çok insanın hayatında önemli derecede değişimler yaşandığı yadsınamaz bir gerçektir. Dış yardım kavramının, bugün olduğu gibi, gelecekte de artı ve eksileriyle tartışılmaya devam edeceği de tahmine müsaittir.

BÖLÜM IV

4. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN BALKAN ÜLKELERİNDE YÜRÜTTÜĞÜ DIŞ YARDIM FAALİYETLERİ

4.1. BALKANLAR ÖZELİNDE TÜRK DIŞ YARDIMLARININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Balkan ülkelerine gösterdiği yakın alakaya ve bölgeye attığı öneme daha önce yer verilmişti. Türk Dış Politikasının uygulanmasında yadsınamaz bir yere sahip olan dış yardımların, bu bağlamda, Balkan coğrafyasına kayıtsız kalması mümkün değildir.

Türkiye, öncelikle, Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsızlıklarını yakın tarihte kazanmış olan Balkan ülkelerinde devlet organlarının kendi başına işler hale gelip, sürdürülebilir kalkınmanın başarılması için sahip olduğu tecrübeyi aktarmaya gayret etmekte; bu kapsamda, çok çeşitli alanlarda dış yardım faaliyetlerini yürütmektedir. Diğer yandan, bölgede uzun zamandır varlığını sürdüren Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya gibi devletlerle de mevcut ilişkilerini daha da geliştirmek ve buralarda yaşayan halkların ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına bu ülkelerde de dış yardım faaliyetleri yürütmektedir. Türk dış yardımlarını mevcut Türk Dış Politikasının şekillendirdiğini kaydeden Kulaklıkaya ve Rahman'a göre, Türkiye'nin yardım politikası vizyon temelli, sistematik bir çerçeve üzerinde inşa edilmiştir ve Avrupa ve transatlantik değerlerle yarışabilir düzeyde bir politik söylem ve eylemin ürünü olarak yumuşak güç unsurundan beslenmektedir (2010:135-136).

Bu bağlamda, Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik dış yardımları, başta Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk Kızılayı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı gibi kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Bunlara ek olarak, sivil toplum örgütleri, belediyeler, üniversiteler ve çeşitli dernekler vasıtasıyla gerçekleştirilen projelerle de bölgeye yardım akışı sağlanmaktadır.

Balkan ülkelerine yönelik Türk dış yardımlarının temelini bölgede yaşayan tüm insanların ihtiyaçlarının karşılanması ve bölgede barış ve istikrarın sağlanması hedefi oluşturmaktadır. Bölgeyle sahip olunan ortak tarihi geçmiş, Türkiye Cumhuriyeti'ne ayrı bir sorumluluk yüklemekte ve bölgede kronikleşen sorunların çözülmesi için harekete geçmeyi mecbur kılmaktadır. Balkan ülkelerinde gerçekleştirilen projeler, hem devlet kurumlarının hem de sivil toplumun kuvvetlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, Türk dış yardımlarının bölgenin gelişimini hedeflediğinin altı çizilmelidir. Balkan

ülkelerine sağlanan yardımlarda ekonomik, ticari veya askeri çıkar elde etmek gibi bir motivasyon bulunmamaktadır ki bu özellik, geleneksel donörlere izin verilmeyen bölgelerde bile Türk yardım kurumlarının kolaylıkla sahaya erişim sağlamasının önünü açmaktadır (Keyman ve Sazak, 2014:10). Türk dış yardımlarının bir diğer önemli özelliği ise “*son süreçte yansımaları doğrudan insanlara olan faaliyet ve projelere öncelik verilmesi yaklaşımını*” benimsemesidir (Karagül, 2013:90). Bu noktada, TİKA eski Başkanlarından Sayın Musa Kulaklıkaya’nın paylaştığı bir anı, dış yardımların alıcı ülkede halkın üzerinde yarattığı olumlu etkiyi göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır:

“Makedonya’da bir kültür projesi üzerinde çalıştığımız dönemde, proje için gerçekleştirilen törene katılmışım. Bir ara protokolden ayrılıp, halkın arasına karışarak, Makedonyalı yaşlı bir kadınla sohbet etmeye başladım. ‘Teyze, bir sorunuz, derdiniz, isteğiniz var mı?’ dedim. Yaşlı teyze ise; ‘Su sorunuz vardı evladım. Ama TİKA diye bir adam geldi. Köyümüze su getirdi. Allah razı olsun bu TİKA denen adamdan...’ dedi” (Gürcan’dan akt. Akıllı, 2013:124).

Yukarıda kayıtlı örnek özelde TİKA’nın genelde ise Türk dış yardımlarının “*ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda ve ulusal değerlerine, sosyal dinamiklerine duyarlı*” bir biçimde yürütülmekte olduğunun altını çizmesi (Karagül, 2013:99) bakımından son derece anlamlıdır.

4.2. TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI BAŞKANLIĞI

4.2.1. TİKA’nın Kuruluşu ve Görevleri

TİKA’nın temeli 1992 senesinde Dışişleri Bakanlığı’na bağlı bir birim olarak oluşturulan “Ekonomik, Kültürel, Teknik İşbirliği Başkanlığı (EKETİB)” ile atılmıştır. Başta SSCB’nin dağılmasından sonra kurulan Türk Cumhuriyetleri’ne teknik yardım sağlamak ve “*henüz bağımsızlığını kazanmış ülkelerin küresel siyasete ve piyasa ekonomisine adapte olma çabalarına destek olmak*” (Kulaklıkaya ve Aybey, 2008:263) amacıyla kurulan EKETİB, zaman içinde faaliyetlerini genişletmiş ve buna paralel olarak ayrı bir kurum olarak faaliyet gösterme ihtiyacı hâsıl olmuştur. Sonuçta, EKETİB, 28 Mayıs 1999 tarihinde Başbakan Sayın Bülent Ecevit’in isteği üzerine ve zamanın Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman Demirel’in onayı ile Başbakanlığa bağlanmıştır (Hava, 2016:97). Pınar İpek’e göre, TİKA’nın Başbakanlığa bağlanması TİKA Başkanının, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarının ve Bakanlar Kurulu’nun birlikte çalışabilmesi için uygun ortamı hazırlamıştır (2015:188).

TİKA'nın geçirdiği değişim süreci 2001 yılında da devam etmiş; 12 Mayıs günü 24400 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 4668 sayılı “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile kurumun yeni adıyla tekrar yapılanması sağlanmıştır. Buna göre, TİKA'nın görevleri gelişmekte olan ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim işbirliğini geliştirmek, bu ülkelerin kalkınmalarına katkı sağlayacak projeler üretmek, bu amaçla gerekli görüldüğü takdirde hedef ülkelere uzman göndermek ve sunacağı hizmetlerle ilgili konularda diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak olarak belirlenmiştir (TİKA, 2009:9). 2005 yılında çıkarılan 11 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile TİKA'nın görevlerine Türkiye Cumhuriyeti'nin farklı kurum ve kuruluşları vasıtasıyla gerçekleştirilen resmi kalkınma yardımı çalışmalarının envanterinin tutulması ve raporların hazırlanması da eklenmiştir. Buna ilave olarak, aynı yıl çıkarılan 15 sayılı Başbakanlık Genelgesi gereği, yurtdışında bulunan kültür varlıklarının restorasyonu ve korunmasına dair çalışmaların koordinasyonu da TİKA'nın sorumluluğuna verilmiştir (TİKA, 2009:9).

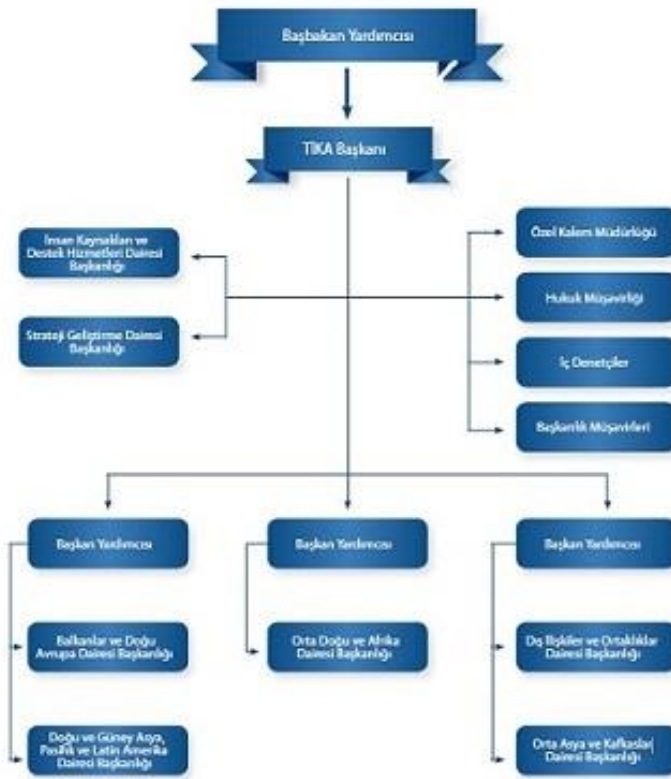
Kurumun tarihsel süreçte yaşadığı değişimler bunlarla da sınırlı kalmamış, son olarak 24 Ekim 2011 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen 656 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin, 2 Kasım 2011 tarihli ve 28103 sayılı Resmi Gazetede yayınlanması neticesinde, TİKA, hâlihazırda taşıdığı “Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı” adına kavuşmuş ve teknik işbirliği ve koordinasyon sürecinin etkinliğinin artırılması amacıyla yeniden yapılandırılmıştır (TİKA, 2016:11).

Pınar İpek'e göre, TİKA'nın geçirdiği değişimler 3 ana dönem altında gruplanabilmektedir. İpek'in erken dönem olarak adlandırdığı süreç, TİKA'nın 1992 yılında kuruluşundan Mayıs 2001'de geçirdiği yeniden yapılanmaya kadar devam etmektedir. Yazarın geçiş dönemi olarak nitelediği izleyen dönem ise Türkiye'nin Kalkınma Yardımlarının DAC'ın belirlediği sınıflandırma ve raporlama kriterlerine uygun hale getirildiği 2004 yılına kadar sürmektedir. 2004 yılından 2010 yılına kadar süren ve İpek tarafından son dönem olarak addedilen son yılların özelliği ise TİKA'nın resmi kalkınma yardımlarının miktarında ve çeşitliliğinde yaşanan değişimlerdir (2015:179).

Özetlemek gerekirse, TİKA'nın bugünkü haline kavuşmasının, uzun uğraş ve çabaların bir sonucu olduğu açıktır. Zaman içerisinde yaşanan gelişmelere ve ihtiyaçlara bağlı olarak kurumun görev alanı ve sorumlulukları genişletilmiştir.

4.2.2. TİKA'nın Teşkilat Yapısı

TİKA'nın teşkilat yapısına göz atıldığında, Şekil 1'den (TİKA, 2016:129) de anlaşılacağı üzere, ilgili Başbakan Yardımcısı'na bağlı olan kurumun başında başkan ile 3 başkan yardımcısının görev yaptığı; her bir başkan yardımcısının sorumluluğunda daire başkanlıklarının bulunduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, İnsan Kaynakları ve Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Özel Kalem Müdürlüğü, Hukuk Müşavirliği, İç Denetçiler ile Başkanlık Müşavirleri doğrudan TİKA Başkanına bağlı olarak görev yapmaktadır.

Şekil 4.1: TİKA teşkilat şeması

TİKA bünyesinde, kurumun faaliyetlerinin dış politika önceliklerine göre belirlenmesi, hangi ülke ve bölgelerde ne tür yardım faaliyetlerine ağırlık verileceğinin saptanması ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla koordinasyonun sağlanması için çalışmalar yürüten Danışma Kurulu da bulunmaktadır. Bir istişare kurulu niteliği taşıyan Danışma Kurulu'na TİKA'nın bağlı olduğu Bakan (örneğin hâlihazırda Başbakan Yardımcısı Sayın Hakan Çavuşoğlu) başkanlık etmektedir ve Danışma Kurulu, Bakanın belirleyeceği kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla yılda en az 1 kez

toplanmak zorundadır. TİKA Başkanı ve Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Danışma Kurulu'nun doğal üyeleridir.

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren Türk Dış Politikasında çok yönlü ve daha aktif bir döneme geçilmesiyle birlikte, TİKA'nın da ortak değerlere sahip olduğumuz ülkeler başta olmak üzere, birçok ülkede Türk Dış Politikasının uygulayıcısı haline geldiği (Hakkımızda, b.t.) gözlenmektedir. Tuncay Kardeş ve Ramazan Erdağ'a göre, TİKA "diplomasi yanında pekiştirici ve politika uygulayıcısı olarak ön plana çıkmaktadır." ve Türkiye "TİKA vasıtasıyla gerçekleştirdiği proje ve faaliyetler ile söylem-eylem uyumsuzluğunu azaltmıştır (2012:175).

Merkezi Ankara'da bulunan TİKA'nın yurtdışı faaliyetleri Program Koordinasyon Ofisi (PKO) vasıtasıyla yürütülmektedir. 2002 yılında bünyesinde sadece 12 Program Koordinasyon Ofisi barındıran TİKA, bugün 54 ülkede 56 Program Koordinasyon Ofisi ile faaliyet gösteren bir kurum olarak dikkat çekmektedir (Hakkımızda, b.t.). Büyüyen kadrosu ve genişleyen faaliyet alanı ile TİKA Başkanlığı, "Türk Dış Politikası anlayışının uygulayıcısı olarak hem Türkiye'nin yer aldığı coğrafyada hem de küresel anlamda Türkiye'nin yerini güçlendiren önemli bir aktör haline gelmiştir" (Akıllı, 2013:127).

TİKA'nın dünya genelinde sahip olduğu 56 Koordinasyon Ofisi'nin 9 tanesi, Balkan ülkelerinde faaliyet göstermektedir. Söz konusu ofislerin bulunduğu ülkeler ve açılış tarihlerini gösteren tablo (Kişisel İletişim, Ağustos 2017) aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.1.: Balkan ülkelerinde bulunan TİKA PKO'ları

ÜLKE	PKO ADI	AÇILIŞ YILI
Arnavutluk	Tiran PKO	2002
Bosna-Hersek	Saraybosna PKO	1995
Hırvatistan	Zagreb PKO	2016
Karadağ	Podgoritsa PKO	2007
Kosova	Priştine PKO	2004
Makedonya	Üsküp PKO	2005
Moldova	Kişinev PKO	1994
Romanya	Bükreş PKO	2015
Sırbistan	Belgrad PKO	2010

Bu noktada, Arnavutluk ve Makedonya özelinde bir ayrıntıya yer vermek isabetli olacaktır. Her iki ülkede de PKO'ların resmi açılışından önce, daha 1997 senesinde Program Koordinatörünün görev yapmaya başladığı bilinmektedir (Hava, 2016:101).

4.2.3. TİKA Tarafından Balkan Ülkelerinde Gerçekleştirilen Dış Yardım Faaliyetleri

12 Balkan ülkesinin 9 tanesinde TİKA PKO'sunun mevcut olması, kurumun bölge ülkelere verdiği önemin göstergesi niteliğindedir. Çalışmanın bu bölümünde 2005-2015 yılları arasında sırasıyla Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova, Romanya, Sırbistan, Slovenya ve Yunanistan'da TİKA tarafından gerçekleştirilen dış yardım faaliyetleri yıllar bazında incelenmektedir. TİKA faaliyetlerinin incelenmesine 2005 yılından itibaren başlanmasının temelinde, özellikle 2000'li yıllarda kurumun daha aktif bir şekilde çalışmalar yürütmeye başlaması yatmaktadır. Nitekim 2015 yılı Faaliyet Raporu'na göre, 1992-2002 yılları arasında 2200 proje hayata geçiren kurumun 2002-2015 yılları arasında yürüttüğü proje sayısının 17.000 civarında olması bunu kanıtlar niteliktedir (TİKA, 2016:7). Daha önce belirtildiği üzere, 2005 yılında çıkarılan bir Başbakanlık Genelgesi ile resmi kalkınma yardımlarının raporlanması görevinin TİKA'nın sorumluluğuna verilmesi de incelemenin 2005 yılından başlatılmasında etkili olmuştur.

Yıllar bazında yapılan incelemede, bir ülkede TİKA tarafından gerçekleştirilen tüm faaliyetlere yer verilmemiş olup, öne çıkan sektörlerden yardım örnekleri seçilmeye ve önceki yıllara göre çeşitlilik arz eden projelere öncelik verilmeye çalışılmıştır.

Ülkeler bazında proje ve faaliyetlerin incelenmesine geçmeden evvel, TİKA'nın bölgeye atfettiği önemi gözler önüne serecek bazı verilere değinmek faydalı olacaktır. Örneğin, 2005 senesinde TİKA tarafından gerçekleştirilen 562 projenin 205 tanesi Balkanlar ve Doğu Avrupa bölgesinde hayata geçirilmiştir (TİKA, 2006:IV). Benzer şekilde 2006 yılında yürütülen 1452 adet projeden 337 tanesi Balkan ülkelerine yöneliktir (TİKA, 2007:20). Diğer yandan, 2006 yılında en çok harcamanın yapıldığı ilk 10 ülke arasında Makedonya'nın 5., Arnavutluk'un 6. ve Kosova'nın 9. sırada yer aldığı dikkat çekmektedir (TİKA, 2007:21). Müteakip yıllarda da Balkan ülkelerinin en çok yardım yapılan ülkeler sıralamasında yer edindiği gözlenmektedir. Örneğin, 2008 yılı verilerinde, TİKA projelerinden en fazla payı alan 10 ülke arasında Moldova 2., Kosova 4., Makedonya 5. ve

Karadağ 7. sırada bulunmaktadır (TİKA, 2009:12). Aynı şekilde 2009 yılında en fazla harcamanın yapıldığı ilk 10 ülke arasında Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya'ya rastlanmaktadır (TİKA, 2010:16). Makedonya, Karadağ ve Bosna-Hersek 2010 yılına ait en fazla yardım alan ülkeler listesinde sırasıyla 2., 4. ve 10. olarak karşımıza çıkmaktadır (TİKA, 2011:9). 2011 yılında en fazla yardımın yapıldığı 10 ülkenin açıklandığı listede son 3 ülke Kosova, Makedonya ve Sırbistan olarak bildirilmektedir (TİKA, 2012:24). 2012 yılında TİKA'nın gerçekleştirdiği 1879 projenin 520 tanesi Balkan ülkelerinde hayata geçirilmiş olup, anılan yılın ilk 10 listesinde ise Bosna-Hersek, Makedonya ve Sırbistan sırasıyla 4., 6. ve 10. olarak yerlerini almışlardır (TİKA, 2013c:25). Son olarak 2013 yılı Faaliyet Raporuna göre, 1816 projenin hayata geçirildiği söz konusu yıl Bosna-Hersek ve Karadağ en çok yardım alan ülkeler arasında sıralanmıştır (TİKA, 2014a:16-20).

Yukarıda zikredilen sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere, 2006-2013 yılları arasında birden fazla Balkan ülkesinin her yıl en fazla yardım alan ülkeler sıralamasında yer bulması, TİKA'nın bölgeye verdiği önemi ve önceliği göstermesi bakımından anlamlıdır.

4.2.3.1. TİKA'nın Arnavutluk'taki faaliyetleri

Arnavutluk'ta 31 Ocak 1996 tarihinden bu yana faaliyet gösteren ve Başkent Tiran'da 2002 yılında Koordinasyon Ofisi açan TİKA, 2017 yılı Şubat ayı itibariyle 400 civarında proje gerçekleştirerek ülkenin kalkınmasına önemli katkılar sağlamıştır (TİKA'nın Arnavutluk, 2017). Benzer şekilde, TİKA Tiran Koordinatörü Prof. Dr. Birol Çetin, 24 Aralık 2015 tarihinde TRT Avaz'da yayınlanan "Dünyadaki Türkiye" adlı program çerçevesinde verdiği bir mülakatta, 2015 yılı itibariyle ülkede 260 proje gerçekleştirildiğini ifade etmiştir.

TİKA, Arnavutluk'ta eğitim, sağlık, idari ve sivil alt yapı, sosyal hizmetler, ekonomik alt yapı, tarım, balıkçılık, sanayi ve turizm alanlarını kapsayan çok geniş bir yelpazede yürüttüğü projeler sayesinde ülkede yaşayan her kesimden insana ulaşmayı başarmaktadır. Başkent Tiran'da bulunan Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ferit Duka'nın yaptığı bir açıklamada TİKA'yı "*Arnavutluk'un gelişimini destekleyen geniş kapsamlı faaliyetleri ile Türk-Arnavut toplumu arasındaki geleneksel dostluğun sembolü ve tarihi temellere dayalı bu dostluğun güçlendirilmesine olağanüstü katkı sağlayan bir faktör*" olarak nitelmesi TİKA'nın iki ülke arasındaki ilişkilere yaptığı olumlu etkiyi tasdik eder niteliktedir (TİKA'nın Arnavutluk, 2017). Çalışmanın bu

bölümünde 2005-2015 yılları arasında gerçekleştirilen seçilmiş proje örnekleriyle TİKA'nın ülkedeki faaliyetlerini ayrıntılı bir şekilde irdelemek faydalı olacaktır.

TİKA'nın 2005 yılında Arnavutluk'taki projelerine bakıldığında, daha çok sosyal altyapının geliştirilmesini teminen eğitim, sağlık, su temini ve sanitasyon alanlarında dış yardım faaliyetleri yürüttüğü görülmektedir. Bu kapsamda, eğitim alanında, Arnavutluk'un İşkodra şehrinde bulunan Sheh Shamia Medresesi bünyesinde kurulan bilgisayar laboratuvarına 15 adet bilgisayar hibe edilmiş, Mustafa Kemal Atatürk adını taşıyan bir kreşin tadilatı yapılmış, Vlora Mustafa Kemal Lisesi'ne kırtasiye malzemesi temin edilmiştir. Sağlık alanında yapılan bir çalışma kapsamında, Draç ve Berat gibi şehirlerin yoksul mahallelerinde yaşayan toplam 600 kadar çocuk sünnet ettirilmiştir. İdari ve sivil altyapıların geliştirilmesi amacıyla aynı yıl, Arnavutluk Ekonomi Bakanlığı Ekonomik Programlama Genel Müdürlüğü'nden 6 uzman ile Arnavutluk Akreditasyon Müdürlüğü'nden 10 uzman için 2 farklı eğitim programı düzenlemiştir (TİKA, 2006:111-113).

2006 yılında eğitim alanında yürütülen yardım çalışmaları devam etmiş, bu bağlamda, Vlora Mustafa Kemal Lisesi'nin onarımı yapılmış, bilgisayar sınıfının tadilatı ve tefrişatı gerçekleştirilmiştir. Sauk Mustafa Kemal Atatürk Ortaokulu'na malzeme ve ekipman desteği sağlanmıştır. Diğer yandan, Bathore Belediyesi ile Pukalı Kadınları Koruma ve Yetiştirme Derneği ile işbirliği yapılarak, 5000 kişiye gıda ve malzeme yardımı ulaştırılmıştır. Ayrıca, Bathore bölgesinde kadınlara yönelik kilim dokuma kursu düzenlenmiştir (TİKA, 2007:175-177).

2007 yılında 2'si okul öncesi eğitim merkezi, diğerleri zihinsel engelliler eğitim merkezi, ilkokul ve lise olmak üzere toplam 5 eğitim biriminin daha sağlıklı bir ortamda hizmet vermesine yönelik onarım ve donanım çalışmaları yürütülmüştür. Arnavutluk genelinde Türkçe öğreniminin yaygınlaştırılmasına yönelik Türkçe kursları düzenlenmiş ve 400 kursiyerin söz konusu kurslardan faydalanması sağlanmıştır. Ayrıca, Ekonomi, Ticaret ve Enerji Bakanlığı uzmanlarına enerji ve turizm konularında eğitim desteği verilmiştir. Arnavutluk genelinde maddi durumları yetersiz 150 aileye gıda yardımı yapılmıştır (TİKA, 2008:66-67).

2008 yılına gelindiğinde Arnavutluk'ta eğitim alanında TİKA desteğinin sürdüğü görülmektedir. Bu kapsamda, 2 anaokulu ile 1 lisenin tadilatı gerçekleştirilmiş, 2 liseye ise donanım desteği sağlanmıştır. Diğer yandan, İşkodra'da bulunan ve Osmanlı döneminde

inşa edilen Parruce Camii'nin iç ve dış süslemesi 2008 yılında TİKA tarafından üstlenilmiştir. Berat şehrinde bulunan Zihinsel Engelliler Barınma, Bakım ve Gelişim Merkezi aynı yıl TİKA tarafından donatılmıştır (TİKA, 2009:59-60).

2009 yılında TİKA tarafından, Türkiye Cumhuriyeti Emniyet Genel Müdürlüğü ile Arnavutluk Emniyet Genel Müdürlüğü'nün işbirliğiyle gerçekleştirilen proje kapsamında düzenlenen programlar çerçevesinde, toplam 37 Arnavut polisin eğitimlerden yararlanması sağlanmıştır. Arnavutluk Radyo Televizyon Kurumu bünyesinde bulunan Tiran Radyosu'nun 1 stüdyosunun, profesyonel teknik donanım ile yenilenmesi yine TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2010:60-61).

2010 yılında Burrel İli Baz İlçesi Gjerg Kastrioti okulunun onarımı ve donanımı TİKA tarafından yapılmıştır (TİKA, 2011:14). TİKA'nın katkılarıyla kurulan ve Arnavutluk'taki 12 yaş altı böbrek yetmezliği hastalarının gidebileceği tek merkez olma özelliğine sahip olan Tiran Üniversitesi Çocuk Diyaliz Merkezine tıbbi donanım desteğinde bulunulmuştur (TİKA, 2011:34). Arnavutluk'un Vlora şehrinde bulunan Bölge Hastanesine TİKA tarafından modern bir kan merkezi kurulmuştur (TİKA, 2011:34). “Doktor Eğitimleri Projesi” kapsamında Tiran 3 No'lu Uzman Polikliniği'nden 3 ayrı doktor grubunun Türkiye'de staj yapması sağlanmıştır (TİKA, 2011:44).

2011 yılında eğitim alanında verilen desteklere devam eden TİKA, bu kapsamda Tiran'a 15 km. mesafede bulunan Hajdar Zogu okulu ile İşkodra Sheh Shamia Lisesi kız öğrenci yurduna malzeme desteğinde bulunmuş, anılan lisenin erkek bölümüne ise bilgisayar laboratuvarı kurmuştur. Sağlık alanında yürütülen faaliyetler kapsamında ise Tiran'da fiziksel engelliler için fizyoterapi merkezi kurulmuştur (TİKA, 2012:33-34).

2012 yılına gelindiğinde, TİKA faaliyetlerinin çeşitlendiği gözlenmektedir. Birçok eğitim kurumuna yapılan yardımların yanı sıra, Tiran Merkez Polikliniğine Göz Muayenehanesi kurulması amacıyla TİKA tarafından yapılan teknik donanım yardımı, Arnavutluk Telgraf Ajansı'na teknik donanım malzemesi hibe edilmesi, Arnavutluk Ulusal Mülteci Merkezi'nin ihtiyaçlarının TİKA tarafından karşılanması suretiyle buradaki mültecilerin barınma koşulları iyileştirilmesi 2012 yılında (TİKA, 2013c:37-41) gerçekleştirilen önemli çalışmalar olarak dikkat çekmektedir.

2013 yılı TİKA faaliyet raporunda yer alan istatistiklere göre, anılan yılda Arnavutluk'a yapılan yardımlardan en büyük paya sosyal altyapı ve hizmetlerin sahip olduğu dikkat çekmektedir (TİKA, 2014a:25). Bu çerçevede, Paskuçan İlçe Polikliniği (Tiran)

bünyesinde Nöroelektrofizyoloji bölümü oluşturulması, Tiran Merkez Polikliniğinde Endoskopi Ünitesi kurulması, Vlora Engelli Çocuklar Geliştirme Merkezi'ne donanım desteği sağlanması, Kamza Kadın Sığınma Evi'nin fiziksel kapasitesinin iyileştirilmesi, Tiran Yaşlılar Bakım evinin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması faaliyetleri, bahse konu alanda verilen hizmetlere örnek teşkil etmektedir. Diğer taraftan, Arnavutluk Sayıştay Başkanlığı'nda görev yapan toplam 70 uzmana 2013 yılının farklı dönemlerinde Ankara'da çeşitli konularda eğitim verilmesi TİKA tarafından temin edilmiştir. Haziran 2013'te Arnavutluk Yüksek Seçim Kurulu'nun teknik altyapısının iyileştirilmesi projesi de bahse konu yılın önemli çalışmaları arasında yer almıştır (TİKA, 2014a:26-28).

2014 yılında Arnavutluk'ta yürütülen çalışmaların eğitim sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kapsamda, 2 kreş ve 1 lisede tadilat çalışmaları yürütülmüş, 1 liseye ek bina inşasına başlanmış, 2 ayrı şehirde yurt binalarına bilgisayar laboratuvarları kurulmuştur. Sağlık sektöründe ise 3 hastane, 1 poliklinik ile 3 sağlık ocağına tıbbi malzeme ve donanım desteği sağlanmıştır. Diğer yandan, Arnavutluk-Türkiye Ticaret ve Sanayi Odası'na ekipman desteği sağlanmış, Vlora Müftülük Binasının tadilat ve tefrişatı TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Düşünce Medyatik Grubu'na prodüksiyon stüdyosu kurulmuş; Arnavutça, Türkçe ve İngilizce yayınlar yapan Tiran RKJ radyosuna da ihtiyaç duyduğu teknik ekipman temin edilmiştir (TİKA, 2015b:74-80).

2015 yılında Arnavutluk'ta sağlık alanında Lezha Hastanesine Biyokimya Laboratuvarı (TİKA, 2016:35) ile İşkodra Bölge Hastanesi Kardiyoloji Bölümüne Yoğun Bakım Ünitesi (TİKA tarafından, 2015) kurulmuştur. Uluslararası Polis İşbirliği Projesi kapsamında Arnavutluk Emniyet Genel Müdürlüğü'nde görevli polisler için 2015 yılında 2 kurs düzenlenmiştir (TİKA, 2016:66). Yetim çocuklara yönelik faaliyetlerde kullanılmak üzere 1 minibüs temin edilmiş ve Arnavutluk'un farklı şehirlerinde yaşayan 537 yetime giyim ve gıda desteğinde bulunulmuştur (TİKA, 2016:76). Ülkenin turizm bölgelerinde bulunan sağlık merkezlerine malzeme desteği verilmiştir (TİKA, 2016:138). Tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik projeler arasında ise Gjirokastra Tarihi Eserlerinin Korunması, Berat Kurşunlu Camisi Restorasyonu, Korça İmrahoru İlyas Bey Cami ve Elbasan Nazire Cami'nin Restorasyonu, Preza Kale Camisi Restorasyonu, Kruja Şehri Murat Bey Camisi Restorasyonu yer almaktadır (TİKA, 2016:168). Preza Kale Camisi'nin 13 Mayıs 2015 tarihinde gerçekleştirilen açılış törenine Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan iştirak etmiş ve burada yaptığı konuşmada "*Türkiye olarak asırlara dayanan güçlü bağlarımızın bulunduğu Arnavutluk'u ve buradaki kardeşlerimizi her zaman canımızın bir*

parçası olarak gördük' (Arnavutluk Preza, 2015) ifadesini kullanmıştır. Bu bağlamda, hem TİKA tarafından 2005-2015 yılları arasında gerçekleştirilen proje ve faaliyetler, hem de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yukarıda kayıtlı sözleri Türk-Arnavut ilişkilerinin boyutunu vurgulaması bakımından önemlidir.

4.2.3.2. TİKA'nın Bosna-Hersek'teki Faaliyetleri

Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'da 1995 yılından bu yana bir Koordinasyon Ofisi'ne sahip olan TİKA Başkanlığı, 1992-1995 yılları arasında yaşanan savaşın etkilerinin hala gözle görülür olduğu ülkede, çeşitli projelerle Bosna-Hersek'in kalkınmasına, savaş döneminde yaşanan acıların hafızalardan silinmesine ve genç neslin daha iyi imkânlarla sahip olarak yaşamasına katkı sağlamaya gayret sarf etmektedir. TİKA Bosna Hersek Koordinatörü Ömer Faruk Alımcı'nın bir röportajında kullandığı "*Dost ve kardeş ülke Bosna Hersek, ülkemiz nezdinde her alanda olduğu gibi kalkınma ve yardım alanında da çok önemli ve müstesna bir yere sahiptir.*" ifadesi (TİKA Bosna-Hersek'teki, 2017) Bosna-Hersek'e verilen önemi göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim TİKA'nın Bosna-Hersek'te 2008-2015 yılları arasında gerçekleştirdiği 440 adet proje (TİKA Bosna-Hersek'te, 2015) dâhil olmak üzere, bugüne kadar yaklaşık 800 adet çalışmaya (TİKA Bosna-Hersek'teki, 2017) imza atması da bu önemin somut göstergesi niteliğindedir.

2005 yılında ülkede gerçekleştirilen faaliyetlere bakıldığında, eğitim alanında Saraybosna İlköğretim Okulu'na 80 adet okul çantası dağıtıldığı ve Derviş Susiç Kütüphanesi'nin teknik malzeme ihtiyacının giderildiği görülmektedir. Mostar Hastanesi'nin yoğun bakım ünitesinde ihtiyaç duyulan tıbbi ekipmanın TİKA tarafından temin edilmesi sağlık sektöründe gerçekleştirilen önemli bir yardımdır. Bosna-Hersek'in önde gelen televizyon kanallarından olan Bosna-Hersek TV'de, TRT ile TİKA işbirliği neticesinde, 1 yıl süreli olarak 4 belgesel yayınlama hakkı elde edilmesi, Türk kültür ve değerlerinin tanıtımı açısından son derece önemli bir adım olmuştur (TİKA, 2006:119-124).

2006 yılında Bosna-Hersek'te 57 proje hayata geçiren TİKA, eğitim alanında Zenica Üniversitesi'nde 3 sınıfa sıra hibe etmiş ve Derviş Susiç Kütüphanesi'ne Bilgi İşlem Merkezi kurmuştur. Sağlık alanında, Gorazde Hastanesi'ne ekipman sağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'ndan 4 kişilik bir heyet Bosna-Hersek'te incelemelerde bulunarak, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla raporlar hazırlamıştır (TİKA, 2007:183-187).

2007 yılında tarım alanında başlatılan seracılık projesi kapsamında 20 aileye sera hibe edilmiş, meyvecilik projesi kapsamında ise paydaş belediyelerden 6 uzmanın Türkiye’de eğitim görmesi sağlanmıştır. Aynı yıl Srebrenitsa Belediyesi’ne TİKA tarafından ambulans hibe edilmiştir. Ayrıca, Bosna-Hersek Emniyet Genel Müdürlüğü personelinin “Oto Hırsızlığı ile Mücadele” konusunda eğitim alması sağlanmıştır (TİKA, 2008:70-72).

2008 yılında da devam eden seracılık projesi kapsamında, 20 aileye daha sera hibe edilmiş, 30 aileye ise 5400 meyve fidesi dağıtılmıştır. Bunun dışında çeşitli eğitim kurumlarına teknik malzeme ve kitap desteği sağlanmıştır (TİKA, 2009:63-65).

Mostar şehrinde bulunan Cemal Bijedić Üniversitesi İnşaat Fakültesi’nin TİKA tarafından üstlenilen tadilatının 2009 yılında tamamlanmasıyla eğitim alanında önemli bir proje hayata geçirilmiştir. Keza, Konjic Hastanesi’nin %80’ine tekabül eden bölümünün TİKA tarafından üstlenilen onarımı 2009 yılında tamamlanmıştır. Organik arıcılığın geliştirilmesine yönelik bir proje kapsamında, 16 köyden toplam 35 aileye arıcılıkla ilgili malzemeler hibe edilmiştir. 2008 yılı sonunda yanan Kula Fazlagica Camii TİKA tarafından yeniden inşa edilerek, 2009 yılında ibadete açılmıştır (TİKA, 2010:66). Ayrıca, 2005 yılında Kanjic Belediyesi ile TİKA arasında imzalanan bir protokol çerçevesinde restorasyonu yapılan tarihi Kanjic Köprüsü, 2009 yılının Haziran ayında düzenlenen bir törenle hizmete açılmıştır (Tarihi Konjiç, b.t.).

2010 yılında Orta Bosna kantonundaki, Travnik ve Novi Travnik şehirlerinde bulunan 6 köy okulu ile 1 meslek lisesinin onarımı TİKA tarafından üstlenilmiş ve aynı yıl onarımlar tamamlanmıştır. Ağırlıklı olarak Hırvatların yaşadığı Novi Travnik’de Boşnak ailelerin çocuklarının gidebileceği bir anaokulu bulunmaması nedeniyle, TİKA tarafından burada bir anaokulu inşa edilmiş ve Novi Travnik Sultan Fatih Anaokulu adını taşıyan kurumda aynı yıl eğitim-öğretime başlanmıştır (TİKA, 2011:17). Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi kapsamında 2010 yılında Bosna-Hersek’ten 70 polis çeşitli kurslara iştirak etmiştir (TİKA, 2011:65). 2010 yılında Drevni List Gazetesi ile Radyo Bir’e destek sağlanarak, medya faaliyetlerinin geliştirilmesine katkıda bulunulmuştur (TİKA, 2011:90). Hayvancılığın geliştirilmesi projesi kapsamında, 140 adet gebe süt ineği çeşitli yerleşim birimlerindeki ihtiyaç sahibi ailelere dağıtılmıştır (TİKA, 2011:98).

2011 yılında Bosna-Hersek’te yürütülen yardım faaliyetlerinin sektörel dağılımına bakıldığında eğitim alanında yoğunluk göze çarpmaktadır. Novi Travnik Sultan Fatih

Anaokulu'na ısıtma sistemi donanımı sağlanması, Jablanica Ravna İlköğretim Okulu'nun tadilatı, Mostar Makine-Trafik Lisesi'ne Mekotranik laboratuvarı kurulması, Mostar Cemal Bijediç Üniversitesi Ziraat Fakültesi bünyesinde bulunan Biyoteknoloji merkezinin onarımı eğitim sektöründeki yardımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan ormancılık alanında yapılan işbirliği neticesinde, 2011 yılında 9'ar kişiden oluşan 2 farklı Bosnalı heyetin ülkemizde eğitim alması sağlanmıştır (TİKA, 2012:42-48).

2012 yılına gelindiğinde kreş, ilkokul ve ilköğretim okulu seviyesinde eğitim veren 5 farklı okulun tadilatı, Saraybosna mekteplerinin modernizasyonu, Bihaç Üniversitesi'nde mikrobiyoloji ve ahşap ürünleri analiz laboratuvarı olmak üzere 2 laboratuvarın kurulması projeleriyle eğitim sektörü bahse konu yıl için en fazla harcama yapılan alan olmuştur. Bir sağlık ocağının tadilatı ve 1200 kişiye içme suyu sağlayan çeşme inşası projesi aynı yılın dikkate değer diğer yardım faaliyetlerini oluşturmaktadır. Mostar Yetim Gülümsemesi Derneği ile işbirliği yapan TİKA, 200 yetim çocuğa okul gereçleri ve kıyafetten oluşan malzeme yardımında bulunmuştur. Bosna-Hersek Görme Engelliler Kütüphanesi bünyesinde bulunan 2 sağır odaya teknik malzeme hibesi yapılmıştır. Aynı yıla ait bir diğer dikkat çeken proje ise Tuzla Kantonu'ndaki Radyo Televizyon Kurumu'na teknik malzeme hibesidir (TİKA, 2013c:45-60).

2013 yılında Bosna-Hersek, TİKA'nın en fazla destek verdiği ülkeler sıralamasında 6. ülke olmuştur. Eğitim alanında gerçekleştirilen pek çok proje arasında Saraybosna Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi konferans salonunun yenilenmesi ve anılan üniversitede Balkan Araştırmaları Merkezi kurulması dikkat çekicidir. Ayrıca, 2013 yılı TİKA faaliyetlerinin yer aldığı bir broşürde, Zenica Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne tadilat ve donanım desteği verildiği, ayrıca bölüm kapsamında "Fethi Gemuhluoğlu" kütüphanesi kurulmasına katkı sağlandığı kaydedilmektedir (TİKA, 2013a:37). Sağlık, iletişim ve alt yapı projelerine ilaveten, tarımsal kalkınma projesi kapsamında 237 mülteci aileye 23 çeşit tarla ve bahçe tohumu hibe edilmiş; arıcılık projesi kapsamında ise 400 adet arı kovanı, 400 koloni oğul arı ve teknik malzeme hibe edilmiştir. Kültürel mirasın korunmasına yönelik projeler arasında da Saraybosna Mevlevihanesi'nin restorasyonu önemli bir çalışmadır (TİKA, 2014a:34-39).

2014 yılında çeşitli eğitim ve sağlık kuruluşlarının onarımı ve donatımı projelerinin dışında dikkat çeken çalışmalara tarım alanında yürütülen faaliyetler örnek gösterilebilir. Zira Bijeljine İslam Birliği'ne traktör, biçerdöver gibi çeşitli tarım makineleri hibe edilmiştir. 2014 yılında ülkede aşırı yağışlar neticesinde meydana gelen sel felaketi dolayısıyla geniş

bir bölgeye insani yardım ulaştırılmıştır (TİKA, 2015b:86-90). Sel felaketi dolayısıyla, Kuzey Bosna’da hasar gören 25 evin tadilatını yapan TİKA, ayrıca 300 konutun yeniden inşasını içeren 2 Milyon Avro tutarındaki bir projeyi finanse etmiştir (The Turkish, 2014). Aynı yıl, Bosna-Hersek’te bulunan yirmi caminin halıları TİKA tarafından yenilenmiştir (TİKA’dan Bosna’daki, 2014). İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından ülkenin başkenti Saraybosna’ya hibe edilen 30 adet otobüsün, TİKA’nın aracılığıyla 2014 yılında teslimatına başlanmıştır (Türkiye’den Bosna-Hersek’e, 2014).

2015 yılında, Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi kapsamında Bosna-Hersekli polisler için 4 adet kurs düzenlenmiştir (TİKA, 2016:66). Bosna-Hersek Güvenlik Bakanlığı Yabancı İşler Müdürlüğü’ne TİKA tarafından bilgisayar yardımında bulunulmuştur (TİKA’dan Bosna-Hersek’e, 2015). Konya Büyükşehir Belediyesi’nin ülkeye hibe ettiği 30 adet prefabrik konutun lojistiği TİKA tarafından yapılmıştır (TİKA, 2016:86). Tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmalar arasında 4 caminin restorasyonu, 1 medresenin restorasyonu ve Saraybosna Mevlevihanesi’ne kütüphane ile çit yapılması projeleri dikkat çekmektedir (TİKA, 2016:168). Diğer yandan, Bosna-Hersek’te bulunan en önemli Osmanlı eserlerinden olan ve Mimar Sinan tarafından inşa edilen Drina ya da Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü’nde 2010 yılında başlayan ve TİKA’nın ülkedeki en büyük projesi niteliğini taşıyan restorasyon çalışmaları 2015 yılında tamamlanmıştır (Drina Köprüsü’nün, b.t.).

4.2.3.3. TİKA’nın Bulgaristan’daki faaliyetleri

Günümüzde hala bir TİKA Koordinasyon Ofisi bulunmayan ülkede TİKA tarafından yürütülen çeşitli faaliyetler bulunmakla birlikte, bunlara TİKA’nın yıllık raporlarında ayrıntılı olarak yer verilmemektedir.

Nitekim 2005 ve 2006 yılı raporlarında ülkede sırasıyla 3 ve 22 adet projenin gerçekleştirildiği kayıtlı olup, projelerin içeriğine dair bilgi paylaşılmamıştır.

2007 yılı faaliyet raporunda ise ülkeye yönelik faaliyetlere münhasıran bir bölümde yer verilmemiş olsa da üniversiteler arası işbirliği kapsamında Bulgaristan’da “Azınlıklar Konulu Atölye Çalışması” düzenlendiği, Kırcaali ve Paşmaklı (Smolyan) Türk Halkoyunları ekiplerine malzeme desteğinde bulunulduğu ve aynı yıl ülkede insani yardım faaliyetleri çerçevesinde gıda yardımı yapıldığı belirtilmiştir (TİKA, 2008:116-117).

2008 yılı faaliyet raporunda Bulgaristan’da sosyal altyapılar ve hizmetler kategorisinde yapılan çalışmalara, Trakya-Rumeli Yöresi Folklor Grubu’nun desteklenmesi,

I. Uluslararası Şumnu Çocuk ve Genç Şiir Şöleni, IV. Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu ve Kültür ve Sanat Etkinlikleri ile çeşitli medya kuruluşlarının desteklenmesi örnek olarak gösterilmiştir (TİKA, 2009:110).

2009 yılında Balkanlar'da devam eden restorasyon projeleri arasında Bulgaristan'dan Küstendil Fatih Sultan Mehmet Camii ve Razgrad Makbul İbrahim Paşa Camii'nin yer alması dikkat çekicidir (TİKA, 2010:53). Türkoloji projesi ile ilgili bilgileri barındıran bölümde ilk kez Bulgaristan'dan bir üniversiteye yer verilmiş ve Şumnu'da bulunan Konstantin Preslavski Üniversitesi bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bulunduğuna dair bilgi paylaşılmıştır (TİKA, 2010:175). Ayrıca, TİKA ile Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğinde yürütülmekte olan "Türkçe Öğretimi, Türk Kültürü ve Milli Eğitim Sistemini Tanıtma" konulu Hizmet İçi Eğitim Semineri Programı'na, 2000-2009 yılları arasında Bulgaristan'dan toplam 44 kişinin katılım sağladığı belirtilmiştir (TİKA, 2010:176).

2010 yılı faaliyet raporunda, Razgrad Makbul İbrahim Paşa Camii ile Sofya'da bulunan Banyabaşı Camiinin restorasyon çalışmalarının devam ettiği kaydedilmiştir (TİKA, 2011:80).

2011 yılı faaliyet raporunda Bulgaristan ile ilgili veriye rastlanmazken, 2012 yılı raporunda Süleyman Şah Üniversitesi Balkan Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 24-26 Eylül 2012 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen I. Uluslararası Balkan Kongresi'ne Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Kosova ve Makedonya'dan katılım sağlanmasına TİKA tarafından destek verildiği kaydedilmiştir (TİKA, 2013c:353).

2013 yılında Ekonomi Bakanlığı Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından düzenlenen eğitim programına Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova, Makedonya, Sırbistan ve Bulgaristan gibi ülkelere toplam 25 kişinin katılımının temin edildiği bildirilmektedir (TİKA, 2014a:234). 2014 ve 2015 yılı raporlarında ülkeye ilişkin veriye rastlanmamaktadır.

Bulgaristan'ın TİKA faaliyet raporlarına yer almayışının temelinde ülkede bir Koordinasyon Ofisi'nin bulunmaması, Bulgar devletinin ülkede yaşayan Türk ve Müslüman azınlığa Türkiye tarafından verilen destekten rahatsızlık duyması ve ülkenin 2007 yılı itibarıyla AB üyesi olması gibi gerekçeler olabileceği aklı gelmektedir.

Bulgaristan'da yayımlanan Türkçe haber sitelerinde yapılan taramalar neticesinde, TİKA'nın ülkedeki faaliyetlerine ilişkin ilave veriler elde edilmiş olup, faaliyetler aşağıda sıralanmıştır:

* Kırcaali'ye bağılı Mestanlı (Momchilgrad) ilçesinde bulunan İlahiyat Lisesi'nin TİKA'nın desteğıyle yapılan yeni binasının Temmuz 2012'de gerçekleştirilen açılış törenine zamanın Diyanet İşleri Başkanı Sayın Mehmet Görmez iştirak etmiştir (Mehmet Görmez, 2012).

* Filibe Üniversitesi bünyesinde bulunan Türk Dili Bölümü öğrencileri için TİKA tarafından "Türk Dili, Kültürü ve Edebiyatı Kütüphanesi" oluşturulmuş ve kütüphanenin tefrişatı tamamlanarak 9 Nisan 2013 tarihinde hizmete açılmıştır (Türk Dili, Kültürü, 2013).

* Öncü Öğretmenler Derneğı ile TİKA tarafından İstanbul'da 23–25 Haziran 2014 tarihlerinde 12 ülkeden 300'e yakın akademisyenin katılımıyla gerçekleştirilen I. Uluslararası Öncü Öğretmenler Zirvesi'ne Bulgaristan'dan 2 eğitimcinin iştiraki sağlanmıştır (Birinci Uluslararası, 2014).

* Kırcaali'de mukim Ömer Lütfi Kültür Derneğı bünyesinde faaliyet gösteren Kültür Eğitim Merkezi'nin TİKA tarafından tadilatı ve tefrişatı üstlenilmiş ve 23 Nisan 2015 tarihinde merkezin açılış töreni gerçekleştirilmiştir (Kırcaali'de Ömer, 2015).

* TİKA heyeti, 2015 yılı Ramazan ayı içerisinde, Kırcaali ilinde bulunan zihinsel engelliler için eğitim merkezi ile Koşukavak (Krumovgrad) ilçesinde bulunan bir yetimhaneyi ziyaret ederek, malzeme ve giyecek yardımında bulunmuştur (TİKA Batı Trakya, 2015).

4.2.3.4. TİKA'nın Hırvatistan'daki faaliyetleri

Hırvatistan'da 2016 yılında koordinasyon ofisi açan TİKA'nın ülkedeki faaliyetlerinin, 2014 Mayıs ayında yaşanan sel felaketiyle başladığı söylenebilir.

Sel felaketinin vurduğu Gunja'da, evlerini terk eden ailelerin Gunja'ya dönüşlerini teşvik etmek ve geçimlerini sağlamalarına katkıda bulunmak maksadıyla, TİKA tarafından hayvancılık projesi başlatılmıştır. Proje kapsamında selde hayvanlarını kaybeden ihtiyaç sahibi 50 aileye 2'şer adet gebe düve ile yem dağıtılmıştır (TİKA Hırvatistan'da, b.t.).

Selzedelerin yaralarını sarmak amacıyla Gunja'da TİKA tarafından başlatılan sebzeçiliğın ve seracılığın geliştirilmesi projesi çerçevesinde, 2015 yılında 50 aileye 150 m²'lik sera ile tohum hibesi gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2016:120).

Selden etkilenen Gunja şehri, ülkede Müslüman nüfusun en yoğun yaşadığı bölge olup, ülkedeki en eski camiye ev sahipliğı yapmaktadır. Selden zarar gören Gunja Camii ile yanında bulunan İslam Kültür Merkezi'nin tadilatı, TİKA tarafından yaptırılmış ve hizmete açılmıştır (TİKA, 2006:120).

4.2.3.5. TİKA'nın Karadağ'daki faaliyetleri

03 Haziran 2006 tarihinde Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Karadağ'ı ilk tanıyan devletlerden biri olan Türkiye, 2007 yılının Mayıs ayı içerisinde TİKA tarafından Podgoritsa'da Program Koordinasyon Ofisi'nin açılmasıyla ülkede faaliyete geçen ilk donör ülkeler arasında da yerini almıştır.

2007 yılında Karadağ'a TİKA tarafından sağlanan yardımların sektörlere dağılımında %94,05 oranıyla eğitim başı çekmektedir. Bu kapsamda 1 anaokulu ile 1 kreşin onarım ve donanımı gerçekleştirilmiş, 30 Eylül Lisesi'ne Türkçe Dil Eğitim Kitabı seti hibe edilmiş, 2 ilkokulun onarımı üstlenilmiştir. Sağlık sektöründe, Biyelo Polye (Akova) Devlet Hastanesi Jinekoloji Bölümü'nün Onarım ve Donanım ihtiyacı karşılanmıştır. Ayrıca, Rojaye İçme Suyu Projesi kapsamında, anılan yerleşim merkezinde su şebekesi ve borularının değiştirilmesine başlanmıştır (TİKA, 2008:76-77).

2008 yılında, Karadağ Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından inşası başlatılan Karadağ Medresesi'nin yapımı TİKA tarafından tamamlanmıştır. Buna ek olarak, farklı düzeylerde eğitim veren 5 kurumun onarımı/tefrişatı TİKA tarafından üstlenilmiştir. Jablyak Emekliler Rehabilitasyon Merkezi ile 3 derneğin tefrişatı TİKA tarafından yaptırılmıştır (TİKA, 2009:67-71).

2009 yılı yardımları arasında önceki yıllardaki gibi eğitim alanında yürütülen tadilat ve tefrişat çalışmaları dikkat çekmektedir. Ayrıca, farklı meslek gruplarından (doktor, dış hekimi, polis, öğretmen) yetkililerin çeşitli eğitimlere tabi tutulmasına destek verilmiştir. Rojaye, Podgoritsa ve Bar'da düzenlenen Türkçe kurslarına okutman desteği sağlanmış; kitap, sözlük ve teknik malzemeler hibe edilmiştir. Sağlık sektöründe, Karadağ Brezovik Göğüs Hastalıkları İhtisas Hastanesi'ne iletişim altyapısı kurulmuş, Karadağ Ulçin Hastanesi Kulak Burun Boğaz Bölümü'ne cihaz desteği sağlanmıştır. Ayrıca, Rojaye Emniyet Müdürlüğü'ne motorlu kar kızıağı alınmıştır (TİKA, 2010:71).

2010 yılında Karadağ genelinde verilen Türkçe kurslarıyla 490 öğrencinin Türkçe öğrenimine destek sağlanmıştır (TİKA, 2011:15). Karadağ Medresesi'nin yurdunun tefrişatı TİKA tarafından üstlenilmiştir (TİKA, 2011:25). Çetinye'de bulunan devlet hastanesine tıbbi cihaz alımı gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2011:35). Tuzi'de bulunan Osmanlı Mezarlığı ve Nizam Camii'nin restorasyonu yine TİKA tarafından üstlenilerek, kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunulmuştur (TİKA, 2011:80).

2011 yılında Rojaye 30 Eylül Lisesi'nin bazı bölümlerinde iyileştirme çalışmaları yürütülmüştür. 2 sağlık ocağında onarım çalışmalarını üstlenen TİKA, Plav Devlet Hastanesi'ne de asansör alarak, hastanenin altyapısının geliştirilmesine destek vermiştir. Ayrıca, Plav Belediye Binası için de jeneratör alımı yapılmıştır (TİKA, 2012:50-51).

2012 yılında yardımların sağlık sektöründe yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Plav Devlet Hastanesi bünyesinde Diyaliz Merkezi kurulması için TİKA Başkanlığı tarafından gerekli destek sağlanmıştır. Podgoritsa'da bulunan Karadağ Ulusal Kan Transfüzyon Merkezi'nin onarım ve donanım ihtiyacı TİKA tarafından karşılanmıştır. Gornja Moraça Sağlık Ocağı'na kış aylarında hastalara daha kolay ulaşılabilmesi ve hasta nakillerinde kullanılmak üzere kar kızağı (ilkyardım kızağı) hibe edilmiştir. Byelo Polye Bölge Sağlık Merkezi'nin tüm mobilyaları TİKA tarafından yenilenmiştir. Önemli bir turizm merkezi olan Ulçin Belediyesi ile işbirliğinde hazırlanan proje kapsamında, deniz altından geçen atık su kanalizasyon borularının tamiri TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Ulçin'de yaşayan ve seracılıkla geçinen 88 aileye sera örtüsü hibe edilmiştir (TİKA, 2013c:68-77).

2013 yılında eğitim alanında yürütülen faaliyetler arasında Karadağ Üniversitesi'nin çeşitli birimlerine verilen donanım desteği öne çıkmaktadır. Sağlık alanında 1 sağlık ocağının tadilatı ve donanımını üstlenen TİKA, 1 hastaneye jeneratör, 1 diğere ise ultrason cihazı hibe etmiştir. TİKA, su şebekelerinin ve borularının yenilenmesi için Rojaye, Plav ve Byala Polye'de çalışmalarına devam etmiştir. İdari ve sivil altyapıların güçlendirilmesi amacıyla, Berane Emniyet binasının tadilatı gerçekleştirilmiş ve Karadağ Emniyeti için 4 adet radar temin edilmiştir. Karadağ Ulusal Radyo ve Televizyon Kurumu'na teknik donanım hibe edilmiştir. Gornya Klezna Camisi ve Plav Bogaviç Köy Camisi'nin onarımları gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2014a:42-47).

2014 yılında TİKA tarafından Karadağ genelinde çok sayıda eğitim kurumunun tadilat/tamirat ihtiyaçları giderilmiş; çeşitli kurumlara donanım desteğinde bulunulmuştur. Sağlık alanında, Blajo Orlandiç Devlet Hastanesi'nin Jinekoloji ve Kardiyoloji bölümlerine 2 adet ultrason cihazı hibe edilmiştir. Karadağ Anayasa Mahkemesi Binası için bir asansör temin edilmiş ve montajı sağlanmıştır. Rojaye, Plevle, Podgoritsa ve Ulçin'de yaşayan 500 ihtiyaç sahibi aileye, Ramazan ayı münasebetiyle erzak yardımında bulunulmuştur. Karadağ'da meyveciliğin geliştirilmesine yönelik proje kapsamında, 50 çiftçiye eğitim verilmiş ve 500 meyve fidanı dağıtılmıştır (TİKA, 2015b:94-97).

Son olarak 2015 yılı faaliyetlerine bakıldığında, Karadağ'a 1 ambulans hibe edildiği ve Rojaye Sağlık Merkezi Göz Kliniği Bölümü'ne ultrasonik pakimetre cihazı temin edildiği görülmektedir (TİKA, 2016:33-34). Aynı yıl, Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi kapsamında Karadağ'dan 4 polisin eğitim alması temin edilmiştir (TİKA, 2016:65-66). Tarihi ve kültürel mirasın korunması alanında öne çıkan projeler Bişevo Camii yapım işi, Podgoritsa Nizam Camii restorasyonu ve Rojaye Sultan İkinci Murat Camii Haziresi çevre düzenlemesidir (TİKA, 2016:86).

4.2.3.6. TİKA'nın Kosova'daki faaliyetleri

Sırbistan'a bağlı özerk bir bölge olduğu dönemde de, 2008 yılında tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmesinin akabinde de TİKA tarafından Kosova'da çeşitli yardım faaliyetleri düzenlenmiştir. Nitekim ülkede 2004 yılından bu yana bir TİKA Koordinasyon Ofisi bulunmaktadır. İşsizlik oranının hayli yüksek olduğu ülkede, TİKA tarafından uygulanan projelerle Kosova'da yaşayan çeşitli etnik gruplara mensup kişilerin çalışma hayatına katılmasına destek sağlanmaktadır. Ülkede ayrıca altyapı projelerine de ağırlık verilmektedir.

2005 yılında TİKA tarafından yapılan yardımların sosyal altyapıların geliştirilmesiyle ilgili projelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kapsamda, Kosova Gilan Musa Zaymi İlkokulu'nun tadilatı yapılmış, Mamuşa Belediyesi'ne donanım desteği sağlanmıştır. 2 köyde elektrik trafoları ile elektrik ağının onarımını üstlenen TİKA, 3200 kişinin elektrik sorununa çözüm üretmiştir. TİKA'nın desteğiyle Kosova Yeni Dönem Televizyonu'nun kurulması ve deneme yayınlarına başlaması temin edilmiştir. Ayrıca 1999 senesinden beri yayımlanan Yeni Dönem Gazetesi'ne 2001 yılından bu yana sağlanan desteğe 2005 yılında da devam edilmiştir. Rumeli Türk Tiyatro Sanatçıları Derneği Prizren Kültürevi "Nafiz Gürcüali" Türk Tiyatrosu'na kostüm hibe edilmiştir (TİKA, 2006:127-131).

2006 yılında Nazım Hikmet İlkokulu ile Gjon Buziki Lisesi'nin altyapıları güçlendirilmiş, Kosova Milli Üniversite Kütüphanesi'ne kitap bağışında bulunulmuştur. Dragaş Kütüphanesi'ne okuma salonu açan TİKA, İstanbul Derneği'ne ise bilgisayar laboratuvarı kurmuştur. Sağlık sektöründe de faaliyet yürüten TİKA, Mamuşa Belediyesi'ne 1 adet ambulans ile tıbbi cihazlar hibe etmiş, Reçene Sağlık Ocağı'nın laboratuvarına da ekipman bağışlamıştır. Altyapı alanında Mamuşa Belediyesi'ne su deposu inşa edilmiştir. Türkçe kursları desteklenmiş, Kosova Arşiv Müdürlüğü personeline Osmanlıca dersi

verilmiştir. Medya sektöründe faaliyet gösteren çok sayıda gazete, dergi, radyo ve televizyona yardım sağlanmıştır (TİKA, 2007:191-198).

2007 yılında kültürel mirasın korunmasına dair 2 projeye başlanması büyük önem taşımaktadır. Priştine’de bulunan ve Balkan coğrafyasındaki en eski Osmanlı eserlerinden biri kabul edilen Fatih Camii (13. yy.) ile bir dönem Rumeli Beylerbeyliğine merkezlik eden Prizren’deki Sinan Paşa Camii’nin (15. yy.) restorasyon çalışmalarına 2007 senesinde başlanmıştır. Aynı yıl çok sayıda eğitim kurumuna tadilat ve donanım desteği sağlayan TİKA, Türkçe kurslarını da desteklemiştir. Altyapı alanında 3 köyde su borularının değişimini üstlenen TİKA, aynı zamanda su depoları da inşa etmiştir. Üretim sektörünü destekleyen TİKA, bu kapsamda 2 köyde seracılık projesi hayata geçirmiştir ve Dragaş köyünde koyunculğun ıslahına yönelik proje çerçevesinde 50 aileye toplam 1000 koyun hibe etmiştir (TİKA, 2008:80-81).

2008 yılında Fatih Camii ile Sinan Paşa Camii’nin restorasyon çalışmalarına devam edilmiştir. Eğitim alanında, Türkçe kursları desteklenmeye devam edilmiş, ayrıca Kosova Merkez Bankası uzmanları ile Kosova Tarihi Eserleri Koruma Enstitüsü uzmanlarına eğitim verilmiştir. Üretim sektörünü güçlendirmeye yönelik, Dragaş’taki koyun yetiştiriciliği projesi desteklenmiş, buna ek olarak, seracılık projesi kapsamında Gilan’da 170 aileye sera naylonu hibe edilmiştir (TİKA, 2009:73-75).

2009 yılı TİKA bütçesinden Kosova’da en fazla harcama eğitim sektöründe yapılmıştır. İskenderay Anton Çetta Teknik Lisesi’nin tadilatı TİKA tarafından gerçekleştirilmiş, Akea Eğitim ve Kültür Merkezi’ne ısıtma sistemi ile asansör temin edilmiş, Türkçe kurslarına destek sağlanmış, pek çok eğitim programı/sempozyum düzenlenmiştir. 2004 yılında Diyanet Vakfı tarafından restorasyonu yapılan Priştine’deki Sultan Murat Türbesi’nin Selamlık Binasının 2009 yılında TİKA tarafından bir kültür evine dönüştürülmesi, kültürel mirasın korunmasına yönelik önemli bir projedir (TİKA, 2010:74-77).

2010 yılında Kosova’da gerçekleştirilen faaliyetler arasında Türkçe kurslarının desteklenmesi önemli bir yer tutmuştur (TİKA, 2011:15). Kosova’daki tek Türk Belediyesi olan Mamuşa’da TİKA tarafından inşa edilen Mamuşa İlköğretim Okulu’nun çevre düzenlemesi 2009 yılında yine TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2011:18). 2010 yılında ayrıca Prizren Üniversitesi’nin TİKA tarafından desteklenmesi amacıyla TİKA ile Kosova Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı arasında bir işbirliği protokolü imzalanmış;

bu kapsamda anılan üniversitenin binalarının onarımı ve donanımı için TİKA tarafından 250.000 Avro destek sağlanması kararlaştırılmıştır (TİKA'dan Prizren, 2010). 2010 yılı içerisinde Kosova Anayasa Mahkemesi'nin duruşma salonunun tadilatı ve tefrişatı gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2011:61). Fatih Sultan Mehmet'in 1461'de yaptırdığı Fatih Camii'nin restorasyonu 2010 yılında tamamlanmış ve dönemin Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın da iştirak ettiği törenle camiinin açılışı yapılmıştır (TİKA, 2011:81).

2011 yılında Gilan şehrinde bulunan Üçüncü Alâeddin Medresesi'nin revizyonu amacıyla bir onarım projesi TİKA tarafından gerçekleştirilmiş ve medresenin donanımı da üstlenilmiştir. Kosova Adalet Akademisi'nden 35 uzmana Türkiye'de eğitim verilmiş, Kosova Meclisi'nden 9 Milletvekilinin de ülkemizi ziyaret etmesi temin edilmiştir (TİKA, 2012:54-56).

2012 yılında eğitim alanında pek çok okulda tadilat ve donanım çalışmaları yapılmıştır. Kosova Yargı Enstitüsü yetkililerine ve Kosova Devlet Protokolü memurlarına yönelik eğitim programları düzenlenmiştir. Sağlık alanında dikkat çeken bir diğer yardım faaliyeti, ülkeye 5 adet tam donanımlı ambulans hibe edilmesidir. Medya sektöründe ise Kent FM ile internet üzerinden yayımlanan bir gazeteye destek sağlanmıştır. Priştine Sinan Paşa Camii'nin restorasyonu tamamlanmış; ayrıca bu cami ile birlikte Priştine'de bulunan Fatih Camii'ne de güvenlik kamera sistemi kurulmuştur (TİKA, 2013c:79-92).

2013 yılında Prizren Üniversitesi'nin tadilatını ve tefrişatını gerçekleştiren TİKA, Priştine Üniversitesi'nin de Şarkiyat Bölümü'nün tefrişatını üstlenmiştir. Kosova Hâkim ve Savcılarına yönelik eğitim programı düzenlenmiş, kültürel mirasın korunmasına yönelik pek çok camide tadilat ve onarım çalışmaları yürütülmüştür (TİKA, 2014a:50-53).

2014 yılında eğitim alanındaki faaliyetlerine devam eden TİKA, Prizren'e bağlı köy okullarında iyileştirme çalışmaları yürütmüş, örneğin Planyane İlköğretim okuluna ısıtma sistemi kurmuştur (TİKA'dan Kosova'daki, 2014). Ayrıca, eğitim sektöründe verilen destekler arasında Priştine Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne sağlanan malzeme desteği dikkat çekmektedir. 4 sivil toplum kuruluşuna yardımda bulunan TİKA, Radyo Astra'ya da akü hibe ederek yayınların elektrik kesintilerinden etkilenmesinin önüne geçmiştir (TİKA, 2015b:100-102).

2015 yılında Kosovalı kadınlar için dikiş-nakış atölyesi kurulmasına TİKA tarafından tadilat ve donanım temini yoluyla destek verilmiştir (TİKA, 2016:72). Üretimi desteklemek amacıyla Kosova'da Gilan Belediyesi'ne 40 gübre ve tohum serpmek makinesi

ile arıcılık malzemeleri hibe edilmiş, projeden 40 çiftçi ile 155 arıcı yararlanmıştır (TİKA, 2016:122).

4.2.3.7. TİKA'nın Makedonya'daki faaliyetleri

Makedonya'nın başkenti Üsküp'te 2005 yılından bu yana bir TİKA Koordinasyon Ofisi bulunmakla birlikte, TİKA'nın ülkedeki faaliyetleri 1997 yılına dayanmaktadır. TİKA tarafından din, dil ve ırk ayrımı gözetilmeksizin hayata geçirilen pek çok proje ile ülkede yaşayan farklı etnik gruplara mensup kişilerin desteklenmesine olanak sağlanmaktadır. 2017 yılının Haziran ayında ülkeye bir ziyaret gerçekleştiren TİKA Balkanlar ve Doğu Avrupa Daire Başkanı Dr. Mahmut Çevik, basın mensuplarına yaptığı açıklamada, *"12 yıldır Makedonya'da her sektörde; eğitim, sağlık, altyapı, kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi ve sosyal ve kültürel alanlarda 800'den fazla projeyi uygulamış bulduklarını"* kaydetmiştir (Mahmut Çevik, 2017).

TİKA'nın 2005 yılında ülkedeki faaliyetlerine bakılacak olursa, Üsküp, Kumonova ve Kalkandelen şehirlerinde öğrencilerin bilgisayar eğitimi almalarını sağlamak için bilgisayar kursu açılmıştır. 2 anaokulu ile 1 liseye kitap bağışında bulunan TİKA, 1 ilköğretim okuluna da demirbaş yardımında bulunmuştur. Ülkenin doğu kesimlerinde yoğun olarak Türklerin yaşadığı bölgede sağlık ocağı, ilkokul, dernek gibi kurumlara televizyon ve dijital uydu alıcısı sistemleri dağıtılmıştır. Ayrıca, Yeni Balkan Gazetesi desteklenmiş, MTB Radyosu Türkçe Yayınlar Bölümü'nün ihtiyacına binaen 2 adet yazıcı hediye edilmiştir (TİKA, 2006:134-135).

2006 yılında eğitim alanında başta Gostivar Mustafa Kemal Atatürk İlkokulu olmak üzere, pek çok okulun onarım ve donanım ihtiyacı TİKA tarafından üstlenilmiş, birçok okula kitap desteği sağlanmıştır. Diğer yandan, yaklaşık 6500 kişiye hizmet eden Jupa Belediyesi Sağlık Ocağı'nın tadilatı gerçekleştirilmiştir. 4 yerleşim merkezinde içilebilir su temini için projeler geliştirilmiş ve pek çok ailenin sağlıklı içme suyuna erişimi sağlanmıştır. Ayrıca, 2 köyün ulaşımının kolaylaştırılması için yol çalışması yapılmış, 1 köyde ise var olan köprü güçlendirilmiştir. Pek çok STK ve derneğe donanım ve malzeme desteği hibe edilmiştir. Üretim alanında, arıcılık projesi kapsamında, 10 köyde toplam 50 haneye 20'şer kovan arı hibe edilmiştir. Kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak Mustafa Paşa Camii'nin restorasyonuna başlanmıştır. Medya sektöründe, Köprü Dergisi ile Hikmet Dergisi desteklenmiş, Makedonya Devlet Televizyonu Türkçe Yayınları Dairesi ile Üsküp TV'ye ekipman sağlanmış, Yeni Balkan Gazetesi'ne de destek verilmiştir (TİKA, 2007:201-211).

2007 yılında 10 adet okulun onarım ve donanımı gerçekleştirilmiş, Radoviş, Vasilevo ve Göpçeli’de gerçekleştirilen 4 proje ile yaklaşık 9200 kişinin sağlıklı içme ve kullanma suyuna erişimi sağlanmıştır. Makedonya’nın simgelerinden biri olan 15. Yüzyılda inşa edilen Osmanlı eseri Mustafa Paşa Camii’nin restorasyon çalışmaları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı ve TİKA işbirliğinde bu yıl da sürdürülmüştür (TİKA, 2008:84-85).

2008 yılında Makedonya’da gerçekleştirilen yardım faaliyetleri arasında en çok harcamanın yapıldığı alan su ve su hijyeni olmuştur. Jupa Belediyesi sınırları içinde bulunan 9 yerleşim birimine yaklaşık 8,5 km uzunluğunda su isale hattı döşenerek, yaklaşık 5000 kişinin yaşadığı su sıkıntısı çözüme kavuşturulmuştur. Eğitim sektöründe 13 okulun tadilatını gerçekleştiren TİKA, Mustafa Paşa Camii’nin restorasyon çalışmalarına da devam etmiştir (TİKA, 2009:77-80).

2009 yılında toplam 115 öğrenciye burs sağlanmış (TİKA, 2010:32), Alikoç ve Kocali köylerinde bulunan sağlık ocaklarının yeniden hizmet vermesi için buralara doktor atanmasına öncülük edilmiş ve her 2 merkeze ekipman desteğinde bulunulmuştur (TİKA, 2010:38).

2010 yılı içerisinde toplam 1.500 öğrenciye verilen Türkçe kursları, Makedonya’yı en çok yardım verilen 2. ülke olma konumuna yükseltmiştir (TİKA, 2011:9). Eğitim alanında Üsküp Tefeyyüz İlköğretim Okulunun onarımı ile birlikte 3 okulun daha tadilatı TİKA tarafından yapılmış (TİKA, 2011:19-20) ve Kalkandelen’de 1 öğrenci yurdu inşa edilmiştir (TİKA, 2011:123). Makedonya Radyo Televizyon Kurumu’na bağlı 1 radyo stüdyosunun profesyonel teknik donanım ile yenilenmesi sağlanmıştır (TİKA, 2011:90).

2011 yılında eğitim alanında Kalkandelen Üniversitesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı dersi vermek üzere Türkiye’den akademisyen görevlendirilmiş, ayrıca 5 okulda onarım ve tadilat çalışmaları yürütülmüştür. Atatürk’ün babasının doğduğu Jupa Belediyesi’ne bağlı Kocacık Köyü’nde Ali Rıza Efendi Anı Evi kurulmuştur. Aynı yıl derneklere sağlanan destekler devam etmiş, festival ve şenliklere de katkı sağlanmıştır (TİKA, 2012:60-68). Diğer yandan, Üsküp’teki Mustafa Paşa Camii’nin 2006 yılında başlatılan restorasyonu tamamlanıp, camii 2011 yılının Temmuz ayı içerisinde dönemin Başbakan Yardımcısı Sayın Bekir Bozdağ ile Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez’in iştirak ettiği törenle ibadete açılmıştır (Üsküp’te bir, 2011).

2012 yılında eğitim alanında birçok okula sağlanan tadilat ve donanım desteğinin yanı sıra, ülke genelinde 447 öğrenciye burs verilmiştir. İsmi Nobel Ödüllü Dr. Ferid Murad'dan alan Gostivar Ferid Murad Devlet Hastanesi'ne tıbbi cihaz desteği TİKA Başkanlığı tarafından sağlanmış, Zdunye Köyü Sağlık Ocağı ile Roştusa Sağlık Ocağı'na teknik ekipman hibe edilmiştir. Kalkandelen Asliye Mahkemesi'ne teknik malzeme ve donanım desteği sağlayan TİKA ayrıca, Üsküp'te bulunan Suç Analiz Dairesi'nin tadilat ve tefrişatını da üstlenmiştir. Medya sektöründe Boşnakça yayın yapan EDO TV'ye, Makedonya Devlet Televizyonu MTV bünyesinde yer alan 2. Kanal'a ve Romen dilinde günlük yayın yapan Şutel TV'ye teknik malzeme hibe eden TİKA, Yeni Balkan Medya Grubu'na da mobilya ve teknik malzeme temin etmiştir (TİKA, 2013c:95-107).

2013 yılında toplam 620 öğrenciye burs veren TİKA, Kiril Metodi Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ne teknik donanım desteği sağlamış, birçok okulda tadilat çalışmaları yürütmüş ve kitap bağışında bulunmuştur. Sağlık alanında TİKA, Üsküp'te Balkanlar'da alanında tek örnek olan Çocuk Hastalıkları Kliniği ve Acil Merkezi açmıştır. Dernek ve vakıflara yönelik yardım faaliyetlerine bu yıl da devam eden TİKA, Merhamet Derneği tarafından yürütülen kitap dağıtım projesine de katkı sağlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1896-99 yılları arasında eğitim gördüğü Manastır Askeri İdadisi'nin tadilatı ve tefrişatı TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir. Üretim alanında Makedonya'da pirinç kalitesi ve üretiminin geliştirilmesine dair proje kapsamında, çiftçilere ülkenin iklim şartlarına uygun tohum hibe edilmiştir (TİKA, 2014a:56-61).

2014 yılında 600 öğrenciye burs sağlayan TİKA, ülke genelinde muhtelif okullarda tadilat çalışmaları yürütmüş, pek çok öğrenci yurdunu da tefriş etmiş, ayrıca Tetova Üniversitesi'ne de bilgisayar ve donanım hibe etmiştir. Doğu Makedonya'da meyveciliğin geliştirilmesi amacıyla çiftçilere fidan dağıtan TİKA, 10 köyden 21 aileye de arıcılık malzemesi hibe etmiştir. Kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak 2 camide restorasyon çalışması yürüten TİKA, Ali Rıza Efendi Anı Evi'nin de çevre düzenlemesini yapmıştır (TİKA, 2015b:110-113).

2015 yılında Makedonya Gümrük İdaresi'nden daire başkanı düzeyinde temsilcilerden oluşan 4 kişilik heyete yönelik yolsuzlukla mücadele konusunda bir eğitim programı düzenlenmiştir (TİKA, 2016:61). Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi kapsamında aynı yıl Makedonya'dan 53 polise eğitim verilmiştir (TİKA, 2015'te, 2016). Yetim Dayanışma Günleri kapsamında Makedonya'nın farklı bölgelerinde yaşayan sosyoekonomik durumu zayıf olan yetim çocuklara kitap dağıtımı yapılmıştır (TİKA,

2016:76). “Doğu Makedonya’da Sera Sebzeçiliği Geliştirme Projesi” kapsamında ilk etapta 60 aileye seracılık malzemesi ile tohum desteği sağlanmış, daha sonra söz konusu çalışma genişletilerek 72 köyden 500 aileyi kapsar hale getirilmiştir (TİKA, 2016:117). Aynı yıl yaşanan sel felaketinde mağdur olan 8 köye acil ve hızlı bir şekilde gıda malzemesi ulaştırılmıştır (TİKA, 2016:153). Kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak bu yıl Kalkandelen Osmanlı Hamamı’nın restorasyonu yapılmıştır (TİKA, 2016:169).

4.2.3.8. TİKA’nın Moldova’daki faaliyetleri

Balkan ülkeleri arasında ilk TİKA Koordinasyon Ofisi’nin açıldığı ülke olan Moldova’da TİKA tarafından uzun yıllardır yardım faaliyetleri yürütülmektedir. Hem komşu ülke olması hem de ülkenin güneyinde yaşayan Gök Oğuz Türkleri nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti için önemli bir ülke olan Moldova’ya bugüne kadar yaklaşık 33 Milyon ABD Doları tutarında resmi kalkınma yardımında bulunulmuştur (TİKA, 2017:3).

2005 yılında ülkede TİKA tarafından yürütülen yardım faaliyetlerinin kültürel işbirliğinin ve iletişimin geliştirilmesine yönelik olarak gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Bu kapsamda, Moldova Gök Oğuz Milli Tiyatrosu desteklenmiş, Gök Oğuz dilinde yayınlanan “Gök Oğuz Korafırları” ve “Bucağın Dalgası” adlı programlara destek sağlanmış, keza Gök Oğuz dilinde yayınlanan 1 gazeteye de yardım edilmiştir. TİKA aynı yıl, 1 huzurevi ile engelliler için rehabilitasyon merkezinin de tefrişatını üstlenmiştir. Gök Oğuz Yeri’nde içme suyu projesi de hayata geçiren TİKA, 2 eğitim kurumuna da donanım desteği sağlamıştır. Ayrıca, Moldovalı 150 muhtaç aileye gıda yardımında bulunulmuştur (TİKA, 2006:137-141).

2006 yılında Kongaz Süleyman Demirel Türk Lisesi’nin onarım ve donanımını üstlenen TİKA, 150 öğrenciye kırtasiye malzemesi hediye etmiştir. Kültür alanında 17.si düzenlenen “Gök Oğuz Dili ve Edebiyatı Olimpiyatı”na destek sağlanmış, medya sektörüne yapılan yardımlara da devam edilmiştir (TİKA, 2007:213-217).

2007 yılında Gök Oğuz Yeri içme suyu projesine Çadır Lunga kasabasında devam edilmiştir. Sağlık sektöründe Kocaeli Üniversitesi Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi Anabilim Dalı doktor ve hemşirelerinden oluşan uzman grubu, doğuştan ya da kaza sonrası çeşitli bedensel özürlere sahip çocuklara yönelik ücretsiz muayene ve plastik cerrahi müdahaleler gerçekleştirmiştir. Ayrıca ülkede yaşanan kıtlıkla mücadele kapsamında gıda yardımında bulunulmuştur (TİKA, 2008:90-91).

2008 yılında meyveciliğin geliştirilmesine yönelik proje kapsamında Moldovalı 4 uzmanın Türkiye’de eğitim görmesi temin edilmiştir. Gök Oğuz Yeri içme suyu projesine devam eden TİKA, bu yıl eğitim alanında da birçok kuruma destek sağlamıştır (TİKA, 2009:83-85).

2009 yılında Moldova Dışişleri Bakanlığı’nın kurumsal kapasitesinin artırılması amacıyla TİKA tarafından çağrı merkezi oluşturulmuş, ayrıca farklı kurumların personeline yönelik eğitim programları düzenlenmiştir (TİKA, 2010:86-87).

2010 yılında Gök Oğuz Yeri Vulkaneşti Bölge Hastanesi’nin onarımını üstlenen TİKA, Moldova Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı’na ve Gök Oğuz Yeri Özerk Bölgesi’ne 5 adet ambulans hibe etmiştir (TİKA, 2011:35-36). TRT Radyo Televizyon Kurumu işbirliğiyle gerçekleştirilen “Türk Dilinde Yayın Yapan Radyolar Buluşması”na Moldova’dan 3 radyocunun katılımı TİKA tarafından temin edilmiştir (TİKA, 2011:92).

2011 yılında Moldova Gök Oğuz Özerk Bölgesi’nin kullanımı için 1 adet araç satın alınarak, T.C. Kışinev Büyükelçisi tarafından Gök Oğuz Özerk Bölgesi Başkanı’na teslim edilmiştir. Ayrıca, Moldova’da engellilerin toplumsal hayata kazandırılması amacıyla Asociata Motivatie Din Moldova Derneği’ne de bir araç hibe edilmiştir (TİKA, 2012:72).

2012 yılında Gök Oğuz Yeri’nde 2 okulun fiziki altyapısını güçlendiren TİKA, Gagavuz Dili Cumhuriyet Olimpiyatları’na destek sağlamıştır. TİKA’nın öncülüğünde kurulan Gagavuz Radyo Televizyonu GRT’ye yeni bir haber stüdyosu kurulmasına yönelik olarak teknik ekipman desteğinde bulunulmuştur (TİKA, 2013c:111-115).

2013 yılında Komrat Atatürk Kütüphanesi’nin tadilatı ve tefrişatı TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir. TİKA tarafından 2013 yılında yaptırılan 40 yataklı Komrat Cerrahi Hastanesi ile Kışinev Cumhuriyet Klinik Hastanesi Cerrahi Bölümü’ne 104 adet yatak yine TİKA tarafından teslim edilmiştir. Moldova Cumhuriyeti Dışişleri ve Avrupa Entegrasyon Bakanlığı toplantı salonunun tadilatı da TİKA tarafından üstlenilmiştir. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı vesilesiyle, Moldova Türk İşadamları Derneği ile ortaklaşa gerçekleştirilen proje ile 720 takım eşofman ve 720 çift ayakkabı kimsesiz çocuklara hediye edilmiştir (TİKA, 2014a:64-66).

2014 yılında Kışinev’de bulunan Spor Lisesi ve Akşam Lisesi’ne TİKA tarafından bilgisayar laboratuvarı kurulmuş (TİKA’dan Moldova’ya, 2014), benzer şekilde Kışinev’deki bir kütüphaneye de 10 adet bilgisayar hediye edilmiştir. Komrat’ta düzenlenen

Gök Oğuz Yeri III. Ekonomik Forumu'na konferans materyallerinin sağlanması yoluyla destekte bulunulmuştur (TİKA, 2015b:116-117).

2015 yılında Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi kapsamında Moldova'da 3 kurs düzenlenmiştir (TİKA, 2016:66). Moldovalı medya mensuplarının Türkiye'yi ziyareti TİKA tarafından desteklenmiştir (TİKA, 2016:104). Ayrıca, Gök Oğuz Yeri Kongaz kasabasında Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği ve TİKA işbirliğinde 1 futbol sahası inşa edilmiş olup, sahanın 1568 öğrenci kapasiteli Kongaz Teorik Lisesi'ne bağlı olarak faaliyet göstermesi sağlanmıştır (TİKA'dan Moldova'ya, 2015).

4.2.3.9. TİKA'nın Romanya'daki faaliyetleri

Romanya'da 2015 yılından bu yana TİKA Koordinasyon Ofisi bulunmaktadır. AB üyesi ülkede TİKA tarafından yürütülen faaliyetlere yıllık faaliyet raporlarında çok detaylı bir şekilde yer verilmediği gözlenmektedir.

2005 yılında Türkiye'de gerçekleştirilen Türkçe Öğretimi, Türk Kültürünü ve Milli Eğitim Sistemini Tanıtma Semineri'ne TİKA desteğiyle Romanya'dan 3 kişinin katılımı sağlanmıştır (TİKA, 2006:182).

2006 yılı faaliyet raporunda Romanya ile ilgili veriye rastlanmazken, 2007 yılında TİKA'nın ülkede gerçekleştirilen III. Balkan Türk Kadınları Kurultayı'na destek sağladığı anlaşılmaktadır (TİKA, 2008:117).

2008 yılında TİKA desteği ile ülkemizde öğretmenlere yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim programına Romanya'dan da katılım sağlandığı, yoksul çocukların sünnet ettirildiği ve "İncil Yılında Kalede Dans Gösterisi" adlı kültürel etkinliğe destek sağlandığı görülmektedir (TİKA, 2009:110).

2009-2013 yılları arasında Romanya'da TİKA tarafından yürütülen bir yardım faaliyetine söz konusu yılların faaliyet raporlarında yer verilmezken, 2014 yılında 3. Sarı Saltık Buluşması'nın TİKA'nın desteğiyle Romanya'da düzenlendiği bildirilmektedir (TİKA, 2015b:283).

2015 yılı faaliyet raporunda, Romanya'da pazarlama araştırmaları laboratuvarına teknik malzeme temin edildiği ve spor araştırmaları laboratuvarının ise teknik donanımının TİKA tarafından üstlenildiği kaydedilmektedir (TİKA, 2016:25). Ayrıca, Rumen, Türk ve Tatar çocuklarına hizmet veren bir anaokuluna yeni oyun parkı yaptırıldığı ve Mecidiye Kemal Atatürk Ulusal Koleji Anaokulunun park düzenlemesi ile donanımının keza TİKA

tarafından üstlenildiği belirtilmektedir (TİKA, 2016:144). Diğer yandan, basında yer alan habere göre, Köstence Ovidius Üniversitesi ile Romanya Demokrat Türk Birliği'nin ortaklaşa düzenlediği "III. Uluslararası Kültürel Çokseslilik: Dünyada Türk Dili, Kültürü ve Medeniyeti" konulu konferansın TİKA desteğiyle organize edildiği kaydedilmektedir (TİKA'dan Romanya'da, 2015).

4.2.3.10. TİKA'nın Sırbistan'daki faaliyetleri

TİKA'nın Sırbistan'a yönelik faaliyetleri 2007 yılında başlamış olup, aynı yıl Karadağ'ın başkenti Podgoritsa'da faaliyete geçen Program Koordinasyon Ofisi Sırbistan'daki faaliyetleri planlamakla da görevlendirilmiştir. TİKA tarafından ülkede, başta eğitim, sağlık ile su ve su hijyeni olmak üzere çeşitli sektörlerde kapsamlı projeler üretilmiştir. Projelerdeki artış nedeniyle Belgrad'da program koordinasyon ofisi açılmasının gündeme gelmesi neticesinde, 26 Ekim 2009 tarihinde imzalanan bir protokol çerçevesinde, TİKA faaliyetlerini önce Belgrad Büyükelçiliği hizmet binasında, 2010 yılı itibarıyla ise Belgrad Program Koordinasyon Ofisi'nde yürütmeye başlamıştır (TİKA, 2015a:3). Sırbistan'da bugüne kadar sosyal, ekonomik ve kültürel alanda yürütülen tüm çalışmaların ortak hedefi, toplumlar arasında kalıcı barışı ve birlikte kalkınmayı sağlamaktır. TİKA'nın resmi internet sitesinde yer alan bilgiye göre, 2009-2016 yılları arasında Sırbistan'da 144 proje hayata geçirilmiştir (TİKA Sırbistan'da 144, b.t.).

Sırbistan'da TİKA tarafından yürütülen faaliyetlere ilişkin ilk bilgiler 2007 yılı faaliyet raporunda karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, eğitim sektöründe Preşovalı gençlere yönelik yabancı dil ve bilgisayar kursu açılması temin edilmiş ve Novi Pazar Dositey Obradoviç İlkokulunun inşaatı TİKA tarafından üstlenilmiştir. Tutin içme suyu projesine 2007 yılında başlayan TİKA, kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak da Belgrad Şeyh Mustafa Paşa Türbesi'nin restorasyonuna başlamıştır (TİKA, 2008:77).

2008 yılında Sırbistan'da Tutin Belediyesi İçme Suyu İsale Hattı'nın Yenilenmesi Projesi'ne devam edilmiştir (TİKA, 2009:71).

2009 yılında Sırbistan'ın güneyinde yer alan ve ağırlıklı olarak Boşnak nüfusa sahip olan Sancak bölgesinde ekonomik potansiyelin değerlendirilmesi amacıyla sanayi ve ticaret bölgesi kurulması projesine TİKA tarafından proje çiziminin yaptırılması suretiyle destek sağlanmıştır (TİKA, 2010:90). Ayrıca, TİKA tarafından Belgrad Üniversitesi Türkçe sınıfına teknik donanım temin edilmiştir (TİKA, 2010:91).

2010 yılında TİKA, Vrbas 4 Temmuz Meslek Lisesi'nin onarımını üstlenmiş (TİKA, 2011:25) ve Novi Pazar Devlet Üniversitesi için inşa edilen binanın tadilat ve donanımını da gerçekleştirmiştir (TİKA, 2011:26).

2011 yılında 2 ilköğretim okuluna tadilat ve donanım konusunda destek sağlayan TİKA, 2 hastaneye de tıbbi ekipman hibe etmiştir. 2011 yılında Yeni Pazar civarında meydana gelen sel felaketinde zarar gören 2 köprü TİKA tarafından yeniden inşa edilmiştir (TİKA, 2012:76-78).

2012 yılında TİKA'nın Sırbistan'da yürüttüğü projelerde bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. Daha önceki yıllarda olduğu gibi 2012 yılında da eğitim alanında pek çok okulun onarımı ve donanımı TİKA tarafından üstlenilmiştir. Sağlık sektöründe, 1 sağlık ocağının tadilatını gerçekleştiren TİKA, 1 hastaneye tıbbi donanım yardımında bulunmuş, ayrıca bir TV kanalının başlattığı kampanya çerçevesinde de Sırbistan'a 3 kuvöz hibe etmiştir. Tarım ve hayvancılığın geliştirilmesini teminen, çiftçilere 250 gebe inek ile 7 adet çapa makinesi hibe edilmiş; ayrıca Peşter bölgesinde 100 adet süt sağma makinesi dağıtılmıştır (TİKA, 2013c:119-126).

2013 yılında TİKA tarafından ülkeye yapılan yardımlar arasında Sancak bölgesindeki 7 hastaneye 7 ambulans hibe edilmesi dikkat çekmektedir. Tarım alanında, 20 çiftçiye 40 bin ahududu kökü dağıtılmış; hayvancılığın geliştirilmesi için de 4 ayrı yerleşim birimine 1'er adet saman makinesi hibe edilmiştir. Ayrıca, Pirot Belediyesi'ne 20 adet süt sağım makinesi ile 3 adet süt soğutma makinesi dağıtılmıştır (TİKA, 2014a:71-73).

2014 yılında en çok yardım yapılan sektör eğitim olmuştur. Bunun yanı sıra, tarım sektöründe önemli projeler yürütülmüştür. Örneğin, meyveciliğin geliştirilmesi için 5000 adet vişne fidanı dağıtılmış ve meyvelerin muhafazası için 20 ton kapasiteli soğuk hava deposu hibe edilmiş ve bir belediyeye de 15 adet damlatma tipi sulama sistemi temin edilmiştir. Hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla Peşter'e 20 adet süt ineği ile Brus Belediyesi'ne 40 adet süt sağma makinesi hibe edilmiştir (TİKA, 2015b:122-123). Diğer yandan 2014 yılının Mayıs ayında ülkede meydana gelen sel felaketinde zarar gören 30 evin donanımı TİKA tarafından sağlanarak selzedelerin mağduriyetlerine çözüm üretilmeye çalışılmıştır (Sırbistan'da Selden, 2014).

2015 yılında TİKA tarafından Belgrad'da bulunan Zvezdara Hastanesi Göz Hastalıkları Kliniği'ne tıbbi ekipman hibe edilmiş (TİKA, 2016:34), Mayıs 2014'te meydana gelen sel felaketinde Braçin köyündeki köprünün zarar görmesi nedeniyle anılan köye TİKA

tarafından yeni köprü inşa edilmiştir (TİKA, 2016:97). Ülkedeki az gelişmiş 4 belediyeye toplam 100 adet sera hibe edilmiştir (TİKA, 2016:120). Kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak aynı yıl Valide Sultan Camisi, Sokullu Mehmed Paşa Çeşmesi ve Damat Ali Paşa Türbesi'nin restorasyon çalışmalarını üstlenen TİKA, Subotica Muhacir Camisi'ne güvenlik donanımı temin etmiştir (TİKA, 2016:169).

4.2.3.11. TİKA'nın Slovenya'daki faaliyetleri

Slovenya'da TİKA Koordinasyon Ofisi bulunmamaktadır. TİKA'nın yıllık raporlarında ülkeyle ilgili olarak rastlanılan tek bilgi 2005 yılı faaliyet raporunda yer almaktadır. Buna göre, 2005 yılında OECD Ankara Çok Tarafli Vergi Merkezi'nde verilen özel sektör eğitim programına Slovenya'dan da 2 kişi katılım sağlamıştır (TİKA, 2006:194). TİKA'nın resmi internet sitesi ve bazı haber sitelerinde yapılan taramalar neticesinde de ilave bilgi temin etmek mümkün olamamıştır. .

4.2.3.12. TİKA'nın Yunanistan'daki faaliyetleri

Balkan ülkeleri arasında AB üyesi olan ilk ülke olan Yunanistan'a da TİKA raporlarında çok fazla yer verilmediği dikkat çekmektedir. Ülkede TİKA koordinasyon ofisi bulunmamakla birlikte, sınırlı oranda da olsa TİKA faaliyetlerinin yürütülmeye çalışıldığı bilinmektedir.

2005 yılı faaliyet raporunda İskeçe Muzaffer Salihoğlu Azınlık Okulu'ndaki 1 sınıfın tefrişatının TİKA tarafından sağlandığı kaydedilmektedir (TİKA, 2006:181). Yunanistan'da TİKA tarafından yürütülen bir sonraki faaliyete 2013 yılı raporunda rastlanmakta; bu kapsamda, Batı Trakya Kadın Platformu tarafından 11 Kasım 2013 tarihinde Yunanistan'ın İskeçe şehrinde düzenlenen "Atatürk, Maneviyat ve İnsan Hakları" konulu panele TİKA tarafından destek verildiği bildirilmektedir (TİKA, 2014a:237).

TİKA'nın resmi internet sitesinde yapılan taramalar sonucunda, Ramazan ayı münasebetiyle Temmuz 2015'te Batı Trakya'yı ziyaret eden TİKA heyetinin, bölgedeki yetim soydaşlara giyecek yardımında bulunduğu tespit edilmiştir (TİKA Batı Trakya, b.t.).

4.3. AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI

Türkiye'de meydana gelen 17 Ağustos 1999 Marmara depremi, yaşanan can kayıpları ve depremin yarattığı büyük hasar düşünüldüğünde, afet yönetimi konusunda yeterli düzeyde bir bilinç ve kurumlar arasında işbirliğinin bulunmadığını maalesef acı bir şekilde göstermiş ve afet yönetimi ve koordinasyon konusunun gözden geçirilmesine neden

olmuştur. Marmara depreminde ortaya çıkan bu tablo karşısında, afetlerle ilgili olarak çalışmalar yürütmek üzere hızlı ve koordineli bir biçimde harekete geçecek bir birime ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır. Nitekim İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık'a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü kapatılarak, 2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlık'a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmuş ve böylece, yetki ve sorumlulukların tek bir çatı altında toplanması sağlanmıştır (AFAD Hakkında, b.t.). Afetlerin kaçınılmaz olduğu gerçeğinden hareketle, afet zararlarını azaltmayı, önlemler alarak afetlerin yıkıcı etkilerini asgari düzeye indirmeyi hedefleyen AFAD, misyonunu "*Afetlere dirençli toplum oluşturmak*" şeklinde belirlemiştir (Misyon ve Vizyon, b.t.). "*Afet ve acil durumlar ile ilgili çalışmalarda sürdürülebilir kalkınmayı esas alan risk odaklı, etkin, etkili ve güvenilir hizmet sunan uluslararası düzeyde model alınabilecek yönlendirici ve koordinatör bir kurum olmak*" vizyonuyla (Misyon ve Vizyon, b.t.) hareket eden AFAD, yalnızca ulusal çapta değil uluslararası anlamda da birçok başarılı operasyona imza atmıştır.

Balkanlar özelinde AFAD tarafından yürütülen çalışmalar incelediğinde, 2014 yılında Bosna-Hersek, Sırbistan ve Hırvatistan dâhil olmak üzere Batı Balkanları etkisi altına alan sel ve su baskınları sebebiyle afetzedelere yardım ulaştırılabilmesini teminen, AFAD'ın koordinasyonunda ulusal çapta yardım kampanyası düzenlendiği (Batı Balkan Ülkeleri, 2014) görülmektedir. Diğer yandan, son 120 yılın en etkili yağışları nedeniyle çok sayıda yerleşim biriminin zarar gördüğü, çok sayıda evin yıkıldığı ve can kayıplarının yaşandığı Bosna-Hersek'e yardımları yerinde koordine etmek üzere uzmanlardan oluşan bir heyet gönderen AFAD, ülkeye ayrıca 40 bin adet kum torbası temin etmiştir (Türkiye Bosna-Hersek için, 2014).

Benzer şekilde, Makedonya'nın başkenti Üsküp ve civarında 6-8 Ağustos 2016 tarihlerinde etkili olan yoğun yağışlar neticesinde 22 kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan sel felaketi nedeniyle, ülkeye yardım elini uzatan AFAD, 500 mutfak seti ile 500 adet çamaşır makinesini selden zarar gören ailelere teslim etmiştir (Türkiye'nin şefkat eli, 2016a). AFAD'ın söz konusu yardım malzemelerini bölgeye ulaştırmasıyla, afetin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin toplam yardım miktarı 2 Milyon 786 Bin TL'ye ulaşmıştır (Türkiye'nin şefkat eli, 2016b).

Yukarıda kayıtlı örneklerden de anlaşılacağı üzere, Türkiye Cumhuriyeti TİKA'nın yanı sıra, özellikle afet zamanlarında AFAD tarafından da bölgeye yardım sevk etmektedir.

AFAD tarafından ulaştırılan yardım malzemelerinin, Türkiye'nin kalkınma odaklı insani yardım yaklaşımına uygun olarak, öncelikle yerel piyasadan temin edilmeye çalışılması, afetten etkilenen ülke ekonomilerinin kalkınmasına katkı sağlaması bakımından önemli bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4. TÜRK KIZILAYI

Dr. Marko Paşa, Dr. Abdullah Bey, Kırımlı Aziz Bey ve Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın girişimleriyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun girdiği savaşlarda yaralanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmek için, 11 Haziran 1868 tarihinde "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adı altında kurulan (Tarihçemiz, b.t.) Kızılay, tarihi boyunca 4 kez isim değişikliği yaşamıştır. 1877'de "Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti", 1923'te "Türkiye Hilaliahmer Cemiyeti", 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti" ve 1947'de "Türkiye Kızılay Derneği" adını alan kuruma, "Kızılay" ismi büyük önder Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiştir (Tarihçemiz, b.t.). Kızılay, "*Türkiye'de ve dünyada, insani yardım hizmetinde model alınan, insanların en zor anlarında yanındaki kuruluş olmak*" vizyonuyla (Kurumsal, b.t.a) ulusal afet yönetimi, uluslararası yardımlar, göç ve mülteci hizmetleri, kan hizmetleri ve ilkyardım gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Türk Kızılayı, son 10 yılda 78 farklı ülkede doğal ve insan kaynaklı afetlere müdahale ederek, afetzedelerin barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamış; ayrıca, Filistin, Sudan, Kosova, Somali ve Pakistan gibi ülkelerde insani yardım faaliyetlerinin yanında, kalıcı refaha yönelik pek çok çalışmaya da imza atmıştır (Uluslararası Yardımlar, b.t.).

Türk Kızılay'ı Balkanlar'da da gerek yaşanan afet durumlarında gerek Ramazan ve Kurban Bayramları vesilesiyle bölgede bulunan tüm insanları kapsayacak şekilde yardım faaliyetleri yürütmektedir.

Doğal afetler nedeniyle Kızılay'ın bölge ülkelerine gönderdiği yardımlara bakılacak olursa, 2010 ve 2014 yıllarında Bosna-Hersek'te ve 2016 yılında Makedonya'da yaşanan sel felaketi dolayısıyla gönderilen yardımlar dikkat çekmektedir. 2010 yılında Bosna-Hersek'te meydana gelen sel felaketi üzerine anılan ülkenin yardım çağrısına binaen T.C. Dışişleri Bakanlığı ile AFAD'ın koordinasyonu, Türk Kızılayı tarafından temin edilen 400 adet gıda kolisi ve 500 adet yataktan oluşan yaklaşık 10 tonluk insani yardım malzemesi bölgeye intikal ettirilmiştir (Bosna-Hersek'te, 2010). 2014 yılında ülkede meydana gelen sel felaketi çerçevesinde "Bosna-Hersek İnsani Yardım Operasyonu" kapsamında ülkeye 2 kişilik ekip gönderen Kızılay, 18 Mayıs 2014 tarihinde kendi öz kaynaklarından 59.210,57 TL

değerindeki 2.250 adet battaniye ve 432 adet aile mutfak setinden oluşan yardım malzemesini ülkeye göndermiştir (Türk Kızılayı, 2014:5). 19 Mayıs 2014 tarihinde havayolu ile Tuzla'ya (Bosna-Hersek) sevk edilmek üzere AFAD yetkililerine 14.580,00 TL değerindeki 1.000 adet Türk Kızılayı battaniyesi ile 85.000 adet kum torbası teslim eden (Türk Kızılayı, 2014:6) Kızılay, çeşitli hijyen malzemeleri ile 216 adet aile mutfak seti ve 375 adet battaniyeden oluşan, 88.314,94 TL değerindeki insani yardım malzemesini ise karayoluyla ülkeye sevk etmiştir (Türk Kızılayı, 2014:6). Makedonya'da 2016 yılı Ağustos ayında meydana gelen benzer bir sel felaketi nedeniyle de harekete geçen Türk Kızılay'ı 2 tır su, 2 tır kıyafet, 1 tır hijyen ve 1 tır gıda olmak üzere toplam 6 tır yardım malzemesini ülkeye göndermiştir (Makedonya'nın yaraları, 2016).

2007 yılından bu yana "Kurban'da Kızılay Modeli"ni başarıyla uygulayan Türk Kızılayı, 2014 yılında sel ve depremden etkilenen 11 ülkede kurban kesimi gerçekleştirmiş, bu bağlamda Balkanlar'da Bulgaristan, Bosna-Hersek, Karadağ, Kosova ve Makedonya'da kesilen kurbanları ihtiyaç sahiplerine ulaştırmıştır (Türkiye'den Asya, 2014). Ayrıca, yukarıda zikredildiği üzere, 2014 yılında sel sularına teslim olan Bosna'da yürütülen faaliyetlere Ramazan yardımlarını da ekleyen kurum bu bağlamda 500 aileye gıda kolisi dağıtmıştır (Türk Kızılayı'ndan Bosna'ya, 2014). 2015 yılında Türk Kızılayı, Bulgaristan, Kosova, Makedonya, Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek olmak üzere 6 Balkan ülkesinde kurban kesimi yapmış, örneğin Makedonya'da ve Bosna-Hersek'te 700'er hisse kurban kesmiştir (Türk Kızılayı Balkanlarda, 2015). Vekâlet sistemiyle kurban bağıışı alan kurum, 2016 yılında Bulgaristan'da kestirdiği 150 büyükbaş kurbanlığı ülkenin çeşitli bölgelerindeki ihtiyaç sahiplerine dağıtmıştır.

Bölgeye yönelik gıda yardımı çalışmaları da yürüten Türk Kızılay'ı, 2013 yılında Karadağ'a gıda yardımı projesi çerçevesinde, öz kaynaklarıyla satın aldığı 2 bin 100 gıda kolisini ihtiyaç sahiplerine ulaştırmış ve toplamda ise 11 bin kişiye yardım götürmüştür (Türk Kızılayı 11, 2013). Türk Kızılayı, 2015 yılında hayırseverlerin bağışlarıyla temin edilen giyim malzemelerini Bulgaristan'ın Filibe (Plovdiv) şehrinde bulunan 3000 çocuğa hediye etmiştir (Bulgar Çocukların, 2015). Kurum, 2016 yılı Ramazan ayında, Bosna-Hersek, Kosova ve Sırbistan'da 19 bin aileye gıda malzemesi dağıtmıştır (Kızılay'ın Ramazan, 2016).

4.5. YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

6 Nisan 2010 tarihinde Başbakanlığa bağlı müsteŐarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak kurulan YurtdiŐı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın (YTB) görevleri, adından da anlaşılacağı üzere, yurtdiŐındaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, soydaş ve akraba toplulukları ve Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik çalışmaları koordine etmektir (Kurumsal, b.t.b). Türkiye'nin uluslararası arenada daha fazla ses getirmeye başladığı ve yumuşak güc unsurlarına daha fazla eğildiği son dönem politikalarına uygun olarak ortaya çıkan YTB, gerek yurtdiŐında yaşayan vatandaşlarla gerekse soydaş ve akraba topluluklarla ilişkileri güçlendirmeyi; ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda daha yakın işbirliği tesis etmeyi hedeflemektedir.

2012 yılında YTB tarafından başlatılan "Türkiye Bursları Programı" çerçevesinde, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde verilen burslar sayesinde tüm dünyadan binlerce öğrenci Türkiye'de öğrenim görme imkânı elde edebilmektedir. Program, Balkan ülkelerinde de büyük ilgi uyandırmıŐtır. Türkiye Bursları Programı'nın başladığı 2012 yılından günümüze kadar dönemde Balkan ülkelerinden yapılan başvuruları ve burslu öğrenci sayılarını gösteren tablo (YTB, Kişisel Erişim, AĞustos 2017) aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.2. :2012-2016 yılları arasında Türkiye Bursları Programına Balkan ülkelerinden başvuran ve kabul alan öğrenci sayıları

Ülkeler	2012			2013			2014			2015			2016																	
	BaŐvuru			Kabul			BaŐvuru			Kabul			BaŐvuru			Kabul														
	L	M	D	L	M	D	L	M	D	L	M	D	L	M	D	L	M	D												
Arnavutluk				43	20	7	308	134	45	41	22	8	426	154	46	26	9	4	434	166	54	37	13	6	511	186	86	42	12	2
Bosna Hersek				45	15	10	276	173	49	30	17	11	269	168	56	37	19	9	386	138	46	31	10	9	207	101	27	26	7	5
Bulgaristan				44	11	12	124	60	16	27	13	4	106	62	19	33	10	1	84	48	17	18	3	1	65	25	12	25	7	3
Hırvatistan				1	3	0	6	5	3	4	2	0	5	6	4	0	2	0	5	7	2	0	0	0	4	4	1	0	0	0
Karadağ				40	9	1	146	71	11	37	13	3	139	71	8	24	8	2	120	50	2	29	11	1	85	25	4	21	8	1
Kosova				118	22	19	573	225	97	83	30	21	576	214	111	58	23	9	555	265	98	55	12	16	487	276	96	49	11	12
Makedonya				51	26	7	258	117	27	42	22	8	261	134	35	47	23	18	263	103	20	48	13	5	248	94	30	39	17	8
Romanya				5	4	3	16	26	13	4	5	4	20	39	12	2	5	1	14	35	8	3	7	3	11	21	10	2	4	3
Sırbistan				33	9	5	138	51	23	28	11	5	199	58	33	32	10	7	187	56	18	37	8	3	173	48	12	25	8	4
Slovenya				0	0	0	0	0	3	0	0	1	1	5	1	0	2	0	0	4	3	0	2	0	0	2	0	0	2	0
Yunanistan				109	20	5	333	54	17	89	7	4	242	40	9	83	4	2	312	54	15	83	9	3	248	51	9	65	8	4

Tablodan da görüleceği üzere, Balkan ülkelerinden 2012 yılında 697, 2013 yılında 596, 2014 yılında 510, 2015 yılında 476 ve son olarak 2016 yılında 420 olmak üzere toplamda 2699 öğrenci Türkiye Bursları Programı çerçevesinde burs almaya hak kazanmıştır. Söz konusu öğrencilerden 1851'i lisans, 568'i yüksek lisans ve 280'i doktora alanında burslu olarak Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde öğrenim görme imkânına kavuŐmuŐtur.

YTB'nin Türkiye Bursları Programı'nın dışında da Balkan ülkelerindeki Türk ve Müslüman toplumun birlik ve beraberlik içinde yaşamalarını hedefleyen ve söz konusu toplumun bölgenin sorunları konusunda bilinçlenmesini sağlayarak seslerini duyurmalarına yardımcı olan projeleri de bulunmaktadır. Örneğin YTB, 2016 yılında Kosova'nın başkenti Priştine'de ikincisi düzenlenen "Düşünce Kuruluşları Buluşması" ile Kosova, Türkiye, Romanya, Karadağ, Yunanistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Hırvatistan, Sırbistan, Slovenya ve Makedonya'dan 45 düşünce kuruluşu temsilcisini bir araya getirerek, Balkanlar'daki dönüşüm ve siyasetin geleceği gibi konuların ele alınmasına olanak sağlamıştır (Balkanlar Kosova'da, 2016). Keza, 2016 yılı Aralık ayında Kosova'daki Kent FM'in düzenlediği "Balkanlarda Türkçe Radyo Yayıncılığı ve Türkiye'nin Etkin Tanıtımı" adlı çalışmaya finansman desteği veren YTB, Kosova, Makedonya, Romanya ve Yunanistan'da Türkçe yayın yapan radyo temsilcilerinin bir araya gelerek deneyimlerini ve fikirlerini paylaşımlarına imkân sunmuştur (Balkanlar'da Türkçe, 2016).

4.6. DİĞER KURUM VE KURULUŞLAR

Dünya genelindeki pek çok ülkeye ve özelde ise Balkan ülkelerine yardım sağlayan ve bu amaçla kurulmuş olan TİKA, AFAD, YTB gibi devlet kurumlarının yanında, söz konusu ülkelere zaman zaman yardım götüren sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve belediyeler de bulunmaktadır.

Örneğin İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı (İHH), Dost Eli Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Yardımelî Derneği, Kimse Yok mu Dayanışma ve Kalkınma Derneği, Hasene Derneği gibi çok sayıda sivil toplum kuruluşu da özellikle afet zamanlarında ihtiyaç sahibi ülkelere yardım ulaştırmaktadır.

Diğer taraftan, sınır ötesi işbirliği programı kapsamında özellikle Bulgaristan, Yunanistan gibi Balkan ülkeleriyle işbirliği yapan ya da barındırdığı Balkan göçmeni nüfus dolayısıyla bölge ülkelerine kayıtsız kalamayan bazı Türk belediyelerin bahse konu ülkelere çeşitli alanlarda yardım sağladığı bilinmektedir. Keza, üniversiteler arasındaki işbirliği çerçevesinde, Balkan ülkelerinden gelen misafirlere seminer ya da gezi programları düzenlendiği, katılımcılara üniversite yurtlarında ya da misafirhanelerinde ücretsiz konaklama imkânı tanındığı bilinmektedir.

Çalışmanın izleyen bölümünde Türk Belediyeler tarafından Balkan ülkelerinde yürütülen dış yardım faaliyetleri üzerinde durulacak, akabinde Balkan ülkelerinde yoğun bir şekilde faaliyet gösteren STK'lardan İHH İnsani Yardım Vakfı ele alınacaktır.

4.6.1. Türk Belediyelerin Balkanlar'da Yürüttüğü Yardım Faaliyetleri

Bayrampaşa Belediyesi tarafından 2005 yılında “Kardeşlik sınır tanımaz!” sloganıyla başlatılan ve her yıl Ramazan ayı münasebetiyle Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Arnavutluk, Kosova, Makedonya, Yunanistan ve Bulgaristan olmak üzere toplam 9 Balkan ülkesinin çeşitli şehirlerinde iftar sofraları kuran Bereket Konvoyu (Bereket Konvoyu, b.t.) nispeten uzun geçmişiyle, belediyeler tarafından yürütülen yardım faaliyetleri arasında önemli bir proje olarak dikkat çekmektedir. 2017 yılı Ramazan ayı münasebetiyle 13. kez Balkan ülkelerindeki Müslümanları buluşturan projeden bugüne kadar yaklaşık 2 milyon kişi yararlanmıştır (Bereket Konvoyu Balkanlar'da, b.t.).

Bayrampaşa Belediyesi'nin dışında Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden pek çok belediyenin de Ramazan ayı münasebetiyle Balkan ülkelerinde iftar yemeği organize ettiği bilinmektedir. Bu belediyeler arasında Balkan göçmenlerinin yoğun olarak yaşadığı Bursa Büyükşehir Belediyesi başı çekmektedir. Bursa Büyükşehir Belediyesi, geleneksel hale geldiği üzere, 2017 yılında da başta Bulgaristan olmak üzere, Balkan ülkelerinde iftar programları düzenlemiştir (Büyükşehir Bulgaristan'da, 2017). Diğer yandan, Şanlıurfa merkez Eyyübiye İlçe Belediyesi 2017 yılı Ramazan ayı dolayısıyla Bosna-Hersek'te verdiği bir iftar yemeğinde 500 Bosna-Hersek vatandaşını bir araya getirmiştir (Eyyübiye Belediyesi, 2017). Ankara'nın Sincan İlçe Belediyesi tarafından 2017 yılında Kosova, Makedonya ve Bosna-Hersek'te verilen iftar yemeklerinden 13 binin üzerinde kişinin faydalanması sağlanmıştır (Sincan Belediyesi'nden, 2017). Benzer şekilde Sultangazi (İstanbul) Belediyesi, Bulgaristan'da verdiği iftar yemeğini takiben Makedonya'da düzenlediği programla 2.500 kişiye ulaşmıştır (Sultangazi'den Makedonya'ya, 2017). Diğer yandan Eyüp (İstanbul) Belediyesi'nin Makedonya'nın Kalkandelen şehrinde verdiği iftara 2 bin kişinin iştirak ettiği bildirilmiştir (500 yıllık, 2017).

Belediyelerin Balkanlar'daki faaliyetleri sadece Ramazan ayı ile sınırlı kalmamaktadır. Daha önce değinildiği üzere, 2016 yılı Ağustos ayında Makedonya'da meydana gelen sel felaketi dolayısıyla pek çok belediye bölgeye yardım malzemesi göndermiştir. Örnelemek gerekirse, 11-22 Ağustos 2016 tarihlerinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Makedonya'ya su pompaları, çamur pompaları, itfaiye malzemeleri gibi çok sayıda teknik donanım gönderilmiştir (Sel felaketi, 2016). Bursa Büyükşehir Belediyesi çeşitli gıda malzemelerinin yanında 33 kanep, 200 battaniye, 200 nevresim takımı, 200 yastık, 170 yatak, 3.335 kıyafet ve 6.407 temizlik malzemesi göndererek, 38 bin Avro değerinde yardımda bulunmuştur. Yine Bursa Büyükşehir Belediyesi 12 teknik

personel ile kombine kanal temizleme ve itfaiye araçlarını göndererek afet bölgesindeki çalışmalara destek vermiştir. Eyüp Belediyesi tarafından gönderilen gıda, giyim ve ev gereçlerinden oluşan yardımın toplam değeri 146 bin Avro'yu aşarken, Marmara Belediyeler Birliği tarafından muhtelif gıdalar, çocuk bezleri, oyuncaklar, kişisel ve ev temizlik malzemeleri, muhtelif giyim ve gıda malzemesi içeren yardımın toplam bedeli 50 bin Avro'yu geçmiştir. Son olarak, Osmangazi Belediyesi yaklaşık 16 bin Avro değerinde, Balıkesir Belediyesi ise gönderdiği 100 adet çekyat ile yaklaşık 10 bin Avro değerinde yardım malzemesini afetten etkilenen bölgeye sevk etmiştir (Sel felaketi, 2016).

4.6.2. İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı

İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı (İHH), 1992 yılında Bosna-Hersek'te patlak veren savaş nedeniyle insani yardım çalışması başlatan gönüllülerin çabaları üzerine faaliyete geçmiş ve 1995 yılında vakıf olarak yapılandırılmıştır. Merkezi İstanbul'da olan vakıf, hem kurşunda Balkan coğrafyasındaki bir olayın etkili olması hem de Balkan ülkelerinde yoğun olarak faaliyet gösteren bir STK olması sebebiyle, dış yardım sağlayan önemli bir STK olarak ayrıca incelenmeyi hak etmektedir. İHH İnsani Yardım Vakfı'nın gerçekleştirdiği dış yardım çalışmaları ile Türkiye'de sivil toplumun gelişmesine önemli katkılar sağladığı değerlendirilmektedir; zira vakıf, bugüne kadar yaptığı çalışmalarla Türkiye'de pek çok ilke imza atmıştır. Örneğin, Bosna Savaşı sırasında, Saraybosna ablukasını kırarak Bosna'ya yardım ulaştıran ve Bosnalıların yaşadığı mağduriyeti dünya kamuoyuna duyuran ilk sivil toplum kuruluşu İHH İnsani Yardım Vakfı'dır (Tarihçe, 2017). 5 kıtada 135 ülke ve bölgeye ulaşan Türkiye merkezli ilk sivil toplum kuruluşu olan İHH İnsani Yardım Vakfı, İslam dünyasında insani diplomasi alanında faaliyet gösteren ilk uluslararası sivil toplum kuruluşu olma özelliğine de sahiptir (Tarihçe, 2017).

Vakıf, özellikle savaş ve doğal afetler sonucunda mağdur olan insanlara acil yardım ulaştırmakta; ayrıca, her yıl düzenli olarak dünyanın çok çeşitli bölgelerindeki Müslümanlara Ramazan ve Kurban yardımları sağlamaktadır. İHH İnsani Yardım Vakfı'nın Balkan ülkelerindeki faaliyetlerini incelenirken ilk olarak bölgede yaşanan afetlerden sonra yürütülen çalışmaları ele almak yerinde olacaktır.

2010 yılının Aralık ayında Balkanlar'da meydana gelen şiddetli yağışlar neticesinde Arnavutluk ve Bosna-Hersek'te meydana gelen sel felaketi neticesinde İHH İnsani Yardım Vakfı anılan ülkelerde yardım çalışmaları yürütmüştür. Bu kapsamda Arnavutluk'ta selin

ardından bölgeye ulaşan ilk yardım kuruluşu olan vakıf, hazırladığı 10 ton kumanya ile temiz içme suyunu selden etkilenen bölgelerdeki 1000 aileye ulaştırmıştır (Arnavutluk'taki afetzedelere, 2010). Bosna'daki afetzedelere de yardım eli uzatan vakıf, ilk etapta acil yardım malzemelerinden oluşan 30 koliyi mağdur ailelere dağıtmış, Foça şehrinde selden mağdur olan 20 aileye gıda ve temizlik maddesi yardımında bulunmuştur. Selden etkilenen bir diğer bölge olan Gorajde'de ise afetzede ailelere 10 adet soba ve yakacak odun, 70 adet kumanya paketi, 100 paket temizlik malzemesi, 100 adet battaniye, 150 adet yağmurluk temin etmiştir (İHH Ekipleri Bosna'da, 2010).

2012 yılı Şubat ayında yoğun kar yağışının meydana geldiği Bosna-Hersek, Kosova ve Sırbistan'da insani yardım faaliyetleri yürüten İHH, felaketten etkilenen bölgelerde halka kışlık ayakkabı, battaniye, temel gıda maddeleri, yakacak ve kış şartlarına uygun giyecekler dağıtmıştır (İHH'dan Balkanlar'a, 2013).

2016 yılında Makedonya'nın başkenti Üsküp ve çevresinde meydana gelen sel felaketi neticesinde ülkeye yardım götürən İHH İnsani Yardım Vakfı, ilk etapta sel mağdurlarına ekmek, su ve 10 bin Avro acil yardım ulaştırmıştır (İHH'dan Makedonya'daki, 2016).

Her yıl Ramazan ayı münasebetiyle dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Balkan ülkelerinde de Müslümanlara gıda yardımında bulunan İHH, aynı zamanda organize ettiği iftar programlarıyla da dikkat çekmektedir. 2009 yılında Makedonya'ya giden İHH ekipleri, Kumonova bölgesinde şehit ailelerini ziyaret ederek, kumanya dağıtmış ve yetim çocuklara ise bayramlık elbise hediye etmiştir (İHH ekipleri Makedonya'daydı, 2009). 2016 yılında Ensar Derneği ile ortak bir projede bir araya gelen İHH, Ramazan ayı münasebetiyle Makedonya'da 1000 kumanya paketini yoksul ve muhtaç bölgelerdeki ailelere ulaştırmıştır (Ensar Derneği'nden, 2016). 2016 yılında Kosova'da İHH tarafından 1500 aileye Ramazan paketi dağıtılmıştır (Kosova'da bin, 2016). 2017 yılı Ramazan ayında da bölgedeki faaliyetlerine devam eden İHH, Bosna-Hersek'te 300 şehit ailesi (İHH'dan Bosnalı, 2017) ile Kosova'da 220 gazi ve şehit ailesine Ramazan paketi ulaştırmıştır; ayrıca, Ramazan etkinlikleri kapsamında Kosova'nın yanı sıra Arnavutluk, Makedonya, Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan'da da iftar programları düzenlemiştir (İHH'dan Kosovalı, 2017).

Kurban Bayramı münasebetiyle her yıl Balkanlar'da yoksul ailelere kurban eti dağıtan İHH, 2013 yılında Bosna-Hersek, Makedonya, Arnavutluk, Sırbistan (Sancak) ve

Kosova’da kurban çalışması yapmış; bu kapsamda, Bosna Hersek'te kesilen 32 büyükbaş kurban yardıma muhtaç 1600 aileye ulaştırılmıştır (İHH 114 lke, 2013). 2015 yılında Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Romanya ve Sırbistan’da (Preşova-Sancak) kurban çalışması yapan İHH, Balkanlarda farklı ülke ve bölgelerde toplamda 1514 adet hisse kurban kesimi yaparak ihtiyaç sahiplerine dağıtmıştır (51 bin 770, 2015). İHH 2016 yılında Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Romanya ve Sırbistan’da 1445 hisse kurbanı ihtiyaç sahiplerine ulaştırmıştır (İHH 2 milyon, 2016).

Doğal afetler ile Ramazan ve Kurban Bayramı gibi dini günlerin dışında da faaliyetler gerçekleştiren İHH’nın 2015 yılında Arnavutluk’ta 2.500 yetim çocuğa maddi destek sağlaması önemli bir proje olarak dikkat çekmektedir (Arnavutluk’taki yetimlerin, 2015). Benzer şekilde, Srebrenitsa soykırımının 22. yılında Bosna Hersek’te düzenlenecek anma etkinliklerine katılmak ve kamuoyunda farkındalık yaratmak için 7 Temmuz 2017 tarihinde yola çıkan “Motobosna” konvoyu İHH’nın farkındalık yaratmak için düzenlediği farklı bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. “Motobosna” ekibinin Yunanistan, Makedonya, Sırbistan, Bosna-Hersek hattını kullanarak 9 gün süren yolculuğu hem Türkiye’de hem de gzerghı üzerindeki ülkelerde dünyada yeni katliamlar yaşanmasın diye kamuoyu vicdanına seslenmeyi hedeflemesi bakımından büyük önem taşımaktadır (Motobosna ekibi, 2017).

BÖLÜM V

5. YÖNTEM

5.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Tarama modeli çerçevesinde yürütülen bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan ülkelerinde yürütmekte olduğu dış yardım faaliyetleri TİKA, AFAD, Türk Kızılayı, YTB, Türk Belediyeleri ve İHH örnekleri üzerinden incelenerek, bölgedeki Türk dış yardımlarının kapsamı ve hedefleri betimlenmeye çalışılmıştır.

5.2. ARAŞTIRMA EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın evrenini Türkiye Cumhuriyeti'nin dış yardım faaliyetleri yürütmekte olduğu Balkan ülkeleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova, Romanya, Sırbistan, Slovenya ve Yunanistan çalışmanın araştırma grubu olarak belirlenmiştir. Adı geçen ülkelerde Türk dış yardım faaliyetleri ele alınırken, amaçlı örnekleme yöntemine başvurulmuş TİKA, AFAD, Türk Kızılayı, YTB, Türk Belediyeleri ile İHH'nin yürütmekte olduğu çalışmalara odaklanılmıştır. Söz konusu yöntemle çalışmada Balkan ülkelerindeki Türk dış yardım faaliyetlerinin maksimum çeşitlilikle ortaya konması hedeflenmiştir.

5.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Çalışmada veri toplanması amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda, dış yardım, Balkanlar ve Balkanlar'a yönelik Türk Dış Politikası konularında kaynak taraması yapılırken, kitap, dergi, makale ve tezlerden yararlanılmıştır. Diğer yandan, Balkan ülkelerinde TİKA, AFAD, Türk Kızılayı, YTB, Türk Belediyeleri ve İHH tarafından gerçekleştirilen yardım faaliyetleri incelenirken, anılan kurumların resmi internet sitelerinden ve kurumsal raporlarından istifade edilmiştir. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan ülkelerine yönelik yardım çalışmaları konusunda hem Türk basınında hem de ele alınan ülkedeki yerel medya organlarında yayımlanmış haberlerden faydalanılmıştır. Bunlara ek olarak, TİKA'nın yurtdışı teşkilatında görevli koordinatörlerin televizyon programlarına vermiş olduğu mülakatlardan da yararlanılmıştır.

BÖLÜM VI.

6. SONUÇ

Siyasal hayatta meydana gelen değişimler sonucu, devletler, uluslararası ilişkileri yürütürken farklı araç ve yöntemlere başvurmak durumunda kalmışlardır. Dış yardım kavramı da böyle bir gereklilikten ötürü uluslararası ilişkiler disiplinine girerek, diplomasinin yanında önemli bir görev ifa etmiştir. Dış yardım kavramı özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra daha sık başvurulan bir yöntem olmuş ve devletler tarafından belli siyasi çıkarların gerçekleştirilmesi amacıyla adeta dış politikanın tamamlayıcı olarak kullanılmıştır.

Dış yardım kavramına giderek daha fazla önem verilmesi neticesinde, dış yardım çalışmalarını dünya genelinde belli bir program dâhilinde yürütmek amacıyla uluslararası bir kurumsallaşmaya ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, OECD'nin kurulması ve kurum bünyesinde Kalkınma Yardımları Komitesi'nin oluşturulması kurumsallaşma yolunda atılan önemli bir adım olarak dikkat çekmektedir. Kalkınma Yardımları Komitesi'nin, bir yardımın resmi kalkınma yardımı sayılabilmesi için çizdiği sınır da dış yardım kavramının daha etkin bir şekilde uygulanmasına olanak sağlamaktadır. Bu çerçevede, bir yardımın resmi kalkınma yardımı sayılabilmesi için en az % 25'lik bölümünün alıcı ülkeye hibe edilmesi ve yardım sağlanırken alıcı ülkede refahın yükseltilmesi ile kalkınmanın hedeflenmesi gerekmektedir. Diğer yandan, BM tarafından 2000 yılında Binyıl Kalkınma Hedefleri adı altında ortaya konan talepler, dünya genelinde aşırı yoksulluk ve buna bağlı diğer problemlerle mücadeleyi teşvik etmesi bakımından bir diğer önemli girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Monterrey Konsensüsü ile az gelişmiş ülkelerde de kalkınmanın başarılması için, gelişmiş ülkelerin Toplam Milli Gelirlerinin %0.7'si oranında resmi kalkınma yardımı vermesi konusunda bir oran belirlenmesi Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılması için ortaya konmuş yararlı bir adımdır.

Dış yardım faaliyetlerinin başarıya ulaşabilmesi için Kalkınma Yardımları Komitesi Yardımların Etkinliği Çalışma Grubu'nun desteğiyle, bugüne kadar 4 toplantı gerçekleştirilmiş olup, 2005 yılında Paris'te düzenlenen toplantı neticesinde kabul edilen Paris Yardım Etkinliği Deklarasyonunda ortaya atılan ilkeler dikkat çekicidir. Buna göre, sahiplenme ilkesiyle yardım alan ülkenin yoksullukla mücadelede kendi stratejisini oluşturması gerektiğine işaret edilmektedir. Paralellik ilkesiyle donör ülkelerin dış yardımlarını alıcı ülkenin kalkınma stratejisine dayandırmasının ve bu bakımdan yerel sistemlerin kullanılmasını teşvik etmesinin önemi vurgulanmaktadır. Uyum ilkesiyle donör

devletlerin iletişim halinde olması ve bir ülkede aynı içerikteki bir yardım faaliyetinin farklı donörler tarafından tekrarlanmasının önüne geçilmesi tavsiye edilmektedir. Sonuç Odaklı Yönetim prensibi, yardımların somut sonuçlar üretilip üretilmediğinin ölçülmesi gerektiğine işaret ederken, Karşılıklı Hesap Verebilirlik ilkesi, hem donör ülkenin hem de alıcı ülkenin yardımların verimliliği ve sonuçları bakımından karşılıklı olarak hesap verebilmesini ve şeffaflığı vurgulamaktadır.

Her ne kadar yardımların daha etkin olması için çalışmalar yürütülse de, gelişmiş ülkelere sağlanan ciddi miktardaki yardım akışlarına rağmen özellikle Afrika kıtasında kalkınmanın istenilen düzeyde gerçekleşmemesi dış yardım kavramının eleştirileri üzerine çekmesine neden olmaktadır. Farklı bakış açılarını yansıtan eleştirilerden hem donör ülkeler hem de alıcı devletler nasibini almaktadır. Yine de hemen herkesçe dile getirilen ortak eleştiri, dış yardımların alıcı ülkenin yararından çok donör ülkenin çıkarına hizmet ettiği düşüncesi üzerinde şekillenmektedir.

Soğuk Savaş Döneminde ABD'den aldığı dış yardımlarla uzun süre alıcı uçta yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1985 yılında bir grup Afrika ülkesine sağladığı yardım paketi ile bu kez donör ülke safına geçmiştir. Gıda sevkiyatı şeklinde başlayan Türk dış yardımları, zaman içinde proje ve program destekleri, teknik işbirliği, burs, mülteci destekleri ve acil yardımlardan oluşan geniş bir alanı kapsar hale gelmiştir. Son yıllarda Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan yardımın miktarında görülen ciddi artışlar hem ulusal basında hem de uluslararası raporlarda yer bulmakta, örneğin Türkiye'den "en cömert ülke" (Uluslararası yardımlarda, 2013) şeklinde bahsedilmesine zemin hazırlamaktadır. Türk dış yardımlarının tek bir bölgede yoğunlaşmaması, Balkanlardan Afrika'ya kadar çok geniş bir coğrafyada birbirinden farklı etnik, dini ve kültürel kimliğe sahip toplulukları kapsar nitelikte olması vurgulanması gereken önemli bir noktadır. Çok geniş bir coğrafyada yürütülen yardım faaliyetleri ve benimsenen etkin dış yardım politikası, "*Türkiye'nin hem çok bölgeliliğinin hem de tarihsel ve kültürel bağlar etrafından şekillenen 'bütünleştirici kimliklere' atfettiği önemin göstergesi*" niteliğindedir (Tekin, 2016:355).

Türk dış yardımlarının incelenme alanı olarak Balkan ülkelerinin seçilmesinin temelinde bölgenin Türkiye Cumhuriyeti için taşıdığı büyük önem ile burada görece uzun bir geçmişe sahip olan dış yardım faaliyetlerinin Balkanlar'a yönelik dış politikayı takviye eden özelliği yatmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kuruluş günlerinden bu yana, genelde Batıcılık ilkesi ile hareket etmiş; gelişme ve kalkınmanın anahtarını hep Batı'da görmüştür. Ülkenin Batı'ya açılan kapısı konumundaki Balkanlar, bölgeye yönelik dış

politik hedeflerle uyumlu bir şekilde, hem paylaşılan ortak tarihi miras hem de bölgede yaşayan Türk/Müslüman nüfus dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti için hayati derecede önemli bir bölge olmuştur. Bu sebeple, Türkiye Cumhuriyeti, kuruluş yıllarından günümüze kadar Balkan ülkeleriyle her alanda iyi ilişkilere sahip olmaya gayret sarf etmiş, bölgede barış ve istikrarın yerleşmesi için hem ikili ilişkiler boyutunda hem de uluslararası kamuoyu nezdinde gerekli adımları atmaktan çekinmemiştir. Bu yaklaşım kendini daha Atatürk döneminde göstermiştir, zira Türkiye bu dönemde Balkan ülkeleriyle çok yönlü ilişkiler kurmaya çalışmış, bölgede barış ve güvenliğin tesisi için Balkan Paketi'nin kurulmasına öncülük etmiş ve başarılı bir Balkan politikası izlemiştir. Soğuk Savaş sonrasında da Türkiye Cumhuriyeti, ülke içinde yaşanan siyasi istikrarsızlığa ve teröre rağmen, hem Balkanlarda ortaya çıkan güç boşluğunu doldurmaya çalışmış hem de bölgede patlak veren sorunların çözüme kavuşturulması için siyasi, askeri, ekonomik her türlü imkân ve gücü seferber etmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde de Balkanlara verilen önem artarak devam etmiş; yakın tarihte bağımsızlığını kazanan devletlerin varlığını sürdürebilmesi için ve bölgede kalıcı barış ve istikrarın sağlanması için bölge ülkelerine gerekli siyasi ve ekonomik destek sürdürülmüştür.

Balkan ülkelerinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından uygulanan dış yardım faaliyetleri incelendiğinde, bölgede çalışmalar yürüten kurumların başında TİKA'nın geldiği görülmektedir. Kurulduğu 1992 senesinden bu yana, hem kurumsal açıdan geçirdiği değişimlerle hem de genişleyen sorumluluk alanıyla TİKA, kısa sayılabilecek bir sürede önemli tecrübeler edinmiş ve dış yardım sağlama konusunda Türkiye'nin sembolü haline gelmeyi başarmıştır. Günümüzde 54 ülkede 56 PKO'ya sahip olan kurum, Balkan ülkelerinde de oldukça aktif bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedir. TİKA'nın 12 Balkan ülkesinin 9'unda PKO'ya sahip olması ve 2006-2013 yılları arasında gerçekleştirilen proje ve faaliyetlerden en fazla istifade eden ülkelerin sıralandığı yıllık listelerde Balkan ülkelerinden en az birinin en çok yardım sağlanan ilk 10 ülke arasında yer alması bunu kanıtlamaktadır.

TİKA'nın Balkan ülkelerindeki faaliyetlerinin eğitim, sağlık, tarım ve hayvancılık, turizm, sosyal ve idari alt yapı ile kültürel mirasın korunması gibi farklı alanlara yönelik projeleri içerdiği dikkat çekmektedir. Gerçekleştirilen projelerle başta hedef ülkenin kalkınması, devletin kaynak sağlayamadığı alanlardaki eksikliklerin giderilerek bölge halkının ihtiyaçlarına cevap verilmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle tarım, hayvancılık ve turizm gibi sektörlerde geliştirilen projeler ve sağlanan teşviklerle pek çoğu

işsizlik sorunuyla mücadele eden Balkan ülkelerinde istihdam yaratılması ve halkın geçim kaynaklarının çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir. TİKA'nın yukarıda zikredilen amaçlar doğrultusunda yürüttüğü yardım faaliyetlerinin hızlı bir şekilde somut faydalar sağladığı; bu anlamda, yardımların ortaya koyduğu iyileşme ve olumlu sonuçların bölge insanının yaşamına doğrudan tesir ettiği gözlenmektedir.

TİKA'nın dışında, özellikle doğal afetler karşısında Balkan ülkelerine insani yardım sevk eden AFAD ve Türk Kızılayı da bölgede oldukça faal diğer iki kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki kurum, sahip olduğu kurumsal kapasite ile deneyimi Balkan ülkelerindeki doğal afetler karşısında hem kamu kuruluşlarıyla hem de sivil toplumla başarılı bir şekilde paylaşmakta ve bölge insanının mağduriyetini gidermek için çaba sarf etmektedir. Ayrıca, Türk Kızılayı tarafından doğal afetlerin dışında özellikle Ramazan ve Kurban Bayramı vesilesiyle sağlanan gıda ve kurban yardımları da bölgede çok geniş kitlelere ulaşmaktadır. Benzer şekilde 2010 yılında kurulan YTB de etnik, dini ve kültürel kimliklerine bakmadan Balkan ülkelerinde yaşayan ve Türkiye'de eğitim görmek isteyen kişilere Türkiye Bursları Programı çerçevesinde eğitim yardımı sağlamaktadır. Geri ödeme şartı olmadan verilen burslarla eğitimlerini Türkiye'de tamamlayan bireylerin, kendi ülkelerinde önemli mevkilere gelerek, ülkelerinin geleceğinde söz sahibi olmaları teşvik edilmektedir.

Türkiye'de Balkan ülkelerine duyulan ilgi ve yakınlık yerel yönetimleri de bölgede aktif olmaya ve her fırsatta Balkanlar'da yaşayan başta Türk ve Müslüman nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermeye yöneltmektedir. Bölgeden Türkiye'ye göç etmiş insanların yoğun olarak yaşadıkları Bursa, İstanbul gibi illerin yanı sıra Türkiye'nin farklı bölgelerinden pek çok şehir Balkan ülkelerine gerek Ramazan ayında gerek diğer zamanlarda yardım elini uzatmaktadır.

Balkanlara yönelik Türk Dış Politikası ile Türkiye Cumhuriyeti tarafından Balkan ülkelerinde çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülmekte olan dış yardım faaliyetlerinin ayrıntılı bir biçimde ele alındığı çalışmanın sonucunda, Türk dış yardımlarının Balkanlar'da sağladığı olumlu sonuç ve etkilerin bölgeye yönelik Türk Dış Politikası ilke ve hedefleriyle uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle tez çalışması, bölgeye yönelik Türk dış yardımlarının, Balkan politikasının temelini oluşturan üst düzeyli siyasi diyalog, herkes için güvenlik, ekonomik entegrasyon, bölgedeki çok uluslu, çok kültürlü, çok dinli toplumsal yapıların muhafazası ilkelerini gerçekleştirmeye ve kuvvetlendirmeye yönelik faaliyetleri kapsadığını ortaya koymuştur. Sözgelimi, Balkan

lkelerinde TİKA ve diğer kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen proje ve faaliyetler, hedef ülke ile Türkiye arasında hem üst düzey siyasi diyalogun hem de kurumlar bazında iletişimin önünü amaktadı. Ayrıca, zaman zaman tüm Balkan ülkelerini bir araya getiren daha geniş kapsamlı projelerle bölge ülkeleri arasındaki diyalogun da açık tutulmasına, sağduyu ve işbirliğine öncelik verilmesine zemin hazırlanmaktadır. Benzer Şekilde, özellikle güvenlikle ilgili konularda yapılan yardımların hem Balkan lkelerinin ulusal güvenliklerine hem de bölgenin güvenliğine hizmet ettiği görülmektedir. Bu da esasen dış yardımların, Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgede tümüyle bir güvenlik çemberi oluşturma hedefiyle paralel bir sonuç ortaya koyma hedefinde olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, projelerden fayda gören insanların duyduğu mutluluk ve memnuniyet, farklı kültür ve inançlara sahip insanlar arasındaki olumsuz algıların ve önyargıların kırılmaya başlamasına imkân sağlamaktadır. Keza, etnik, dini ve kültürel kimliği ne olursa olsun Balkanlar'da yaşayan her kesimi kucaklayan ve her kesimin kendi kimliğini ve inancını özgürce yaşamasını teşvik eden Türkiye, sağladığı dış yardımlarda da bu inançla hareket etmekte ve her kesime yönelik projeler geliştirmektedir. Azınlık sorunlarının sıklıa baş gösterdiği Balkan lkelerinde, Türkiye Cumhuriyeti tarafından yürütülen yardım çalışmalarından her etnik ve dini grubun faydalanmasına zen gösterilmekte, böylelikle her kesimden insanın bölgenin vazgeçilmez unsuru olduğuna duyulan inanç vurgulanmaktadır. Ayrıca, Balkan lkelerindeki yönetimler tarafından siyasi gerekçelerle ihmal edilmiş kesimlere yardım ulaştırılması için özel bir çaba sarf edilmektedir. Bölgede yaşayan farklı etnik ve dini özelliklere sahip toplulukların hepsine ulaşmayı amaçlayan Türk dış yardımları, birlikte yaşama kültürüne hizmet etmeye, farklılıkların zenginlik olduğunun altını çizmeye özel önem atfetmektedir. Ekonomik bağlılıkların barışı ve güveni de getireceğine olan inancıyla, bölge ülkelerinin ekonomilerinin genmesini, birbirleri arasındaki ticaret hacimlerinin artmasını teşvik eden Türkiye, sağladığı dış yardımlarla da bölgedeki her ülkenin kalkınmasına, zenginleşmesine, işsizlik gibi temel sorunlara çözüm üretebilmesine imkân sunacak yardım faaliyetlerine öncelik vermektedir.

Son tahlilde, Balkan lkelerinde Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet kurumları ya da sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen dış yardım alışmaları, Türk Dış Politika hedefleri ile paralel bir Şekilde hayata geçirilmektedir. Bir anlamda, dış yardımlar, Türk Dış Politikasında hâkim olan ilke ve prensiplerin sahada uygulanmasına zemin oluşturarak, bölgede hem kurumsal hem de insani düzeyde işbirliği ve yakınlaşmanın gerçekleşmesine ve bunlardan somut sonuçlar elde edilmesine olanak sunmaktadır. Bu bakımdan da dış

yardımların Türk diplomasisini tamamlayıcı bir rol üstlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- About OECD. (2017). (Erişim) <http://www.oecd.org/about/>, 15.02.2017.
- AFAD Hakkında. (b.t.). (Erişim) <https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkinda>, 07.05.2017.
- AĞANOĞLU, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç* (3. Baskı). İstanbul: Kum Saati.
- AKGÜL, Ö. (2016). Donörler Açısından İnsani Yardımların Etkinliği Sorunu: İnsani Etkinliğin Değerlendirilme Süreçleri. Erman Akıllı (Ed.), *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar* içinde (55-74). Ankara: Nobel.
- AKILLI, E. (2013). *Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, Ankara: Nobel.
- ALBERTO, A. ve DOLLAR, D. (2000). Who gives foreign aid to whom and why?. *Journal of Economic Growth*, 5, 33-63.
- ARI, T. (2011). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* (9. Baskı). Bursa: MKM
- Arnavutluk Preza Kale Camii T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Teşrifleriyle Açıldı. (2015, 13 Mayıs). Yeni Balkan. (Erişim) <http://www.yenibalkan.com/gundem/arnavutluk-preza-kale-camii-tccumhurbaskani-recep-tayyip-erdoganin-tesrifleriyle-acildi-h3604.html>, 24.07.2017.
- Arnavutluk'taki afetzedelere yardım. (2010, 6 Aralık). (Erişim) <https://www.ihh.org.tr/haber/arnavutluktaki-afetzedelere-yardim-5>, 26.07.2017.
- Arnavutluk'taki yetimlerin yüzü İHH ile güldü. (2015, 8 Nisan). (Erişim) <https://www.ihh.org.tr/haber/arnavutluktaki-yetimlerin-yuzu-ihh-ile-guldu-2796>, 26.07.2017.
- AYIŞIĞI, M. (2004). Atatürk Dönemi Türk Bulgar İlişkilerine Bir Bakış. (Erişim) <http://w3.balikesir.edu.tr/~metinayisigi/bulgar.htm>, 25.04.2017.
- BALCI, A. (2013). *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*. İstanbul: Etkileşim.
- Balkan. (2017). (Erişim) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.590a33213819f5.09955005, 20.03.2017.
- Balkanlar Kosova'da Buluştu. (2016, 4 Kasım). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/balkanlar-kosovada-bulustu/>, 25.07.2017.
- Balkanlarda Türkçe Radyo Yayıncılığı çalışmayı haber metni ve sonuç bildirgesi. (2016, 23 Aralık). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/balkanlarda-turkce-radyo-yayinciligi-calistayi-haber-metni-ve-sonuc-bildirgesi/>, 25.07.2017.
- Balkan Ülkeleri ile İlişkiler. (b.t.). (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa, 03.03.2017.
- Batı Balkan Ülkeleri Sel Felaketi Yardım Kampanyası. (2014, 23 Mayıs). (Erişim) <https://www.afad.gov.tr/tr/4033/Bati-Balkan-Ulkeleri-Sel-Felaketi-Yardim-Kampanyasi>, 07.05.2017.

- BAYRAM, M. (2016). Türk Dış Politikasının Değişim Parametresi olarak Afrika Açılımı ve İnsani Diplomasi Faaliyetleri. Erman Akıllı (Ed.), *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar* içinde (402-421). Ankara: Nobel.
- Bereket Konvoyu Balkanlar’da Gönülleri Fethetti. (b.t.). (Erişim) <http://www.bayrampasa.bel.tr/icerik.asp?is=9999q12642q10q10q10q10q10q1hadq1qpis>, 24.07.2017.
- Bereket Konvoyu Sırbistan Yolculuğunu tamamladı. (b.t.). (Erişim) <http://www.bayrampasa.bel.tr/icerik.asp?is=9999q12532q10q10q10q10q10q1hadq1qpis>, 12.05.2017.
- 500 Yıllık Tekkede Evlad-ı Fatihan’la iftar yaptılar. (2017, 13 Haziran). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/500-yillik-tekkede-evladifatihanlaiftar-yaptilar/>, 24.07.2017.
- BİLGİÇ, B. S. (2015). Atatürk Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri, 1923-1938. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 31(91), 1-28.
- Birinci Uluslararası Öncü Öğretmenler Zirvesi İstanbul’da düzenlendi.(2014, 28 Haziran). Kırcaali Haber. (Erişim) http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=13208, 01.05.2017.
- Binyıl Kalkınma Hedefleri Nedir? (b.t.). (Erişim) <http://www.un.org.tr/includes/files/Binyil02.pdf> , 15.02.2017.
- Bosna-Hersek’te Meydana Gelen Sel Felaketi Hk. (2010, 7 Temmuz). (Erişim) http://www.mfa.gov.tr/no_151_-07-temmuz-2010_-bosna-hersek_de-meydana-gelen-sel-felaketi-hk_.tr.mfa, 25.07.2017.
- Bulgar Çocukların Yüzünü de Kızılay Güldürdü.(2015, 14 Temmuz). (Erişim) <http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/2173>, 09.05.2017.
- Bulgaristan, 1915 Olaylarına ‘Toplu Katliam’ Dedi. (2015, 24 Nisan). Kırcaali Haber. (Erişim) http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=14794, 26.04.2017.
- Bulgaristan’ın nüfusu 7.364.570 kişi olarak açıklandı. Türklerin sayısı 588.318 kişi. (2011, 21 Temmuz). Kırcaali Haber. (Erişim) http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=7332, 09.08.2017.
- Bulgaristan'da camiye çirkin saldırı. (2014, 14 Şubat). Kırcaali Haber. (Erişim) http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=12446, 26.04.2017.
- Büyükşehir Bulgaristan’da. (2017, 20 Haziran). (Erişim) <http://www.bursa.bel.tr/buyuksehir-bulgaristan-da/haber/24143/> , 24.07.2017.
- ÇALIŞ, Ş. H. (2010). *Hayalet Bilimi ve Hayali Kimlikler: Neo Osmanlılık, Özal ve Balkanlar* (4. Baskı). Konya: Çizgi.
- ÇELİK, N. (2009). Türkiye’nin Orta ve Uzun Vadede Stratejik Öncelikleri: Balkanlar. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- ÇELİK, B. (2015). Vesayetten Bağımsızlığa mı? Kosova’nın Geleceğini Belirleyecek Müzakere Süreci Yakında Başlıyor. (Erişim) <http://kisi.deu.edu.tr/bilgin.celik/Kosova.html>, 18.05.2017.

- DAVUTOĞLU, A. (2012). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu* (75. Baskı). İstanbul: Küre.
- DEDE, O. (2014). *Balkanlar ve Türkiye* (Rapor No:64). İstanbul: Bilgesam.
- DEMİRTAŞ, B. (2013). Turkey and the Balkans: Overcoming Prejudices, Building Bridges and Constructing Commun Future. *Perceptions*, XVIII(2), 163-184.
- Dışişleri Bakan Yardımcısı Büyükelçi Naci Kuru'nun 'Balkanlar'da Barış Ve Türkiye: Kültürel Ve Ticari Diplomasi' Başlıklı Sempozyumda Yaptıkları Konuşma. (2014, 28 Mayıs). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakan-yardimcisi-naci-kuru-nun-balkanlar-da-baris-ve-turkiye-kulturel-ve-ticari-diplomasi-baslikli-sempozyumda-yapt.tr.mfa>, 25.02.2017.
- DİRİ, E. (2010, 9 Kasım). Türkiye-Sırbistan İlişkilerinde Dönüşüm ve Balkanlarda İstikrar. (Erişim) <http://www.bilgesam.org/incele/152/-turkiye-sirbistan-iliskilerinde-donusum-ve-balkanlarda-istikrar/#.WYMA8ojyIU>, 03.08.2017.
- Drina Köprüsü'nün Restorasyonu Tamamlandı. (b.t.). (Erişim) <http://www.tika.gov.tr/tr/haber/drina-koprusu-nun-restorasyonu-tamamlandi20570>, 30.04.2017.
- 51 bin 770 hisse kurbanı 2 milyon kişiye ulaştırdık. (2015, 26 Eylül). (Erişim) <https://www.ihh.org.tr/haber/51-bin-770-hisse-kurbani-2-milyon-kisiye-ulastirdik-2956>, 26.07.2017.
- Ensar Derneği'nden Doğu Makedonya ve Üsküp'te 1000 aileye yardım. (2016, 9 Haziran). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/ensar-derneginden-dogu-makedonya-ve-uskupte-1000-aileye-yardim/>, 26.07.2017.
- ERTEM, B. (2010). Atatürk'ün Balkan Politikası ve Atatürk Döneminde Türkiye-Balkan Devletleri İlişkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, 21, 1-23.
- Eyyübiye Belediyesi Bosna-Hersek'te iftar verdi. (2017, 20 Haziran). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/eyyubiye-belediyesi-bosna-hersekte-iftarverdi/>, 24.07.2017.
- FIRAT, M. (2001). Yunanistan'la İlişkiler. Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt II içinde (440-480). İstanbul: İletişim.
- Foreign aid. (2017a). (Erişim) <https://global.britannica.com/topic/foreign-aid>, 10.02.2017.
- Foreign aid. (2017b). (Erişim) https://en.oxforddictionaries.com/definition/foreign_aid, 10.02.2017.
- GÖZEN, R. (2006). *Türk Dış Politikası Barış Vizyonu*. Ankara: Palme.
- Hakkımızda. (b.t.). (Erişim) <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>, 06.05.2017.
- HAVA, Y. F. (2016). *Türk Dış Politikasında TİKA Bağlamında Yumuşak Güç Kullanımı ve Balkanlar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- History, (2017). (Erişim) <http://www.oecd.org/about/history/>, 15.02.2017.
- Is it ODA? (2008, Kasım). (Erişim) <https://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>, 25.03.2017.

- İHH ekipleri Bosna'da. (2010, 6 Aralık). (Erişim) <https://www.ihh.org.tr/haber/ihh-ekipleri-bosnada-4>, 26.07.2017.
- İHH Ekipleri Makedonya'daydı. (2009, 15 Eylül). (Erişim) <https://www.ihh.org.tr/haber/ihh-ekipleri-makedonyadaydi-302>, 26.07.2017.
- İHH 2 milyon kişiye kurban eti ulaştırdı. (2016, 14 Eylül). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/ihh-2-milyon-kisiye-kurban-eti-ulastirdi/>, 26.07.2016.
- İHH 114 ülke ve bölgede kurban kesti. (2013, 24 Ekim). (Erişim) <https://www.ihh.org.tr/haber/ihh-114-ulke-ve-bolgede-kurban-kesti-1911>, 26.07.2017.
- İHH'dan Balkanlar'a yardım seferberliği. (2013, 14 Şubat). (Erişim) <https://www.ihh.org.tr/haber/ihhdan-balkanlara-yardim-seferberligi-763>, 26.07.2017.
- İHH'dan Bosnalı şehit ailelerine ramazan yardımı. (2017, 6 Haziran). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/ihhdan-bosnali-sehit-ailelerine-ramazan-yardimi/>, 26.07.2017.
- İHH'dan Kosovalı Gazi ve Şehit ailelerine gıda yardımı. (2017, 30 Mayıs). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/ihhdan-kosovali-gazi-ve-sehit-ailelerine-gida-yardimi/>, 26.07.2017.
- İHH'dan Makedonya'daki afetzedelere yardım eli. (2016, 9 Ağustos). (Erişim) <https://www.ihh.org.tr/haber/ihhdan-makedonyadaki-afetzedelere-yardim-eli>, 26.07.2017.
- İPEK, P. (2015). Ideas and Change in the Foreign Policy Instruments: Soft Power and the Case of the Turkish International Cooperation and Development Agency. *Foreign Policy Analysis*, 11, 173-193.
- KAÇMAZ, M. (2013). Balkan Coğrafyası. Zeynep İskefiyeli ve diğerleri (Ed.), *Türk Tarihinde Balkanlar*, Cilt: I içinde (11-37). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- KARAGÖZ, F. (2012). Bir Kalkınma Reçetesi Olarak Dış Yardım: Türkiye'nin Verdiği Resmi Kalkınma Yardımlarının Değerlendirilmesi. Emine Tahsin (Ed.), *Türkel Minibaş'a Armağan: Kriz, Kalkınma ve Türkiye Ekonomisi/Seçme Yazılar* içinde (311-348). İstanbul: Derin.
- KARAGÖZ, F. (2010). Yoksulluk Tuzağı ve Dış Yardım: Eleştirel Bir Yaklaşım. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 1-13.
- KARAGÜL, S. (2013). Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Güç Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8(1), 79-102.
- KARDAŞ, T. ve ERDAĞ, R. (2012). Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 167-194.
- KARPAT, K. (2012). *Kısa Türkiye Tarihi:1800-2012*. İstanbul: Timaş.
- KAŞTAN, Y. (2008). Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24(72), 669-689.
- KEYMAN, E. F. (2010). Globalization, Modernity and Democracy-Turkish Foreign Policy 2009 and Beyond. *Perceptions*, XV(3-4),1-20.

- KEYMAN, E. F. ve SAZAK, O. (2014). Turkey as a Humanitarian State. *POMEAS Policy Paper*, 2, 1-15.
- Kırcaali'de Ömer Lütfi Kültür Derneği'ne bağlı Kültür Eğitim Merkezi'nin açılışı yapıldı. (2015, 23 Nisan). Kırcaali Haber. (Erişim) http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=14789, 01.05.2017.
- Kızılay'ın Ramazan Yardımları Üç Kıtaya Ulaştı. (2016, 28 Haziran). (Erişim) <http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/2879>, 09.05.2017.
- Kosova'da bin 500 aileye Ramazan paketi dağıtıldı. (2016, 8 Haziran). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/kosovada-bin-500-aileye-ramazan-paketi-dagitildi/>, 26.07.2017.
- KULAKLIKAYA, M. ve AYBEY, A. (2008). An Emerging Donor in the Mediterranean Basin: Turkey. (Erişim) <http://www.iemed.org/anuari/2008/aarticles/EN263.pdf> , 25.02.2017.
- KULAKLIKAYA, M. ve NURDUN, R. (2010). Turkey as a New Player in Development Cooperation. *Insight Turkey*, 12(4), 135-146.
- Kurumsal. (b.t.a). (Erişim) <http://www.kizilay.org.tr/Kurumsal>, 08.05.2017.
- Kurumsal. (b.t.b). (Erişim) <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php>, 10.05.2017.
- LANCASTER, C. (2007). *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mahmut Çevik: “Biz Makedonya'nın kalkınma çabalarına her sektörde bugüne kadar destek olduk”. (2017, 19 Haziran). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/mahmut-cevik-biz-makedonyanın-kalkinma-cabalarına-her-sektorde-bugune-kadar-destek-olduk/>, 25.07.2017.
- Makedonya'nın Yaraları Sarılıyor. (2016, 15 Ağustos). (Erişim) <http://kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/2944>, 09.05.2017.
- Mehmet Görmez, TİKA'nın desteğiyle kurulan Mestanlı İlahiyat Lisesi binalarının açılışını yaptı. (2012, 7 Temmuz). Kırcaali Haber. (Erişim) http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=9009, 01.05.2017.
- Milletlerarası Andlaşma. (2008, 20 Mart). Resmi Gazete. (Erişim) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/03/20080320-2.htm>, 03.08.2017.
- Misyon ve Vizyon. (b.t.). (Erişim) <https://www.afad.gov.tr/tr/2288/Misyon-ve-Vizyon>, 07.05.2017.
- Moldova Cumhurbaşkanı Timofti Türkiye'de. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/moldova-cumhurbaskani-timofti-turkiye-de.tr.mfa>, 02.08.2017.
- MORHENTHAU, H. (1962). A political Theory of Foreign Aid, *The American Political Science Review*, 56(2), 301-309.
- Motobosna Ekibi Srebrenitsa Yolunda. (2017, 8 Temmuz). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/motobosna-ekibi-srebrenitsa-yolunda/>, 26.07.2017.
- Official development assistance—definition and coverage. (2017). (Erişim) <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm#Definition>, 11.02.2017.

- NYE, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. New York: Public Affairs.
- NYE. J. S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*, 80, 153-171.
- ORAN, B. (2001). TDP'nin Temel İlkeleri. Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I:1919-1980 içinde (46-53). İstanbul: İletişim.
- ÖKSÜZ, H. (2002). Atatürk Döneminde Balkan Politikası (1923-1938). Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca (Ed.), *Türkler içinde* (625-642). Ankara: Yeni Türkiye.
- ÖKSÜZ, H. (1998). Atatürk Dönemi Türk-Arnavut İlişkileri. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 209-219.
- ÖZCAN, M. (2003). Türkiye'nin Balkan Politikası. (Erişim) <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=7&makaleid=3144>, 25.04.2017.
- ÖZEL, S. (b.t.). Atatürk Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri. (Erişim) <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=354600&/Atat%C3%BCrkd%C3%B6nemi-T%C3%BCrkiye-Yunanistan-%C4%B0li%C5%9Fkileri-/-Prof.Dr.Sabahattin%C3%96zel>, 27.04.2017.
- ÖZTÜRK, H. ve ÖZTÜRK, S. (2012). *Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi Sorunlar ve Öneriler* (Rapor No: 54). İstanbul: Bilgesam.
- ÖZTÜRK, O. M. (2001). Türk Dış Politikasında Balkanlar. Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş Coşkun (Derl.), *Balkan Diplomasisi içinde* (1-32). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Paris Declaration and Accra Agenda for Action. (2017). (Erişim) <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/parisdeclarationandaccraagendaforaction.htm>, 12.03.2017.
- Parlamento, Türklere yapılan asimilasyonu kınadı. (2012, 11 Ocak). Kırcaali Haber. (Erişim) http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=8113, 26.04.2017.
- PARLAR DAL, E. (2014). On Turkey's Trial as a "Rising Middle Power" in the Network Global Governance: Preferences, Capabilities and Strategies. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 19(4), 107-136.
- PARLAR DAL, E.ve OĞUZ GÖK, G. (2014). Locating Turkey as a 'Rising Power' in the Changing International Order: An Introduction. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 19(4), 1-18.
- POLAT, A. (2005). Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurulduğu Yıllarda Arnavutluk ile İlişkileri (1920-1938). *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 33 (Erişim) <http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/index.php/TKHBVD/article/view/766/756>, 21.04.2017.
- RADELET, S. (2006). A Primer on Foreign Aid. *Center for Global Development, Working Paper Number:92*. (Erişim) https://www.cgdev.org/sites/default/files/8846_file_WP92.pdf, 10.03.2017.
- Romanya ile İkili İlişkiler. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/-turkiye-romanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, 26.04. 2017.

- SARIKOYUNCU DEĞERLİ, E. (2016). Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 239-257.
- Sel felaketi nedeniyle Türkiye' Cumhuriyeti'nden Makedonya'ya yapılan yardımlar. (2016, 5 Eylül). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/sel-felaketi-nedeniyle-turkiye-cumhuriyetinden-makedonyaya-yapilan-yardimlar-2/>, 27.07.2017.
- SELMANAJ, E. (2014). *Soğuk Savaş Sonrası Balkan Sorununda Başat Aktörlerin Politikaları: AB, ABD, Türkiye ve Rusya*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SHPUZA, G. (1993). Atatürk ve Arnavutluk-Türkiye İlişkileri. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11, 335-347.
- Sırbistan: Srebrenitsa için özür dileriz. (2010, 30 Mart). NTV Haber. (Erişim) <http://www.ntv.com.tr/dunya/sirbistan-srebrenitsa-icin-ozur-dileriz,rylV1V6v kKvx6XkCummxw> , 03.08.2017.
- Sincan Belediyesi'nden Balkanlara İftar Köprüsü. (2017, 1 Haziran). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/sincan-belediyesinden-balkanlara-iftar-koprusu/>, 24.07.2017.
- SOGGE, D. (2003). *Kaşık ve Kepçe: Dış Yardım Hakkında Bilmek İstedığınız Her Şey* (çev. Murat Sağlam). İstanbul: Çitlembik.
- Sultangazi'den Makedonya'ya Uzanan Gönül Köprüsü. (2017, 15 Haziran). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/sultangaziden-makedonyaya-uzanan-gonul-koprusu/>, 24.07.2017.
- ŞAYBAK, A. (2006). *Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Güvenlik Olgusu ve Çıkarlar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- TABAK, H. (2016). Normlar ve Dış Yardımlar. Erman Akıllı (Ed.), *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar* içinde (34-54). Ankara: Nobel.
- Tarihçe. (2017). (Erişim) <https://www.ihh.org.tr/tarihce>, 26.07.2017.
- Tarihçemiz. (b.t.). (Erişim) <http://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>, 08.05.2017.
- Tarihi Konjiç Köprüsü muhteşem bir törenle açıldı. (b.t.). Balkan İncileri. (Erişim) http://www.balkanincileri.gen.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=66:kopru&catid=42:guncel&Itemid=63, 30.04.2017.
- T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Bosna Hersek Ziyareti. (2015, 21 Mayıs). (Erişim) <http://www.yenibalkan.com/gundem/tc-cumhurbaskani-erdogandan-bosna-hersek-ziyareti-h3695.html>, 03.08.2017.
- TEKİN, S. (2016). Bölgesel Güç Parametreleri Bağlamında Türkiye Dış Yardımları. Erman Akıllı (Ed.), *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar* içinde (336-358). Ankara: Nobel.
- The High Level Fora on Aid Effectiveness: A history. (2017). (Erişim) <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/thehighlevelforaonaideffectivenessahistory.htm>, 12.03.2017.

- The Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA) has Restored 25 Houses Destroyed by Floods. (2014, 8 Aralık). Sarajevo Times. (Erişim) <http://www.sarajevotimes.com/?p=67614>, 25.07.2014.
- TİKA. (2006). 2005 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2007). 2006 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2008). 2007 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2009). 2008 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2010). 2009 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2011). 2010 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2012). 2011 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2013a). Bosna-Hersek Proje ve Faaliyetleri/2013. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2013b). Dış Yardımların Düzenlenmesi, Seçilmiş Ülke Uygulamaları 2011-2012. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2013c). 2012 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2014a). 2013 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2014b). Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2015a). Ayrı Coğrafyalarda Aynı İmza: Sırbistan. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2015b). 2014 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2016). 2015 Faaliyet Raporu. Ankara: TİKA.
- TİKA. (2017). Moldova'17. Ankara: TİKA.
- TİKA, Batı Trakya ve Kırcaali'deki yetim ve zihinsel engelli soydaşlara sahip çıkıyor. (2015, 4 Temmuz). Kırcaali Haber. (Erişim) http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=15210, 01.05.2017.
- TİKA, Batı Trakya ve Kırcaali'deki yetim ve zihinsel engelli soydaşlara sahip çıkıyor. (b.t.). (Erişim) http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_bati_trakya_ve_kircaali'deki_yetim_ve_zihinsel_engelli_soydaslara_sahip_cikiyor-17952, 05.05.2017.
- TİKA Bosna-Hersek'te Ne Yaptı?. (2015, 27 Temmuz). (Erişim) <https://www.bosnahersek.ba/tika-bosna-hersekte-ne-yapti/>, 25.07.2017.
- TİKA Bosna-Hersek'teki Osmanlı mirasına sahip çıkıyor. (2017, 11 Mayıs). 11.05.2017, Anadolu Ajansı. (Erişim) <http://aa.com.tr/tr/kultur-sanat/tika-bosna-hersekteki-osmanli-mirasina-sahip-cikiyor/815981>, 25.07.2017.
- TİKA Hırvatistan'da Selzedelerin Yaralarını Sarmaya Devam Ediyor. (b.t.). (Erişim) http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_hirvatistan'da_selzedelerin_yaralarini_sarmaya_devam_ediyor-19969, 02.05.2017.
- TİKA, 2015'te Uluslararası Polis Eğitimi Projesiyle Makedonya'dan 53 Polise Eğitim Desteği Verdi. (2016, 4 Şubat). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/tika-2015te-uluslararasi-polis-egitimi-projesiyle-makedonyadan-53-polise-egitim-destegi-verdi/>, 25.07.2017.

- TİKA, Sırbistan'da Selden Zarar Gören 30 Ailenin Yüzünü Güldürdü. (2014, 27 Kasım). Net İnternet Haber. (Erişim) <http://netinternethaber.com/tika-sirbistan-da-selden-zarar-goren-30-ailenin-yuzunu-guldurdu/154253/>, 25.07.2017.
- TİKA Sırbistan'da 144 projeyi hayata geçirdi. (b.t.). (Erişim) http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_sirbistan_da_144_projeyi_hayata_gecirdi-21157, 25.07.2017.
- TİKA Tarafından İşkodra Hastanesi Kardiyoloji Bölümüne Yoğun Bakım Ünitesi Kuruldu. (2015, 19 Aralık). Balkan Günlüğü. (Erişim) <http://www.balkangunlugu.com/2015/12/19/tika-tarafindan-iskodra-hastanesi-kardiyoloji-bolumune-yogun-bakim-unitesi-kuruldu/>, 22.07.2017.
- TİKA'dan Bosna'daki 20 Camiye Halı Yardımı. (2014, 27 Kasım). (Erişim) <https://www.bosnahersek.ba/tika-bosnadaki-20-camiye-hali-yardimi/>, 25.07.2017.
- TİKA'dan Bosna-Hersek'e Bilgisayar Yardımı. (2015, 5 Kasım). Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/tikadan-bosna-herseke-bilgisayar-yardimi/>, 25.07.2017.
- TİKA'dan Kosova'daki Köy Okullarına Yardım. (2014, 31 Ekim). Kosova Haber. (Erişim) <http://www.kosovahaber.net/?page=2,38,27079>, 25.07.2017.
- TİKA'dan Moldova'ya Eğitim Desteği. (2014, 7 Mart). Hürriyet. (Erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/tikadan-moldovaya-egitim-destegi-25958582>, 25.07.2017.
- TİKA'dan Moldova'ya Futbol Sahası. (2015, 15 Eylül). En Son Haber. (Erişim) <http://www.ensonhaber.com/tikadan-moldovaya-futbol-sahasi-2015-09-15.html>, 25.07.2017.
- TİKA'dan Prizren Üniversitesi'ne Kadro ve Lojistik Destek. (2010, 20 Ağustos). Kosova Haber. (Erişim) <http://www.kosovahaber.net/?page=2,38,2528>, 25.07.2017.
- TİKA'dan Romanya'da Türkçe Konferansına Destek. (2015, 7 Aralık). Yeni Balkan. (Erişim) <http://www.yenibalkan.com/egitim/tikadan-romanyada-turkce-konferansina-destek-h5115.html>, 25.07.2017.
- TİKA'nın Arnavutluk Faaliyetleri (2017, 2 Şubat). Demokrasi Haber. (Erişim) <http://www.demokrasihaber.com/dunya/tika-nin-arnavutluk-faaliyetleri-h22097.html>, 22.07.2017.
- TODOROVA, M. (2003). *Balkanları Tahayyül Etmek* (çev. Dilek Şendil). İstanbul: İletişim.
- TOSUNOĞLU, Ş. (2015). Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları Politikası: Eğilimler ve Hedefler. *Emek ve Toplum Dergisi*, 4(10),8-29.
- TÜRBEDAR, E. (2011). *Balkanlarda Nüfus Sayımları ve Kimlik Tartışması* (TEPAV Değerlendirme Notu). Ankara: TEPAV.
- Türk Dili, Kültürü ve Edebiyatı Kütüphanesi hizmete açıldı. (2013, 9 Nisan). Kırcaali Haber. (Erişim) http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=10576, 01.05.2017.

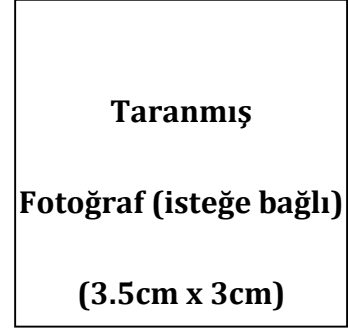
- Türkiye Bosna-Hersek için seferber oldu. (2014, 21 Mayıs). TGRT Haber. (Erişim) <http://www.tgrthaber.com.tr/editorun-sectikleri/turkiye-bosna-hersek-icin-seferber-oldu-22974>, 07.05.2017.
- Türkiye-Hırvatistan Siyasi İlişkileri. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-hrvatistan-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>, 26.04.2017.
- Türkiye ile Slovenya Arasındaki İlişkiler Her Alanda Güçlenerek Artacak. (2015, 30 Mart).(Erişim) <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/29950/turkiye-ile-slovenya-arasindaki-iliskiler-her-alanda-guclenerek-artacak.html>, 03.08.2017.
- Türkiye-Karadağ Siyasi İlişkileri. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-karadag-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, 26.04.2017.
- Türkiye-Kosova Siyasi İlişkileri. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-kosova-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>, 26.04.2017.
- Türkiye-Makedonya Cumhuriyeti Siyasi İlişkileri. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-makedonya-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>, 26.04.2017.
- Türkiye-Makedonya İlişkileri. (2016, 13 Haziran). (Erişim) <http://skopje.emb.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=167382> , 03.08.2017.
- Türkiye-Moldova Siyasi İlişkileri. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-moldova-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, 26.04.2017.
- Türkiye-Romanya İkili Siyasi İlişkileri. (2017, 7 Haziran). (Erişim) <http://bukres.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=216035>, 03.08.2017.
- Türkiye-Slovenya Siyasi İlişkileri. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-slovenya-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>, 26.04.2017.
- Türkiye-Yunanistan İlişkileri. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-yunanistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, 27.04.2017.
- Türkiye'den Asya, Afrika ve Balkanlar'a Kurban Bereketi. (2014, 5 Ekim). (Erişim) <http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1578>, 09.05.2017.
- Türkiye'den Bosna-Hersek'e Otobüs Yardımı. (2014, 13 Eylül). (Erişim) <https://www.bosnahersek.ba/turkiyeden-bosna-herseke-otobus-yardimi/>, 25.07.2017.
- Türkiye'den Dış Ülkelere İnsani Yardımlar. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-nin-insani-yardimlari.tr.mfa>, 15.03.2017.
- Türkiye'nin Dış Yardımları-2012. (2013). (Erişim) <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari-2012/35>, 05.10.2015.
- Türkiye'nin Şefkat Eli Balkanlarda. (2016a, 13 Ekim). (Erişim) <https://www.afad.gov.tr/tr/11636/Turkiyenin-Sefkat-Eli-Balkanlarda>, 07.05.2017.
- Türkiye'nin Şefkat Eli Balkanlar'da. (2016b, 13.10.2016), Time Balkan. (Erişim) <http://timebalkan.com/turkiyenin-sefkat-eli-balkanlarda/>, 25.07.2017.
- Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği. (b.t.). (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa>, 13.03.2017.

- Türk Kızılayı Balkanlarda Kesilen Kurbanlarla Yüzleri Güldürdü. (2015, 26 Eylül). (Erişim) <https://www.kizilay.org.tr/Haber/KurumsalHaberDetay/2261>, 09.05.2017.
- Türk Kızılayı Bosna Hersek İnsani Yardım Operasyonu. (2014, Temmuz).(Erişim) http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/43975191_bosna-hersek-insani-yardim-operasyonu_temmuz-2014.pdf, 08.05.2017.
- Türk Kızılayı'ndan Bosna'ya Ramazan Yardımı. (2014, 18 Temmuz). (Erişim) <http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1475>, 09.05.2017.
- Türk Kızılayı 11 ülkede yüzleri güldürdü. (2013, 19 Aralık). Anadolu Ajansı. (Erişim) <http://aa.com.tr/tr/turkiye/turk-kizilayi-11-ulkede-yuzleri-guldurdu/196571>, 09.05.2017.
- Uluslararası İlişkiler Sözlüğü (2005)*. Faruk Sönmezoğlu (Derl). Hazırlayanlar: Deniz Ülke Arıboğan, Gülden Ayman, Beril Dedeoğlu. (4. Basım). İstanbul: Der.
- Uluslararası Yardımlar. (b.t.). (Erişim) <http://www.kizilay.org.tr/NelerYapiyoruz/uluslararasi-yardimlar>, 08.05.2017.
- Uluslararası Yardımlarda 'en cömert ülke' unvanını taşıyan Türkiye'nin yardım seferberliği sürüyor. (2013). (Erişim) <http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dis-yardimlari-2013/494>, 02.07.2017.
- Üsküp'te bir tarih böyle yenilendi. (2011, 30 Temmuz). Dünya Bülteni. (Erişim) <http://www.dunyabulteni.net/dunyada-ramazan/168792/uskupte-bir-tarih-boyle-yenilendi>, 03.05.2017
- UZGEL, İ. (2001a). Balkanlarla İlişkiler. Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt II, içinde (481-523).İstanbul: İletişim.
- UZGEL, İ. (2013). Balkanlarla İlişkiler. Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt III içinde (690-707). İstanbul: İletişim.
- UZGEL, İ. (2001b). Dayton Anlaşması kutucuğu. Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt: II içinde (498). İstanbul: İletişim.
- ÜÇKUŞ, Ö. ve KENDİRCİ, B. (2012). Teoriden Uygulamaya Dış Yardım. *Sayıştay Dergisi*, 86, 57–77.
- Yardım. (2017). (Erişim), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5992d33a610612.94205360, 10.02.2017.
- YEŞİLTAŞ, M. ve BALCI, A. (2013). A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map. *SAM Papers*, 7, 1-37.
- ZENGİN, G. (2010). *Hoca: Türk Dış Politikasında "Davutoğlu Etkisi"*. İstanbul: İnkılap.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : İmren KAYGISIZ
Doğum Yeri ve Yılı : Keşan, 1986.
Yabancı Dili : İngilizce ve Fransızca
E-posta : imren.camlikli@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Boğaziçi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Mesleki Deneyim

T.C. Dışişleri Bakanlığı 2010-(Hâlen)

Yayımlar :

KAYGISIZ, İ. (2016). Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Balkan Ülkelerine Yönelik Dış Yardım Politikası. Erman Akıllı (Ed.), *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar* içinde (305-324). Ankara: Nobel.